

KÜRESEL DİYALOG

8.3

1 yılda 17 dilde 3 sayı

Nancy Fraser
Sosyolojiden
Konuşmak

Christine Schickert

Meydan
Okunan
Demokrasi

Hauke Brunkhorst
Christian Fuchs
Andrea Silva-Tapia
Hlengiwe Ndlovu
Gerassimos Kouzelis
Haryati Abdul Karim
Esteban Torres Castaños
Amy Austin Holmes
Peter Wahl

Aníbal Qujiano'nun
Anısına

Nicolás Lynch
Raquel Sosa Elízaga

Yoksullukla
Yüzleşmek

Joshua Budlender
Vassilis Arapoglou
Juliana Martínez Franzoni
Fabian Kessl
Mustafa Koç

Teorik
Perspektifler

Sujata Patel

Polonya'da
Sosyoloji

Marta Buchole
Jan Czarzasty
Juliusz Gardawski
Adam Mrozowski
Vera Trappmann
Katarzyna Dębska
Sara Herczyńska
Justyna Kościńska
Kamil Trepka
Maciej Gdula

BÜLTEN

International
Sociological
Association
ISA

CILT 8 / SAYI 3 / ARALIK 2018
<http://globaldialogue.isa-sociology.org/>

KD

> Editörden

Dünyanın bir çok ülkesinde demokratik kurumlar ve süreçler, giderek artan zorluklarla ve baskıyla karşı karşıya kalmaktadır. Otoriter eğilimler görece yeni ve eski demokrasilerde birbirine benzer biçimde görülmektedir: tepeden inme liderlik tekrar kendini göstermeye başlarken, milliyetçilik yükselişe geçmekte ve sivil toplum, siyasi hakların kısıtlanması nedeniyle zayıflamaktadır. Özellikle kadın ve azınlık hakları saldırı altındadır. *Küresel Diyalog*'un bu sayısı, günümüzün en bilinen ve merak uyandıran feminist düşünürlerinden biri olan Nancy Fraser söyleşiyle açılmakta, bu söyleşide daha kapsayıcı bir feminist hareket ve % 99 için feminizm fikri tartışılırken söz konusu gelişmenin birkaç boyutu da ele alınmaktadır.

"Meydan Okunan Demokrasi" temasıyla yaptığımız ilk sempozyuma ilişkin dört makale, apartheid-sonrası Güney Afrika'dan, kemer sıkma politikalarıyla tehdit edilen Yunanistan'a ve Mısır Devrimi anlatılarında kadınların desteklerini yok sayan durumlara kadar demokrasinin dünyanın bazı bölgelerinde nasıl baskı altında olduğunu incelemektedir. Yazarlar, kapitalizm içinde otoriterliğe dönüş gibi yeni gelişmeleri açıklar ve analiz ederken, aynı zamanda demokratik süreçleri güçlendirmeyi amaçlayan kavramları ve fikirleri de değerlendirmektedirler.

2018'in Mayıs ayında, Peru ve Latin Amerika'nın önde gelen sosyologlarından biri olan Aníbal Quijano 90 yaşında hayata gözlerini yumdu. Emperyalizm, sömürgecilik alanında yaptığı çalışmalar ve ortaya attığı "gücün sömürüsü" kavramı, dünyadaki sosyologları etkiledi. Kendisiyle yakın ilişkide olan iki meslektaş ve arkadaşı, onun hayatına geri dönüp bakıyor ve bıraktığı mirası anıyor.

"Yoksullukla Yüzleşmek" adını verdiğimiz ikinci sempozyumda, Yunanistan'daki kemer sıkma politikalarının yarattığı etkiden, iyi niyetli bir ekonomi politiğe rağmen Latin Amerika'da sayıları gittikçe artan yoksul kadınlara kadar değinecek, yoksulluğun birbirinden farklı tezahürlerini inceleyen makaleleri bir araya getirdik. Yoksulluğun belli bölgelerdeki gelişimi ve yoksulluğu önlemeye yönelik politikaların önündeki engelleri tartışmak amacıyla dünyanın her yerinden altı yazar davet edildi.

Hindistan'ın en önemli sosyologlarından Sujata Patel'in küresel moderniteleri ele aldığı makalesi, küreselleşen dünyaya dair bu teorinin doğasını ve içeriğini tartışıyor. Yazar, çoklu moderniteler kavramına ilişkin tarihsel ve teorik görüşlerden yararlanmakta ve bu kavrama getirilen eleştirilere de yer vermektedir.

En başından beri Polonyalı düşünürler, bir disiplin olarak sosyolojinin gelişiminde önemli rol oynamaktadırlar ve dolaşısıyla bu sayı, sosyolojinin Polonya'daki tarihinin iç yüzüne yer vermektedir. Ancak, bu ülkeye odaklanmamızın tek sebebi ülkenin tarihi değil, zamanımızın birçok meselesini ele alan canlı sosyolojisidir. Söz konusu makaleler okuyucuları, güvencesiz işlerde çalışan genç işçiler, son seçimlerde Polonyalılar'ın oy verme davranışı ile Polonya kamusal alanındaki değişimler ve günümüz sosyolojisine olan etkileri ile ilgili güncel çalışmalarla tanıştıracaktır. ■

Brigitte Aulenbacher ve Klaus Dörre,
Küresel Diyalog editörleri

> **Küresel Diyalog 17 dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA)'nın internet sitesinden ulaşılabilir.**
> **Yayınlanması istenen yazılar globaldialogue.isa@gmail.com adresine gönderilmelidir.**

ISA International
Sociological
Association

**KÜRESEL
DİYALOG**

> Yayın Kurulu

Editör: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Yardımcı Editörler: Johanna Grubner, Christine Schickert.

Yardımcı Editör: Aparna Sundar.

Yönetici Editörler: Lola Busuttil, August Bağ.

Danışman: Michael Burawoy.

Medya Danışmanı: Gustavo Taniguti.

Danışman Editörler:

Sari Hanafi, Geoffrey Pleyers, Filomin Gutierrez, Eloísa Martín, Sawako Shirahase, Izabela Barlinska, Tova Benski, Chih-Jou Jay Chen, Jan Fritz, Koichi Hasegawa, Hiroshi Ishida, Grace Khunou, Allison Loconto, Susan McDaniel, Elina Oinas, Laura Oso Casas, Bandana Purkayastha, Rhoda Reddock, Mounir Saidani, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Nazanin Shahrokni.

Bölge Editörleri

Arap Dünyası: Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Arjantin: Juan Ignacio Piovani, Alejandra Otamendi, Pilar Pi Puig, Martín Urtasun.

Bangladeş: Habibul Haque Khondker, Hasan Mahmud, Juwel Rana, US Rokeya Akhter, Toufika Sultana, Asif Bin Ali, Khairun Nahar, Kazi Fadia Esha, Helal Uddin, Muhaimin Chowdhury, Md. Eunus Ali.

Brezilya: Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Lucas Amaral Oliveira, Benno Warken, Angelo Martins Junior, Dmitri Cerboncini Fernandes.

Fransa/İspanya: Lola Busuttil.

Hindistan: Rashmi Jain, Jyoti Sidana, Nidhi Bansal, Pragya Sharma.

Endonezya: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriati, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Dominggus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

İran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Sina Bastani, Sayyed Muhamad Mutallebi, Vahid Lenjanzade.

Japonya: Satomi Yamamoto, Sara Maehara, Masataka Eguchi, Riho Tanaka, Marie Yamamoto, Kaori Hachiya, Ayana Kaneyuki, Erika Kuga, Kaya Ozawa, Tsukasa Shibagaki, Michiaki Yuasa, Rikuho Baba.

Kazakistan: Aigul Zairova, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel.

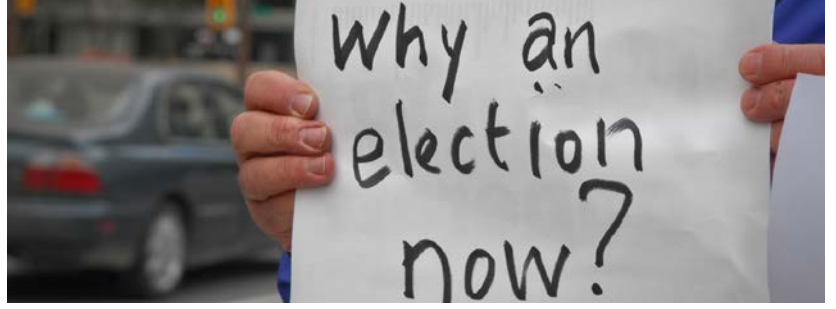
Polonya: Jakub Barszczewski, Iwona Bojadziejewa, Katarzyna Dębska, Paulina Domagalska, Krzysztof Gubański, Sara Herczyńska, Justyna Kościńska, Łucja Lange, Adam Müller, Zofia Penza-Gabler, Anna Wandzel, Jacek Zych.

Romanya: Cosima Rughiniş, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Luciana Anăstăsoaie, Adriana Lavinia Bulumac, Cristian Chira, Denisa Dan, Diana Alexandra Dumitrescu, Radu Dumitrescu, Iulian Gabor, Alecsandra Irimescu-Ana, Bianca Mihăilă, Andreea Elena Moldoveanu, Rareş-Mihai Muşat, Oana-Elena Negrea, Mioara Paraschiv, Alina Cristina Păun, Codruţ Pînzaru, Susana Maria Popa, Adriana Sohodoleanu, Elena Tudor.

Rusya: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur, Valentina Isaeva.

Tayvan: Jing-Mao Ho.

Türkiye: Gül Çorbacıoğlu, Irmak Evren.

Demokrasi, dünyanın bir çok yerinde baskı altında. Bu sempozyumda, sekiz sosyolog farklı ülkelerde demokrasinin karşılaştığı zorlukların altını çizip, halkın daha demokratik haklar için nasıl mücadele ettiğini tartışacak ve günümüz siyasi pratiklerini eleştirel bir bakışla analiz edeceklerdir.

Yoksulluk konusu ve **yoksullukla yüzleşen** insanlar gerçeği, sosyologlar için her zaman önemli bir konu olmuştur. Bu sempozyumda, dünyanın dört bir yanından araştırmacılar yoksullukla mücadele politikalarına (ya da bu politikaların yokluğuna) dair belirli bölgesel gelişmeleri tartışıyor ve gıda güvenliği gibi temel insani ihtiyaçlar alanlarındaki farklı yörüngeleri analiz ediyor.

Bu bölüm **Polonya sosyolojisinin** tarihsel gelişimine bir giriş niteliğindedir; aynı zamanda bu ülkedeki güncel sosyolojik araştırmalar dair bir kavrayış sunmayı amaçlıyor.

Küresel Diyalog, SAGE Yayınları'nın cömert bağışı ile hazırlanmaktadır.

> Bu Sayıda

Editörden 2

> SOSYOLOJİDEN KONUŞMAK

Neoliberal Zamanlarda Feminizm:
Nancy Fraser ile Söyleşi
Christine Schickert, Almanya 5

> MEYDAN OKUNAN DEMOKRASİ

Demokrasi Krizi
Hauke Brunkhorst, Almanya 9

Otoriter Kapitalizmin Yükselişi
Christian Fuchs, Birleşik Krallık 11

Meşru Olmayan Bir Vatandaşlık Olarak
Etnize Edilmiş Vatandaşlık
Andrea Silva-Tapia, Almanya 13

1994-Sonrası Güney Afrika'da Demokrasi Aldatmacası
Hlengiwe Ndlovu, Güney Afrika 15

Atina'da Demokrasi
Gerassimos Kouzelis, Yunanistan 17

Sosyal Medya ve Demokrasi- İki Tarafı Keskin Bir Kılıç mı?
Haryati Abdul Karim, Malezya 19

Arjantin Demokrasisinde Gerileme
Esteban Torres Castaños, Arjantin 21

Kadınların Mısır Devrimi'nden Silinmesi
Amy Austin Holmes, Mısır 23

Küresel Yönetim:
Demokratik Bir Dünya Düzeni Konsepti mi?
Peter Wahl, Almanya 25

> ANÍBAL QUIJANO'NUN (1928-2018) ANISINA

Mükemmel bir Entelektüel
Nicolás Lynch, Peru 27

Savaşçının Neşesi
Raquel Sosa Elízaga, Meksika 29

> YOKSULLUKLA YÜZLEŞMEK

Apartheid Sonrası Yoksulluğun Temel Özellikleri
Joshua Budlender, ABD 30

Kurtarma Paketi Sonrası Refah: Yunanistan'da Yoksulluğun
Yeni Manzaraları
Vassilis Arapoglou, Yunanistan 32

Neden Latin Amerika'da Yoksul Kadın Sayısı Daha Çok?
Juliana Martínez Franzoni, Kosta Rika 34

"Sadaka Ekonomisi": Refah Devletinin Gölgesinde
Fabian Kessl, Almanya 36

Gıda Güvenliği Söylemi: 21.Yüzyılın Karşısındaki Zorluklar
Mustafa Koç, Kanada 38

> TEORİK PERSPEKTİFLER

Küresel Modernite
Sujata Patel, Hindistan 40

> POLONYA'DA SOSYOLOJİ

(Nerede) Önemliyiz? Polonya Sosyolojisi'ne bir Bakış
Marta Bucholc, Almanya/Polonya 43

Polonya ve Almanya'da Güvencesiz Genç İşçiler
**Jan Czarzasty, Juliusz Gardawski, Adam Mrozowicki,
Polonya, ve Vera Trappmann, Birleşik Krallık** 45

İnsanlar Neden Sağcı Partilere Oy Verir?
**Katarzyna Dębska, Sara Herczyńska, Justyna
Kościńska, ve Kamil Trepka, Polonya** 47

Yeni Kamusal Alanda Sosyolojiye Dair Beklentiler
Maciej Gdula, Polonya 49

“Günümüz dünyasında, kültürel, ırksal ya da etnik anlamda ho-
mojenize olmuş bir ulus-devletten söz edemeyiz. Bugüne kadar
susturulmuş olanları dinlemek, demokrasinin derinleşmesi için
ödenmesi gereken tarihi bir borçtur.”

Andrea Silva-Tapia

> Neoliberal Zamanlarda Feminizm:

Nancy Fraser ile Söyleşi

Nancy Fraser.

Nancy Fraser günümüzün en önemli eleştirel teorisyenlerinden ve feminist düşünürlerinden biridir. New York'taki New School for Social Research'te Felsefe ve Siyaset profesörlüğü yapmaktadır. Geniş kitleler tarafından okunan sayısız yayınları arasında, Axel Honneth ile birlikte kaleme aldığı *Redistribution or recognition? A Political-Philosophical Exchange* (2003)'te [Yeniden Dağıtım ya da Tanınma: Politik-Felsefi Fikir Alışverişi] adalet ve adaletsizliğe dair teorik kavramlar geliştirerek, adaletin iki yolla kavramsallaştırılabileceğini savunmuştur: dağıtım adaleti ve tanınma adaleti. Yeniden dağıtım ve tanınmanın günümüzde yaşanan adaletsizliklere karşı mücadelede merkezi konumda olduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte, bir akademisyen ve aktivist olarak aralarında *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis* (2013)'ün [Feminizmin Kısmetleri: Devlet-İdareli Kapitalizmden Neoliberal Krize] da yer aldığı, feminizm ve feminizme ilişkin konularda çok sayıda kitap ve makale yayınlamıştır. Bu söyleşiyi, Almanya Jena Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Büyüme-Sonrası Toplumlar Araştırma Grubu'nun yöneticisi ve Küresel Diyalog'un yardımcı editörü **Christine Schickert** gerçekleştirmiştir.

CS: “*Feminism, Capitalism and the Cunning of History*” [*Feminizm, Kapitalizm ve Tarihin Kurnazlığı*] makalenizi yayınlamanızın üzerinden neredeyse on yıl geçti. Bu makalede temel olarak, kapitalizmin kendi çıkarları için anaakım ya da liberal feminizmi yanına aldığı görüşünü savunuyorsunuz. Buradaki savınızdan bahseder misiniz?

NF: O makaleyi, dünya finansal bir krizle karşı karşıya iken ve her daim umuttan ve değişimden söz eden Barack Obama'nın başkan seçildiği bir zamanda yazmışım.

Herkesin bir dönüm noktasında olduğunu ve korkunç bir dönemde yaşandığını ve farklı bir şeylerin yapılabileceğine dair umudun olduğunu düşündüğü bir dönemdi. Söz konusu dönemde, beni bu zamanın tarihi ve genel anlamda feminizmin tarihi üzerine düşünmeye sevkeden bir şeyler vardı. Uzun zamandır, liberal ya da anaakım feminizmin gittiği yönden dolayı mutsuzluk içindeydim, tanınma üzerine fazla odaklanıldığı ve dağıtımın hak ettiğinden daha az dikkate alındığı bu dönemden, yazılarımda bahsetmişim, ancak bu bana yaşadığımız kriz hakkında daha berrak bir bakış açısı sağladı.

Benim görüşüm, feminizmdeki gelişmelerle eş zamanlı ve paralel giden kapitalist toplumda büyük ölçüde bir değişimin yaşandığıydı. 1960'ların sonu 1970'lerin başında ikinci dalga feminist hareket ortaya çıktığında, daha bu sürecin çok başındaydık ve hala güvenli, sosyal demokrat ya da devlet-idaresinde bir kapitalist rejim olabileceği düşüncesini taşıyorduk. Bu rejime dair kazanımların aşağı yukarı güvenli olduğunu düşünmüş ve feminizmin büyük bir role sahip olduğu daha radikal eşitlikçi ve demokratik bir dünya ya kavuşabileceğimiz fikrindeydik.

Bunun yerine, sosyal demokraside krizin eşğine ve neoliberalizmin yükselişine denk geldik. Bu tamamıyla kapitalizmin yeni bir biçimiydi ve feministler- sadece feministler de değil, ilerlemeci, toplumsal hareketin aktörleri de- bu durumu idrak etmede geç kaldılar; daha basit bir şekilde anlatacak olursam, hala ekonomi politiğin nasıl değiştiğini anlamadan, tanınma-odaklı bir gündemimiz vardı. Bu sadece yeniden dağıtımı unutmamızla ilgili değildi, daha anlamaya fırsat bulamadan- ya da birçok insan anlamadı- aslında neoliberalizme önemli ve yararlı katkılarda bulunuyorduk. Ona bir nevi karizma ve meşruluk kazandırmıştık, bizim özgürlükçü, özgürleştirici karizmamızı meşruiyet için bir araç ya da ortaya çıkan regresif yeni ekonomi politik rejimi için bahane olarak kullanmasına imkan tanıyorduk.

Savunduğum görüş buydu. 2008-9 yıllarında açıkça bir kriz döneminde olduğumuzdan, tam da bu zamanda- makalemin sonunda da belirttiğim gibi- bizim de gerçek bir anti-liberal projenin parçası olarak, büyük düşünerek, alışılmışın dışında düşünerek ve ya bir değişim ya da rota düzeltmesiyle yeni bir feminizmin mümkün olabileceği fikrini taşıyordum.

CS: Kendilerini aktivist birer feminist ya da akademisyen olarak gören birçok kadın, feminist davaları için yaptıkları çalışmaların, sizin tarafınızdan sorgulandığını ve defansif bir karşılık verildiğini düşünüyorlardır.

NF: Makaleyi yayınladığımda, birçok yere çekileceğini bekliyordum. Ama gerçekte beklediğimden daha da az tepki aldım, en azından gittiğim yerlerde karşılaştığım akademik çevrenin içindeki feministlerde durum buydu. İnsanlar her ne kadar tamamen benimle aynı fikirde olmasa da, bir şeyin izini sürdüğümü ve feminizmde bir şeylerin ters gittiğini düşünüyorlardı. Genel anlamda, inşa etmeyi düşündüğümüz dünyayla halihazırda içinde yaşadığımız dünyanın aynı olmadığına dair bir görüş vardı. Bu tez üzerine düşünmeyi, umduğumdan daha çok kişi istiyordu.

Bunun ne bir suçlama ne de suçlayıcı bir sorgulama olduğuna inanıyorum, daha ziyade ilerlemeci, neoliberal bir hegemonyanın kendini nasıl inşa edebildiği ve zamanın sağduyusu için verdiği savaşı nasıl kazandığını anlamaya yönelik büyük bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Kanımca, farkında olmadan hangi rolü oynadığımızı anlamaya ihtiya-

cımız var öyle ki bunu anladığımızda daha iyiye ulaşabilir, rotamızı düzeltebiliriz. Hiçbir beyaz feminist, siyahi kadınlar hakkında bir şey duymak istemezdi, istemeden de olsa onların beyazların tahakkümü altında olduklarını ya da farklı ten rengine sahip kadınların içinde bulundukları birbirinden farklı durumlara hassasiyet gösterilmediği gibi birçok varsayımı tekrar ederlerdi. Fakat bizim bunları duymamız ve kavramamız gerekiyordu, ve bu konuda da aynısının geçerli olduğunu düşünüyorum. İlk tepki çoğunlukla defansif olur ama hep bu halde kalamazsınız.

CS: Fakat, sanıyorum ki, liberal feminizm kendisini neoliberal gündeme bağlı kalıp onu devam ettirdiğini düşünmüyor aksine artan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele içinde görüyor...

NF: Buradaki soru: eşitlik derken neyi kastediyoruz? Eşitlik de, esasen birbiriyle çelişen bir çok yoruma sahip, tartışmaya açık kavramlardan biridir. Liberal yorumu da bana göre meritokratik bir yoruma sahiptir. Bu düşünceye göre, kadınlar da eninde sonunda birer bireydir ve yeteneklerini göstererek birey olarak kabul görme olanağına ve şansına erkekler kadar sahiptir. Bu bağlamda eşitlik, ayrımcılığa yol açan engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik girişimde bulunur; eşitsizlik sorununu bir tür ayrımcılık olarak ele alır ve ayrımcı engeller ortadan kalktığı takdirde, yetenekli kadın bireyler de erkekler kadar üst noktalara gelebilir.

Bu konuda ilk söyleyeğim şey, bunun sınıfa-özgü bir ideal olduğudur. Burada asıl söylenmek istenen, kadınların aynı sınıfta olduğu heteroseksüel ve beyaz erkeklerle eşit olma arzusudur. Feminizm, bana göre, daha güçlü ve radikal bir eşitliği savunur bu da cinsiyete dayalı bir hiyerarşiyi değiştirmek değil ama topyekün ortadan kaldırmakla ilgilidir- ya da herhangi bir durum için büyük ölçüde azaltmaktır. Bu yola başvuran meritokratik bir eşitliğe, eşitlik diyemem. Eşitliğin bir yorumu olan liberal meritokrasinin gerçek kazanımları oldu ancak bu kazanımlardan sadece çok sınırlı bir kadın grubu yararlanabildi. Kadınların ezici çoğunluğu cam tavanı delip geçemedi; en alt katta sıkışmış, kırılan camın parçalarını temizliyor ve süpürüyorlar. Ben, bu tür bir liberal, meritokratik feminizme alternatif bir feminizm sunmaya çalışanlar arasındayım.

CS: Birleşik Devletler ve Avrupa'da birçok sağ-görüşlü liderin seçimleri kazanmalarından beri sağ-kanadın başarısının altında yatan ekonomik eşitsizliklere değinme pahasına "kimliğe" sözde tek taraflı odaklanan toplumsal hareketler üzerine tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışma, yüzeysel olarak değerlendirildiğinde, kadın ortak kimliğimizi tek harekete geçirici unsur çerçevesinde ele alan feminist hareket için ne anlama gelmektedir?

NF: Sanıyorum ki bunu birçok farklı açıdan ele alabiliriz. Kavramsal olarak her zaman bazı hareketlerin kimlik ha-

reketleri bazılarının da sınıf hareketleri olduğuna dair düşüncenin bir yanlış anlamadan ibaret olduğunu savundum. Sınıf-temelli hareketlerin iki boyutu vardır. Dağıtım adı altında kuramsallaştırmaya çalıştığım ancak bunu açıklamaya yönelik diğer yolların da olduğu yapısal boyutu ve tüm sınıf mücadelelerinin, özellikle buna odaklanmasalar dahi, kimin mücadelesi olduğuna dair imgeyi de beraberinde getiren- kazanım ya da kayıplara dair, vb. kimlik boyutu. Feminizmin bunlardan farklı olduğunu düşünmüyorum; kapitalist toplumlarda kadının ikincil konumunun sınıf sömürsü gibi yapısal bir temeli vardır. Bu yüzden, feminizmin bir kimlik hareketi ve diğer bir hareketin de sınıf hareketi olarak adlandırılmasından rahatsızlık duyuyorum. Bizim savlarımızın da, önceleri söylendiği şekliyle, birincil çelişkide olduğu gibi derin bir yapısallığa ve köklere sahip olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda, her hareket kimlik temellidir.

Söz konusu kimlik temeli, sizi yolunuzdan da saptırabilir. Şimdilerde bir moda tabir var, kesişimsellik. Bu dile karşı bazı eleştirilerim var ama ana fikri doğru. Asıl mesele, tüm kadınların aynı gemide olmadığı, tüm işçi sınıfının aynı gemide olmadığı ve farklı renklerdeki tüm insanların aynı gemide olmadığıdır. Birbiriyle keşisen yapısal asimetrliler mevcuttur; güç, avantaj, dezavantaj, vb. asimetrliler. “ Bu meselelere bakmayacağız, sadece kadınlar hakkında söz söyleyeceğiz” diyen bir feminizm, eninde sonunda sadece ayrıcalıklı bir kadın grubu adına konuşmuş olur. Liberal, meritokratik feminizmin de bu çizgide olduğunu düşünüyorum. Feminizm her açıdan sınıf, ırk ve kapitalist toplumlarda baskı yaratan diğer eksenlere karşı da duyarlı olmak durumundadır.

CS: Yakın zamanda, aralarında sizin ve diğer önemli feminist düşünürlerin de olduğu, daha kapsayıcı bir feminist hareket yaratmaya yönelik “ yüzde 99 için feminizm” adı altında bir fikir geliştirdiniz. Bu inisiyatif hakkında bize bilgi verebilir misiniz?

NF: Occupy oluşumundan yola çıkarak bu tür popülist bir dil geliştirdik. Daha katı bir sosyolojik bakış açısından baktığınızda bunun tamamıyla titizlikle ele alındığını söyleyebilirsiniz, ancak son derece harekete geçirici bir gücü ve Christian Lagarde ve Hillary Rodham Clinton feminizmi olmadığına dair bir mesajı var. Neredeyse, “ kavgaya neden olacak şekilde”, kendinizi cam tavanı kırmak ve feminizme omuz vermeye karşı biriymişsiniz gibi gösteren tanımlamalara açık. Tam anlamıyla rota düzeltme girişimi. Geçtiğimiz yıllarda, o makalede de ele aldığım gibi, feminizm- ya da feminizmin önemli, egemen akımları- bir şekilde, neoliberal güçlerle Hester Eisenstein’in deyimiyle “tehlikeli bir ilişki”- dedir ve bu güçlere hizmet etmektedir. Bu yüzden, neoliberal güçleri temsil eden %1’in antitezi % 99’u temsil eden feminizmdir. Bu gayet basit retorik bir stratejidir. İlginç olan ise- bunun hayalini kuran sadece birkaç kişiydik- bu girişim karşılıklı buldu ve ilgi çekti, bu da bana bu tür bir girişimin gerçekleşmesini bekleyenlerin olduğunu gösterdi. Bu tür bir girişime gerçekten ihtiyaç vardı.

% 99 için feminizm, toplumsal yeniden üretim ve ücretli iş- ten aslan payını alamayan ve neoliberal, finansal kapitalizm rejimi altında hayat şartları giderek kötüleşen ezici çoğunluğu oluşturan kadınlarla ilgilidir. Kapitalizmin bu biçimi, önceki biçimlerine oranla, hane başına ücretli işte daha fazla saat çalışılmasını gerekli kılarak, ulusal düzeyde toplumsal refah ve sosyal güvenceye saldırmakta ve borcu bir silah olarak kullanmaktadır. Toplumsal yeniden üretime yönelik saldırının ön saflarında kadınlar yer almaktadır ve feminist %99 bu boyutlara odaklanmakta ve onları kapitalizmin bu biçiminin yarattığı sorunla ilişkilendirmektedir. Önceleri DTÖ’de (Demokratik bir Toplum için Öğrenciler) söylediğimiz gibi bu sistemi adlandırmaya çalışıyoruz, ve her ne kadar liberal feminizm bu sistemin içine girmeye ilgilense de, biz bu sistemin hayatlarımızı nasıl yaşanmaz hale getirdiği üzerine tartışıyoruz.

CS: Ancak 2016 yılında Birleşik Devletler’de beyaz kadınların % 53’ü, apaçık seksist olmakla beraber toplumsal cinsiyet eşitliğinin de hiçbir yönüyle ilgilanmeyen aday Donald Trump’a oy verdi. % 99 için feminizm fikri bu kadınlara ulaşabilir mi?

NF: Hepsine değil ama yine de büyük bir kısmına ulaşabileceğini düşünüyorum. Elbette, bazıları Hillary Clinton’dan nefret eden Cumhuriyetçiler oldukları için ona oy vermeyenler ve serbest piyasa düzenini isteyen iş insanları, vb gibi Trump’a oy veren erkeklerle aynı görüşü paylaşıyorlar. Bir çoğu Cumhuriyetçilere oy veren olağan şüpheliler ama hepsi böyle değil. Bazıları, Birleşik Devletler’in dışına taşınan imalat yüzünden zarara uğrayanlardan oluşan, sanayileşmemiş bölgelerdeki işçi sınıfına mensup kadınlar, bir kısmı da Güneyli kadınlardır. Güney’de çoğunlukla sendikalaşmamış, yeni bir sanayileşme baş göstermiş ve yakın zamanda da bozulmuştur. Onlar da darbe yemiştir. Bununla birlikte, işsizliğin korkunç düzeyde olduğu, opioid bağımlılığının kol gezdiği küçük yerleşim birimlerinde yaşayan köylü kadınlar da vardır, ve daha başkaları da. Mesele şudur ki, bunlar feminizme omuz vererek ya da ilerlemeci neoliberalizmin herhangi bir biçiminden yarar sağlayamayacaklardır.

Henüz neden bu yönde oy verdiklerine dair çok sayıda ciddi, titizlikle ele alınmış, etnografik çalışmalar yoktur ama ileride olacaktır. Okuduğum birkaç görüşmede- ve bunlar sistematik değildi- insanların nasıl hissettiklerini anlayabilirsiniz. Hollywood Access kayıtlarını dinlediklerinde (seçimlerden önce, Trump’ın kadınları “cinsel organlarından” yakaladığıyla övündüğü zaman), bu tür şeyler karşısında kendilerini gerçekten kötü hissettiklerini, bundan hoşlanmadıklarını, saygısızlık olduğunu ve onun bu şekilde konuşmasını istemediklerini belirtmişler ancak yine de, onun ellerindeki en iyi fırsat olduğunu dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, kanımca Meksikalılar ya da Müslümanlar ile ilgili söylediklerinden hoşnut olmayan insanlar da var ama her ne kadar bu insanlara saygısız davranması korkunç bir durum olsa da, yine de onlar için iyi şeyler yapmayı vadediyordu.

Elbette, Trump destekçilerinin hepsinin ırkçı olduğu söylemiyorum. Trump'a oy verenlerin arasında gerçekten ırkçı olanlar var ama bu insanlara ulaşamıyoruz ve onlar için endişe duymuyorum. Ben, sol görüşün ulaşabileceği insanlarla ve bunların çok sayıda olduğunu düşünüyorum- ilgileniyorum. 2012 yılında Obama'ya oy veren aynı 8.5 milyon Amerikalı'nın 2016'da Trump'a oy verdiğini biliyoruz.

En önemli nokta ise, Kasım seçimleri gelip çatığında, ilerlemeci neoliberalizm adına tek alternatifi Hillary Clinton olmasıydı. Bernie Sanders başka bir şeyi temsil ediyordu ama o da bu noktada, seçim yarışının dışında kalmıştı.

CS: Bu 8.5 milyon Amerikalı'ya sizce sol görüş nasıl ulaşabilir?

NF: % 99 için feminizmin de bir parçası olduğu, benim desteklediğim politik görüş, Sanders'ın (kolaylık olsun diye sadece soyadını kullanıyorum) canlandırmaya çalıştığına benzer şeyler taşımaktadır. Tüm ilerlemeci toplumsal hareketleri ele alarak, her birini % 99 için olanlar ve % 1 için olanlar diye ikiye ayırmaya çalışmak- tabii ki, kabataslak

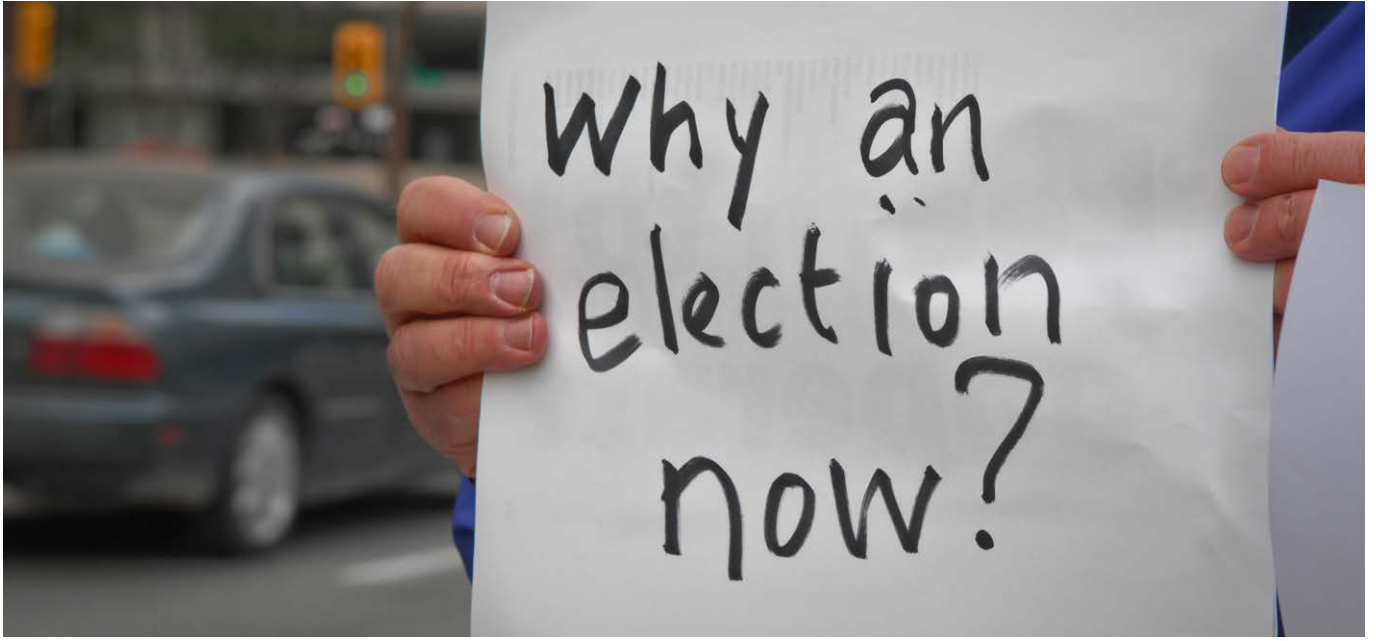
olarak böyle olacak, ama fikir olarak gayet net- ve herbirini bir araya getirmektir. Sanders'da olan şey ise, işçi sınıfı destekçilerini ve çalışan aile destekçilerini ve de herkesi ilgilendiren temel konuları: herkes için Medicare, bankaları ayırmak ve sıfır üniversite harcının aralarında olduğu, birleştirme fikriydi.

İşçi sınıfı derken, sadece beyaz insanları kastetmiyorum. Birleşik Devletler'de, işçi sınıfını farklı renkteki bir çok insan ve kadın oluşturuyor, ve bu insanlar kendilerini işçi sınıfı olarak tanımlıyorlar. O halde, % 99'un fayda sağlayabileceği temel konuları alalım ve farklı renkteki insanları baskı altına alan ceza yargılama sisteminin yeniden düzenlenmesi, kadınlar için baskı yaratan üreme özgürlüğü ve aynı yapısal ve maddi öneme sahip diğer konularla beraber- her ne kadar öyle olmaması gerekse de- kimlik sorunu altında birleştirelim. Bence, % 99 için feminizm, onu takip eden diğer toplumsal hareketlere de örnek olacaktır. Örneğin, % 99 için çevreciliği düşünelim. Bu tür akımlar mevcut, ancak bunları isimlendirelim ve birleştirelim. ■

Nancy Fraser'e ulaşmak için <frasern@earthlink.net>

> Demokrasi Krizi

Hauke Brunkhorst, Flensburg Üniversitesi, Almanya

Demokrasinin içinde bulunduğu bu kriz, günümüz sosyal bilimlerinde yaygın olarak ele alınmaktadır. Flickr/ItzaFineDay. Bazı hakları saklıdır.

Acımasız, kanlı ve vahşi sınıf mücadeleleri, küresel sivil savaşlar ve dünyada yaşanan devrimlerin ardından, kapitalist devlet, *kosmopolit*-olarak kurulmuş (i.e. Almanya Temel Yasası, 23-26. Maddeler), demokratik ve sosyal devlet (20 ve 28. maddeler, Almanya Temel Yasası) halini almıştır. Küresel Kuzey'de, adalet "mevcut kavrama" (Hegel) dönüşmüştür.

Üretim ilişkileri, özel ve kamusal olmak üzere sayısız türe bölünmüş mülk yoluyla kısmen toplumsallaştırılmıştır. Kapitalist ve işçi, tatillerini deniz kıyısındaki aynı otelde yapmış, ilkinin odası deniz manzaralıyken, diğerininki caddeye bakmıştır. Ancak, aynı denizde yüzmek, aynı sahillerde oynamak ve çocuklarını- can alıcı nokta budur- aynı devlet okuluna göndermek zorunda kalmışlardır. İşçinin küçük bir arabasına karşılık patronun büyük bir arabası vardı ama her ikisi de aynı trafik sıkışıklığına maruz kaldı, zira zenginler için helikopter pisti bulunan gökdelenler henüz yapılmamıştı- aynı zamanda yoksullar için, yangından koruyacak ekipmanların bulunduğu yüksek yapılar da inşa edilmemişti.

Ancak, Küresel Kuzey'in refahının bedeli Güney'in tahribatı oldu. Ulusal olarak sınırları belirlenmiş refah devleti, *beyaz, erkek ve heteroseksüel* yapıya sahipti. "Mevcut çelişki" (Hegel) olmadan mevcut bir adaletten de söz edilemezdi. Demokrasinin, -her yerde olduğu gibi- *renk ve toplumsal cinsiyet* engellerine takılarak, sonu geldi. 1960'lardan beri, yeni toplumsal hareketler defalarca, insan hakları, farklı ten rengine sahip insanların sivil hakları, kadının özgürleşmesi, engelli hakları, cinsel anlamda özbelirlenimler, çevrenin korunması ve kozmopolit kültür gibi konularda kazanımlar elde etmektedir. Mayıs 1968'de Paris'te öğrenci ve işçiler birleştğinde, modern kapitalizmin *sanatsal eleştirisi* ve *toplumsal eleştirisini* bir araya getirme tahayyülü (Boltanski) sonunda gerçekleşmiş gibi görünüyordu. İmkansız istemek gerçekçi bir hal almıştı. Öte yandan, bunu- sağ politikanın da başa geçmesine yol açan- ekonomik durgunluk takip etmişti.

>>

> Devlete gömülü piyasalardan piyasaya gömülü devletlere

Batı tarafından fazlasıyla desteklenmiş Şili (1973) ve Arjantin'deki (1976) kanlı askeri darbeler, *experimentum crucis* olurken, neo- muhafazakarların Büyük Britanya (1979) ve Birleşik Devletler'deki (1981) seçimlerden galip çıkması ve bürokratik sosyalizmin kendi kendini imha etmesiyle (1989) beraber, neoliberal küreselleşmenin önündeki son engel de nihayet kalkmış oldu. Bir kaç yıl boyunca, devlete gömülü piyasalar piyasaya gömülü devletler haline geldi. Kamu hukukunun önceliği, vaktiyle Roma Medeni Hukuku'nda sırf imparatorluktaki yönetici sınıfın çıkarlarını yönetme amacına hizmet etmesinde olduğu gibi, özel hukuka tabi çok (ve giderek artan) sayıdaki ulus ötesi rejimle yer değiştirdi. Tüm resmi olmayan kurallardan bizi azat eden biçimci hukuk, fazlasıyla dinamik resmi olmayan kurallarla tamamlanarak, kanun hükmündeki kararlar ve resmi olmayan tasarruf kurallarıyla çerçevesi çizilen yeni "İkili Devleti" (Fraenkel) ortaya çıkardı.

Eurogrup, bu duruma örnek teşkil ediyordu. Yunanistan Maliye Bakanı'nın, 2015 yılında krizin en hareketli zamanlarında bu topluluktan uzaklaştırılmasını takiben, bakan bu kararın yasal gerekçesini sorguladı. Eurogrup başkanı, avukatlarını bir araya getirerek, söz konusu topluluğun usûle ilişkin kaidelerinin olmadığını, esasen yasal çerçevede böyle bir şeyin bulunmadığını ve üyelerinin, cinayet işlemek dışında neredeyse istedikleri her şeyi yapabildiklerine dair açıklamada bulundu.

"Fabrikanın sürekliliğini sağlayan ekip", "genel piyasa düzenini" ve keskin bir biçimde devlete "gömülü" (Hayek) olma halinin devamını sağlama rollerinin etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için, devletin örgütsel gücü ve polis kuvvetine dokunulmazken, zorunlu olarak piyasaya uyumluluk gösterilmesi, devletin müdahaleye yönelik ekonomik gücünü sekteye uğratmaktadır. Dünya piyasasına gömülü olmak, yatırımcıların istediği ülkeyi özgürce seçmesini güvence altına alırken, devletlerin bu durum karşısında kendi yatırımcılarını seçememesine ve böylelikle daha cazip üretim koşulları için acımasız bir rekabetin içine çekilmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda, sınıflar, uluslar, tabiyet ve nesiller arası toplumsal farklar baş döndürü düzeylere ulaşmaktadır.

Futbol, birçok açıdan küresel toplumun bir yansımasıdır. 1985'te İngiltere Premier Ligi'nde profesyonel bir futbolcu herhangi bir taraftarın gelirinden iki kat fazla kazanıyorken, şimdi 200 kat daha fazla kazanıyor. Futbolcuların gelirlerinin artmasıyla beraber bilet fiyatları da arttı. Takımlarını takip edememeye başlayan eski taraftarlar çekildi ve uzaklaştı ve standlar onlardan daha çok para kazananlar tarafından dolduruldu. Aynı resme, stadyumun dışında da rastlıyoruz: Yeni topluma dahil olamayan harap mahalleler, politikaya ilgisiz kalmakta, alkol ve uyuşturucunun da bir parçası olduğu seks işçiliğine saplanmaktadır. Bu bölgelerde, seçimlerde oy kullanma oranı %30'un altında olup, şehrin varlıklı bölgelerinde bu oran %90'ları

bulmakta, buradaki seçmenler sanki ilerlemenin ön saflarında yer alıyormuş görüntüsü oluşmaktadır. Her ne kadar söz konusu ilerleme görüldüğünden daha az olsa da, bu kesim, durumdan ceplerini doldurarak faydalanmaktadır. Doğal olarak, durmadan seçmen kaybeden sol partiler, her seçimde daha da sağa kaymaktadır- sonsuz evrimsel rekabet temelli bir piyasa ekonomisinden de ancak bu beklenir.

> Toplumsal eşitsizlik siyasi eşitsizlik yaratır

On yıllar boyunca süregelen tahakküm ilişkilerini yerle bir eden önemli feminist ve çok kültürlü kazanımlar, "adil değerini" (Rawls) kaybetmektedir. İşsiz, Yahudi, lezbiyen ve hüküm giymiş siyahi bir kadın, "kan bağı" (Marx) olduğu, içinde doğduğu gettoyu artık arkasında bırakamıyor- her türlü anti-Semitik, homofobik ve mizojinist önyargılar karşısında savunmasız olduğu oranda, cinsiyetçilik, polis ve erkek şiddetiyle de karşı karşıya kalıyor.

Eğer seçim kampanyaları, neoliberal piyasa ekonomisine *politik* alternatiflerden ziyade sadece dünya piyasasına uyum sağlamak amacıyla belli başlı mikro ekonomik stratejiler üzerinden şekillen *teknik* alternatifler sunarsa, demokrasinin varlığından söz edemeyiz.

Alışveriş merkezlerinin "parıltılı sefaleti" (Kant), Libya Çölü'nde, denizde ve güney sınırı boyunca uzanan kamplarda, onun korkunç, parıltıdan uzak yüzünü de ortaya çıkarıyor Yunan adası Lesbos'ta bulunan eski Moria sığınmacı kampı şimdilerde, Avrupa Birliği'nin bir zamanlar sözde savunduğu değerlerden feda ederek, sınırdışı merkezi haline getirilmiştir. "İrkçilik ve zenofobi" (Madde 67, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, bundan böyle ABİA) önleme ve mücadele etme adına, "temel haklara saygılı" (Madde 67, ABİA), bir "özgürlük, güvenlik ve adalet alanı" (Madde 4, ABİA) yaratma, uluslararası "sığınma hakkını" (Madde 18, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi) garanti altına alma ve "non-refoulement ilkesine riayet" (Madde 78, ABİA) etme maddeleri, Lesbos'taki korkunç derecede sağlıksız, tıbbi anlamda yetersiz ve aşırı kalabalık Moria kampına inşa edilen birbirinden farklı üç sınırla somut bir yasaya dönüştürüldü: İlki, sınırdışı edilmeleri onaylanan, red almış sığınmacıları ve yasa dışı yollarla gelmiş yeni insanların barındığı toplama kampının etrafına örülen beton-duvardır. İkinci sınır, ortasında toplama kampının da olduğu mülteci barınaklarını, gözetleme kuleleri ve silahlı korumalarla çevreleyen dikenli tellerdir. Üçüncüsü de, kimsenin oradan ayrılmasını mümkün kılmayan denizdir. Piyasalarımızın yapısını koruma altına alan deniz sayesinde, sınır da doğal hukukun bir unsuru haline gelmektedir. Sanki uçmanın da bir suç olduğu bu yere gelen herkes göz altına alınmaktadır. Carolin Wiedemann'ın da belirttiği gibi: "Moria gibi yerler, AB'nin her yeri için planlanmıştır. Bu yerlere "Kontrollü Merkezler" [Almancada: ,Kontrollierte Zentren'] adının verilmesi düşünülmüyordu. Birisi, bu ismin kısaltmasının [Almancada] ne anlama geldiğini tahmin dahi etmek istemez. ■

Hauke Brunkhorst'a ulaşmak için <brunkhorst@uni-flensburg.de>

> Otoriter Kapitalizmin Yükselişi

Christian Fuchs, Westminster Üniversitesi, Birleşik Krallık

Son zamanlarda, aşırı- sağ politikalar yayılmakta ve güçlerini pekiştirmektedirler. ABD’de Donald Trump (Cumhuriyetçi Parti), Macaristan’da Viktor Orbán (Fidesz), Avusturya’da Heinz-Christian Strache (Özgürlük Partisi), Hollanda’da Geert Wilders (Özgürlük Partisi), Hindistan’da Narendra Modi (Bharatiya Janata Partisi), Türkiye’de Recep Tayyip Erdoğan (AKP), Almanya için Alternatif, Polonya’da Jarosław Kaczyński (Hukuk ve Adalet), Fransa’da Marine Le Pen (eski adıyla Ulusal Cephe), İtalya’da Lega Nord, Rusya’da Vladimir Putin (Rusya Halk Cephesi), vb. bu durumun örnekleridir. Bu gelişme en iyi nasıl tanımlanabilir? Bu amaca uygun sosyolojik kategoriler nelerdir?

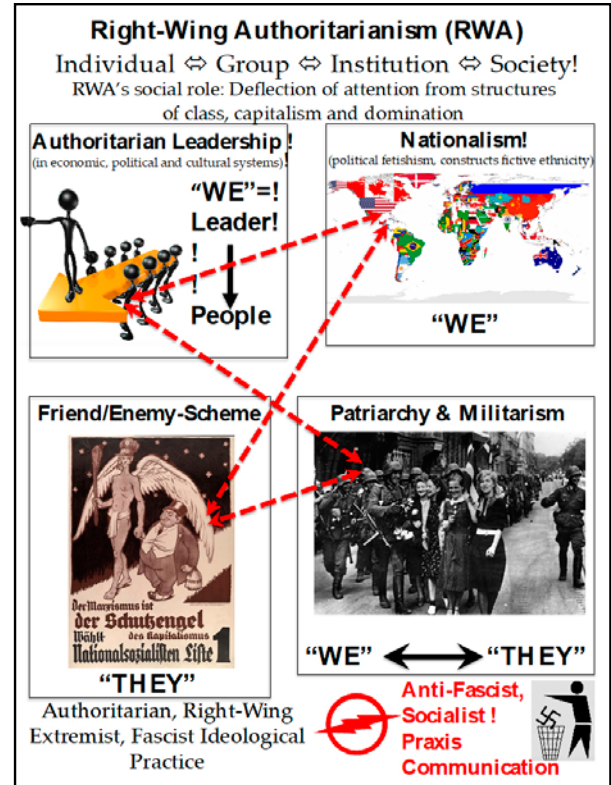
Popülizm kavramının kullanılması dikkat çekici bir önerme olarak karşımıza çıkmaktadır. Jan Werner (2017), *What is Populism?* (Popülizm Nedir?, 2018) kitabında bu önermeyi yeniden ele almıştır. Kitapta, popülizmi “politikanın ahlaki bir tahayyülü, yozlaşmış addedilen ya da bir şekilde ahlaken alt seviyede olan seçkinlere karşı ahlaken saf ve tamamıyla birleşmiş [...] insanların oluşturduğu bir politik dünya anlayışı üzerinden yapılandırmaktadır. Popülistler her zaman çoğulculuk karşıtıdır: popülistler, kendilerinin, yalnızca kendilerinin, halkı temsil ettiğini savunurlar” Aynı zamanda, popülizmi “kimlik politikalarının dışlayıcı bir biçimi” olarak ele alarak, bunun “demokrasiye karşı bir tehlike” olduğunu ve “sivil toplumu ortadan kaldırmayı” amaçladığını belirtir.

Bu tür yaklaşımlar, solda Syriza, Evo Morales, Podemos ya da Bernie Sanders ve sağda Donald Trump, Geert Wilders ya da Marine Len Pen’de görüldüğü gibi tek ve aynı kategoriyi kullanırlar. Bunun sonucunda, totaliter kuramdakine benzer olarak radikal sağ, sol ile karşılaştırılır ve bu yolla, radikal sağın tehlikeleri önemsizleştirilir. Müller’e göre, Donald Trump ve Bernie Sanders popülisttir. Bernie Sanders, kesinlikle sıradışı bir politikacıdır, ancak Trump ile karşılaştırıldığında, demokratik eğilimi şüphe götürmemektedir.

2018’de yayınladığım kitabım *Digital Demagogue: Authoritarian Capitalism in the Age of Trump*’da [Dijital Demagog: Trump Çağında Otoriter Kapitalizm] yaklaşımım farklı olmakla beraber eleştirel ekonomi politik, ideoloji eleştirisi ve eleştirel psikolojiyi harmanlamaktadır. Sağ-kanat otoriteryanizm (SKO) dört unsur üzerinde durur (Şekil

1): yukarıdan-aşağıya liderlik ihtiyacına olan inanç; milliyetçilik; dost/düşman şeması; ve militan ataerkillik (kanun ve nizam politikaları; savaş ve asker idealleştirmesi; yapay düşmanların baskısı; muhafazakar toplumsal cinsiyet ilişkileri). SKO toplumsal sorunların kaynağı ve nedeni olarak sınıf yapıları ve kapitalizmin rolü üzerindeki dikkati başka yöne çeken ideolojik amaca hizmet eder. Mülteciler, göçmenler, gelişmekte olan uluslar, Müslümanlar, vb., işsizlik, düşük ücretler, ekonomik durgunluk, kamu hizmetlerinin azlığı, konut krizi ve suçlar gibi sorunlara neden olmakla suçlanan günah keçileri olarak resmedilirler. Trump, aralarında Çin’deki merdiven altı işyerleri ve Meksika’daki *maquiladoras* olmak üzere, Amerikan sermayesinin hem Amerika’da hem de sermayesini yönlendirdiği ülkelerdeki işçilerin sömürülmesinden bahsetmeksizin, Meksika ve Çin’i endüstrisizleşme ve toplumsal çöküşle itham etmektedir.

Şekil 1: Sağ-kanat Otoriteryanizm Modeli

Kaynak: C. Fuchs, 2018.

SKO ne bir bilinç biçimi, ne bir yapı ne de bir toplum şeklidir. Toplumun farklı katmanlarındaki bir süreçtir: birey (otoriter kişilik yapısı, bilinç, bireysel politik davranış), politik gruplar ve hareketler, ideoloji, kurumlar, bir bütün olarak toplum. Aşırı sağ ve faşizm, fiziksel şiddeti ve terörü politik bir araç olarak tolere etme ya da aktif olarak kullanan SKO'nun derinleşmiş halidir.

SKO'nun yükselişine dair kültürel tanımlamalar, "post-materyalist" toplumun yükselişi, eski neslin muhafazakar değerlere tutunması ve kaybolan geçmişe ağıt yakmasıyla, kuşak farkını ortaya koymaktadır. Öte yandan, örneğin post-materyalizm hipotezi 2017'deki Avusturya bölgesel seçimlerinde, 16-29 yaş aralığında (%30) aşırı sağ partinin neden en güçlü parti olup da 60+ arasında en büyük üçüncü parti olduğunu açıklayamamaktadır.

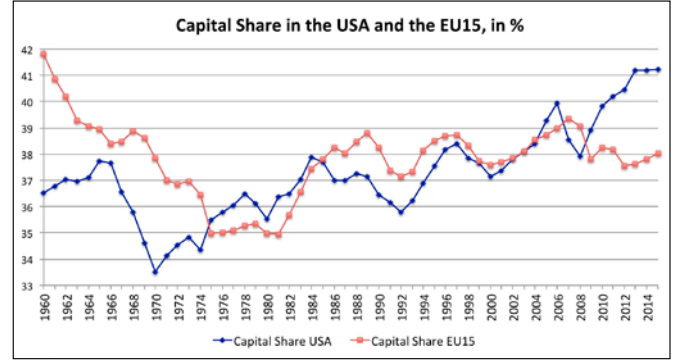
Bu konuya dair alternatif sav, ekonomi politiği ciddiye alır. Bu maksatla, eleştirel politika kuramcısı Franz L. Neumann'ın 1957 yılında yayınlanan makalesi *Anxiety and Politics*'de [Endişe ve Politika] ele alınan yaklaşım yardımcı olmaktadır. Bu makalede yer alan görüşe göre, sağ-kanat otoriteryanizmin yükselişi toplumsal çöküş korkusu yaratan emeğin yabancılaşması (Şekil 2 ve 3); yıkıcı rekabet; toplumsal yabancılaşma; politik sistem, politikacılar ve partilere yönelik politik yabancılaşma; ve korkuları körükleyerek, günah keçisi yaratma politikası güden aşırı sağ gruplar tarafından endişenin kurumsallaştırılmasıyla ilgilidir.

Şekil 2: ABD ve Avrupa'da ücretlerin GSMH'deki payının yıllara göre dağılımı

Veri Kaynağı: AMECO.

Şekil 3: ABD ve Avrupa'da sermayenin GSMH'deki payının yıllara göre dağılımı

Veri Kaynağı: AMECO.

Otoriter kapitalizm, neoliberal kapitalizmin negatif diyalektikliğinin bir sonucudur. Piyasa serbestisi ve toplumsal özgürlük arasındaki çelişki, 2008'deki yıkımın yeni bir değere dönüşmesinin ardından, eşitsizliklerin artmasına ve krize neden olmuştur. Sosyal demokrasinin burjuvalaşması ve neoliberalleşmesi, solun güç kaybetmesi ve postmodern kimlik politikaları sınıf politikalarının ve sınıf analizlerinin önemini azımsamış, aşırı sağ ve otoriter kapitalizmin yükselişini körüklemiştir. Neoliberal kapitalizm, yabancılaşmanın evrenselleşmesine neden olmuştur. Harvey, Hardt ve Negri ile beraber benim de başka bir yerde belirttiğim gibi, neoliberalizm neredeyse her şeyin metalaşmasına neden olduğu için mülksüzleştirme ve sermayenin toplum üzerindeki gerçek boyunduruğunu ilkel birikimin sürdürülmesiyle deneyimliyoruz. David Harvey'nin sözleriyle açıklayacak olursak "Yaygın yabancılaşma Occupy hareketlerine ve sağ popülizm ile beraber yobaz milliyetçiliğe ve ırkçı hareketlere neden olmuştur. Donald Trump, yabancılaşmanın Başkanıdır". ■

Christian Fuchs'a ulaşmak için <christian.fuchs@triple-c.at>

> Meşru Olmayan bir Vatandaşlık Olarak Etnize Edilmiş Vatandaşlık

Andrea Silva-Tapia, Berlin Humboldt Üniversitesi ve Giessen Justus Liebig Üniversitesi, Almanya

Bir kavram olarak vatandaşlık muğlak ve bu kavramın anlamı üzerine yapılan tartışmalar da nispeten geniş kapsamlıdır. Bazıları için her ne kadar bu terim, ait olunan uyruk ya da ülke tarafından verilen tamamıyla tüzel bir statü anlamına gelse de, diğerleri için bir kimlik biçimidir. Çeşitli tanımlamalar ve T.H. Marshall, Margaret Somers, T.K. Oommen, Engin F. Işın ve Patricia K. Wood gibi birbirinden farklı yazarların görüşleri bir araya getirildiğinde, vatandaşlık politik ve coğrafi bir yere üyeliğin modern bir biçimi olarak ele alınabilir. Dolayısıyla, vatandaşlık kavramı, bir ulus-devlete olan *tüzel* ve *sembolik* aidiyeti belirtir. Bu basit bir tanım olarak görünebilir ancak vatandaşlık kavramının ortaya çıktığı tarihsel bağlamı düşündüğümüzde söz konusu kavram daha çetrefilli bir hal almaktadır.

Modern anlamda vatandaşlık, ulus-devletin doğuşuyla yakın ilişkilidir. Modernite, ulus-devlet inşası, ve aidiyetle birlikte ele alınan bir kavramdır. Bu kavramın kökleri, on sekizinci yüzyılın sonlarında, Fransız ve Amerikan devrimlerinde seslendirilen ulus-devlet fikrine ve aynı ulus-devlet inşası modelini uygulayan sömürge altındaki devletlerin bağımsızlığına kadar geri gitmektedir. Modern ulus-devlet, yazılı anayasası olan, vatandaşların eşitliği ilkesine göre yönetilen, bağımsız bir devlet olarak tanımlanıyordu. Dolayısıyla, meşruiyet ilkeleri, monarşiden (ya da Kutsal Hak) eşit vatandaşların oluşturduğu ulus temsiline doğru değişim göstermişti. Ancak, vatandaşlık ve ulus-devletin bu kavramları, sömürgeciliğin bir zamanlar ve hala güçlü olduğu, tekil (Avrupa merkezci) bir ulus-devlet inşasının temelinde yatmaktadır.

Meşru olmayan vatandaşlık, halihazırdaki ataerkil, Avrupa merkezci ve Hristiyan-merkezci dünya-sistemi içinde sömürgeci vatandaşlığı adlandırmanın başka bir yoludur. Bu sömürgeci dünya-sistemi, hangi grupların itibarı hak edip etmediğine karar veren küresel ırka/etnisiteye dair hiyerar-

şiler yoluyla faaliyet göstermektedir. Anja Weiss, ırkçılıktan “uzun dönemli ve istikrarlı bir gösterge, iddia edilen ötekiliği görünür kıldığı ve bu göstergenin biyolojik ya da diğer sabit farklılıklara işaret etmesinden bağımsız olarak toplumsal sınıflandırmaları, pratikleri ve kurumları, söz konusu kategorideki kolektife daha az haklar tanıdığı zaman” söz edilebileceğini öne sürmektedir. Bu etnize ya da ırksallaştırılan vatandaşlık sadece dünya üzerinde bulunan yerli ve azınlık etnik gruplar tarafından değil, Almanya’daki Türkler ve Amerika’daki Latin Amerikalılar gibi etnize edilme/ırksallaştırma süreçlerinden etkilenen göçmenler tarafından da deneyimlenmektedir. Bu etnize edilme süreci, söz konusu grubun ırksal ya da kültürel niteliklerinden dolayı değersizleştirilmesi ve homojen bir grup olarak yapılandırılması anlamını taşımaktadır.

Avrupa-merkezci dünya sisteminde ulus-devlet fikri ulusu, modern devletlerin inşasının ve meşruiyetinin temelini oluşturan öz olarak görür. Ulus ve modern devletler arasındaki ilişki apaçık ortada olmakta ve gündelik hayatımız içerisinde genellikle sorgulanmamaktadır. Sıklıkla, “ulus”, “devlet” ve “ülke” kavramlarını birbirleriyle yer değiştirerek kullanmaktayız. Ve, bazen vatandaşlığı da tüm bu kavramların eş anlamlısı olarak değerlendirmekteyiz.

> Meşru ve Meşru Olmayan Vatandaşlar

Homojen bir kültürel grup olarak ulusa entegre olan insanlar, meşru vatandaşlar olarak tanımlanırken, etnize edilmiş vatandaşlar da meşru olmayan vatandaşlar olarak düşünülmektedir. İkincisi, ülke vatandaşları olarak sayılmakta ancak ne meşru ne de “gerçek” vatandaşlar olarak görülmektedir. Etnize edilmeye ve ırka dair değersizleştirmeyle ilişkili bu meşru olmama durumu, insanların onurlarını ve olanaklarını etkileyen ve ayrımcılık ile aşağılanmalarına sebep olan eşitsizliğin belli bir biçimidir. Bu eşitsizlik, ulus-devletin doğuşuyla beraber vatandaşlar ara-

>>

“İrksallaştırılan vatandaş, meşru olmayan vatandaş her daim bir grubun parçası olarak tanımlanır ve hiçbir zaman özerk bireyler olarak tanımlanmazlar”

sındaki eşitsizlikle baş göstermiş, daha önceki (ulus-devlet öncesi ya da sömürgecilik dönemleri) sınıflandırmalar ve yapıları riayet etmiştir. Ulus-devlet inşasının ya da bağımsızlık hareketinin liderleri, Mapuçeler (Şili yerlileri), ya da Hindistan’daki Güneydoğulular (Hindistan’da birbirinden farklı etnik grupları temsil eden ama aynı biçimde stereotipleştirilip dışlanan) ve günümüzde etnize edilmiş göçmenlerde (Almanya’daki Türk göçmenler) olduğu gibi, birçok tekilliği dışarda bırakan homojen bir ulusal kimliği teşvik etmiştir. Şili’deki Mapuçeler ve Hindistan’daki Güneydoğulular, istihdam ve eğitim olanaklarının az olduğu daha az endüstriyel gelişim gösteren yerlerde yaşamaktadırlar. Her iki grup da devlet ve polisle çatışma içinde olmakta (özellikle Güneydoğulular’ın orduyla da çatışmaları) ve kimlikleri egemen ulusal kimlikle karşı karşıya gelmektedir. Güneydoğulular, özellikle Güneydoğu bölgesini terk edip, Delhi, Bombay ya da Bangalor gibi şehirlere göç ettiklerinde, nüfusun diğer kısmı tarafından şiddete ve tacize maruz kalmaktadırlar.

İkisinin de tüzel anlamda tanınırlıklarına rağmen, meşru ve meşru olmayan vatandaşlar, vatandaşlığın iki türünü oluşturur. Ancak, aidiyet boyutu sadece ilkinde görülürken, diğerinde ikincil olmaktadır. Meşru olmayan vatandaşlarda bir şey “eksiktir”, kültürleri ve davranışları tam olarak görülmez ve bu durum toplumun geri kalanı için geçerli olmayan, ayrımcılık ve aşağılanmayı tetikler.

> Demokrasi için Sonuçları

Vatandaşlık, bireyleri ele alan bir kavramdır ancak ırksallaştırıldığında ya da etnize edildiğinde, öznelere bireyselli-

ği bir kenara atılmaktadır. İrksallaştırılan vatandaş, meşru olmayan vatandaş her daim bir grubun parçası olarak tanımlanır: “göçmenler”, “Araplar”, “Müslümanlar”, “yerliler”, “Güneydoğu Hintlileri” ve hiçbir zaman özerk bireyler olarak tanımlanmazlar. Bu bireysellik, sadece beyazlar için geçerlidir. Sonuç olarak, beyaz Avrupalı ya da Avrupa kökenlilerin başarısızlıkları bireysel hatalar olarak görülür; onların bireysel anlamda vatandaş olma ayrıcalıkları vardır. Bu durum, “beyaz olmanın ayrıcalığı” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Öte yandan, sömürge altındaki öznenin başarısızlığı, meşru olmayan vatandaşın hataları, onların kültürlerine, ulusuna, ırkına, etnisitesine mal edilir, ancak hiçbir zaman özerk bir vatandaş olarak bireye mal edilmez. Meşru olmayan vatandaşlar her daim beyaz olmanın ayrıcalığını yaşayanların aksine, etnisitelerinin ve ırklarının tutsaklarıdır. Beyaz olmanın ayrıcalığı, görünmez bir tasarruftur; ayrıcalıklı olanın etnisitesi ve ırkı hiçbir zaman zikredilmez ve kabullenilmez. Zira, hiç var olmamışlardır ve bundan dolayı bireyin özgürlüğü ön plandadır. Ayrıcalıklı olanların başarıları ve başarısızlıkları bireysel başarılar ya da başarısızlıklar olarak görülmekte ve etnik ya da ırksal aidiyetlerinin bir parçası olarak görülmemektedir.

Belli grupların deneyimlerinin tanınmaması, talepleri ciddiye alınmadığı müddetçe, çatışmalara ve hatta şiddete yol açabilir. Günümüz dünyasında, kültürel, ırksal ya da etnik anlamda homojenize olmuş bir ulus-devletten söz edemeyiz. Bugüne kadar susturulmuş olanları dinlemek, demokrasinin derinleşmesi için ödenmesi gereken tarihi bir borçtur. ■

Andrea Silva-Tapia’ya ulaşmak için <andrea.silva-tapia@sowi.uni-giessen.de>

> 1994- Sonrası Güney Afrika'da Demokrasi Aldatmacası

Hlengiwe Ndlovu, Witwatersrand Üniversitesi, Güney Afrika

Rioting and Writing [Ayaklanma ve Yazım] kitabı, #HarçlarDüşmeli hareketinden ortaya çıkmış ve aktivist öğrencilerin makalelerini biraraya getirmiştir. Telif Hakkı: SWOP.

Her ne kadar demokrasi kavramı, demokratik yolla seçilmiş hükümetler, özgür ve adil seçimler ve çeşitli insan haklarının ve bireysel hakların uygulanması gibi birbirinden farklı yorumları içeriyorsa da, birçok Güney Afrikalı için demokrasinin anlamı, nüfusun çoğunluğunun tarihsel olarak dışlanmasıyla derinden ilişkilidir. Kölelik ve sömürgecilikle geçen yüzyılların yanı sıra, siyahileri sosyokültürel alandan ve ekonomik olanaklardan kasten ayıran ve dışlayan, 46 yıl süren ırkçı aparteid sistemle mücadele de vardır. En önemlisi, “gökkuşağı” ulusu fikrini, mücadelenin ikonlarından biri olan Piskopos Desmond Tutu ortaya atmış, aparteid bittiğinde, ırksal olarak bölünen Güney Afrikalılar’ın sosyokültürel ve ekonomik kaynaklardan eşit oranda faydalanacağı bir millet olacağını ileri sürmüştür.

#HarçlarDüşmeli hareketi, demokrasiyi gerçekleştirmenin bir saçmalaktan ve gökkuşağı ulusunun da bir mitten ibaret olduğunu ifade eden bir mücadeledir (ydi)r. Öte yandan, Witwatersrand Üniversitesi (Wits) ve Cape Town Üniversitesi (CTÜ) gibi kurumların da dahil olduğu diğer tarihsel kurumların, siyahi öğrenci sayılarını arttırarak öğrenci nüfusunu dönüştürmeleriyle övünmesi hakikatten fersah fersah uzaktadır. Bu iki üniversite, kökleşmiş kültürel ve epistemik şiddetin var olduğu ülkede bulunan en pahalı üniversitelerdir. Bununla birlikte, siyahi öğrenci sayısı artarken, yüksek öğrenim kurumları, toplumsal, coğrafi, kültürel ve ekonomik anlamda yoksul çevrelerden gelen öğrencileri sistematik olarak dışlamaya devam etmektedir.

Güney Afrika’da, 1994’ten sonra, eskiden beri dışlanan grupların demokratik yönetimin faydalarından yararlanmasi bekleniyordu; ana özgürlük partisi olan Afrika Ulusal Kongresi (AUK), sloganında “herkes için daha iyi bir yaşam” diyordu. Halk, yaşamlarının her alanının iyileşeceği beklentisi içindeydi- Özgürlük Bildirgesi’nde yer alan parasız eğitime ulaşım, Yeniden Yapılanma ve Gelişim Programı’nın

>>

Son zamanlarda, Güney Afrika, 1976 yılındaki Soweto öğrenci ayaklanmasından beri, eşi benzeri olmayan bir militanlığa sahip öğrenci hareketiyle dikkat çekmektedir. #HarçlarDüşmeli hareketi 2015’te başladı ve 2016’ya kadar sürdü. Parasız eğitime erişim, ve yüksek öğretim kurumlarının dönüşümü ve bağımsızlığı yönünde taleplerde bulunuldu. Bu hareket, tüm devlet üniversitelerine yayıldı ve öğrenciler ile dışardan gelen üniversite çalışanları arasında benzersiz bir ittifakın oluşmasını sağladı. Bu mücadelelerin merkezinde, demokrasinin başarısızlıkları ve Güney Afrikalılar’a 1994’te satılan “gökkuşağı ulusu” fikriyle doğrudan yüzleşme bulunuyordu.

(YGP) politika belgesinde de anahatlarıyla belirtilen, uygun barınma, su, elektrik, istihdam ve sağlık hizmetlerine ulaşım-1994'ten sonra hizmetlerin sunumuna yönelik dalga dalga yayılan protestolar, siyahilerin yaşadıkları bölgelere zarar verdi, 2012'de Marikana katliamında olduğu gibi, işgücü piyasasında yaşanan şiddet, ve #HarçlarDüşmeli protestoları, diğer vakalarda da olduğu gibi, Güney Afrika devletinin, demokrasiden umulan sonuçların alınmasında-ki başarısızlığını göstermektedir.

Güney Afrika'daki üniversiteler, toplumsal düzenden ayrı tutulamaz. 1994-sonrası demokrasi krizinin ayrıntılarına inmek adına, Afrika'da müzakereyle kazanılan bağımsızlıklarda olduğu gibi, Güney Afrika demokrasisinin de müzakere yoluyla değişimini tekrardan gözden geçirmek önemlidir. Müzakere, en basit tanımıyla, "barışçıl bir değişim" yapılabilmesi için çaresizce gayrette bulunulduğu kılıfının arkasına gizlenmiş, müzakere içinde olan tarafların stratejik olarak yeniden konumlanması anlamına gelmektedir. Bu girişimin sonucunda, Güney Afrikalılar yalnızca oy verme ve toplanma haklarına- 1994-sonrasında devlet tarafından bu tehdit edilmeye devam etmektedir, ulaşarak, politik güç elde ettiler. Öte yandan, ekonomik güç ve toprak, bankalar ve madenler gibi stratejik kaynaklar, önceki sahiplerinde kalmaya devam etti- beyaz üstünlüğünün egemen olduğu sistem sürdürüldü. Bu durum, siyahi nüfusun neredeyse %80'inin ekonomiden dışlanmasıyla devam etti. Ekonomideki yapısal eşitsizliklerle yüzleşmeden, Güney Afrika'daki 1994-sonrasındaki demokrasiden söz etmek imkansız hale gelmektedir.

#HarçlarDüşmeli hareketi, dışlanma sorunuyla yüzleşmek ve parasız eğitime eşit ulaşım, akademi projesinin ve üniversite kültürünün dönüşümü ve bağımsızlığı talepleriyle ortaya çıkmıştır. İlginçtir ki, diğerleri arasında, tarihsel olarak siyahilerin çoğunluğunu oluşturduğu Fort Hare Üniversitesi (Afrika mücadelesinin ikon isimlerinin birçoğu burada eğitim görmüştü), tarih boyunca bu mücadelenin içinde yer alıyordu. Bununla beraber, sorunlu başka bir olgu- Güney Afrika'da beyaz üstünlüğü yanlısı medya tarafından, tarihsel olarak beyazların çoğunluğu oluşturduğu üniversitelerin romantize edilmesi- söz konusu mücadeleyi uluslararası alana taşıyarak, sanki bu mücadele Wits Üniversitesi'nde başlamış gibi gösterildi. Hepsinden önemlisi, #HarçlarDüşmeli, müfredatın dönüşümü ve bağımsızlaşması ve geniş kapsamlı yüksek öğrenim sistemine dair sorunların seslendirildiği, CTÜ'deki #RhodesDüşmeli hareketinden birkaç ay sonra ortaya çıktı. Bağımsızlık projesiyle sıkı bir ilişkiye sahip olan bu mücadeleler ontolojik ve epistemolojik ilerleme pahasına üniversitelerin ticarileştirilmesi ve piyasalaştırılmasına dair küresel projenin eleştirisinin parçası oldular.

Her ne kadar beyaz kurumlar, öğrenci nüfusu açısından dönüşüm sağladıklarını iddia etseler de, yapısal sistematik dışlama, ırksal ayrımlar çerçevesinde eşitsizliklerin dağılı-

mı sürmektedir. Aşırı yüksek harçlar, birçok siyahi öğrencinin sistematik olarak dışlanarak- gökkuşağı ulusu düşünce-sinin suya düşmesi- bu ücreti ödeyebilenlerin- genel olarak beyaz, ayrıcalıklı öğrenciler ve birkaç orta sınıf siyahiler- sistemden yararlanabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, akademik kadro- uluslararası ve Güney Afrikalı- beyaz olurken, müfredat da genel anlamda Avrupa merkezci olmaktadır. Bu da, uyumsuzluk ve kültürel çatışma yaratmaktadır. Afrika merkezli ontolojik ve epistemolojik bilgi üretim metodlarına uyum sağlayamayan akademisyenlerin birçoğu, büyük oranda yoksul yerlerden gelen siyahi öğrenciler için engel oluşturmaktadır..

#HarçlarDüşmeli hareketi, somut demokrasiye ulaşma ve gökkuşağı ulusu hayalinin gerçekleştirilmesinde başarısız olan demokratik yönetimle yüzleşmek için ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu hareket, üniversite ve devletin karşısına fazlasıyla engel çıkarsa da, kendi içinde de birçok zorluğu barındırıyordu. Hareketin ilk zamanları, politik bağlılıklar, ırk ve sınıfsal bölünmeler arasında birlik yaratabilmesiyle karakterize ediliyordu. Ancak, başlangıcından sonra, ideolojik meseleler ve toplumsal cinsiyete ilişkin sorunlar çerçevesinde kendi içinde demokrasiyi sağlamada eksiklikler yaşadı. Bu hareket, kadınlar tarafından başlatıldıysa da, erkekler kasten mücadele içinde egemen oldu ve kadınların ve toplumsal cinsiyet ayrımlarına karşı olan grupların varlığını zayıflattı. Öte yandan, #HarçlarDüşmeli'de yer alan kadınlar, mücadele ettikleri ataerkil sistemi yeniden üretmemeye kararlıydılar. Bu durum hareketi böldü, birçok kişi birbirine muhalif sesleri bölücülük yaratmakla suçladı. Bununla birlikte, devlet üniversiteleri daha baskıcı ve sert olmaya başladı. Üniversite kampüslerine çevik kuvvet girmeye başladı ve orantısız güç uygulama yetkisine sahip oldu. Öğrenci aktivistler hedef alındı, tutuklandı ve bazıları da okuldan uzaklaştırıldı. Demokratik olmayan devletin baskıcı doğası göz önüne alındığında, hareket geri çekilmek ve mücadelenin ilerlemesi için alternatif yollar bulmak durumunda kaldı.

#HarçlarDüşmeli hareketi, şimdilik arafta kalmıştır. Öğrenci aktivistlerin bazıları hala hapisanelerde sürünmekte ve bazıları da davalarının görülmesini beklemektedir. Her ne kadar Güney Afrika devleti, yoksullara parasız eğitim sağlanmasında ilerleme kaydettiyse de, parasız ve bağımsız eğitim için mücadele sürmektedir. 1990'larda Güney Afrika sokaklarındaki olaylarda demokrasiden söz edilebilirdi. Son zamanların mücadele ikonlarından Nelson Mandela ve diğer siyasi mahkumlar, Robben Adası'ndan salıverilmişti. Güney Afrikalılar'ın çoğu için, demokrasi bir aldatmaca ve gökkuşağı ulusu da bir mitten ibarettir. #Harçlar Düşmeli aktivistleri için, mücadele sürmektedir ve kadınlar ve diğer marjinalize edilmiş insanlar için ise demokrasi, gelecek yüzyıllarda da bir mücadele alanı olmaya devam edecektir. ■

Hlengiwe Ndlovu'ya ulaşmak için <hlengiep@gmail.com>

> Atina'da Demokrasi

Gerassimos Kouzelis, Atina Üniversitesi, Yunanistan

Yunan Parlamentosu önünde, kemer sıkma önlemlerine karşı yapılan protestolar. Flickr/konterz. Bazı hakları saklıdır.

Günümüzde, uygulanabilirlik potansiyeli gayet sınırlı olan doğrudan demokrasiden söz etmek, huzur verici görünüyor. Parlamentosunun ötesinde gerçek bir demokratik kontrol fikri, son zamanlarda literatürde de yer aldığı üzere, ütopyik unsurlarla bezenmiş radikal bir iddia gibi görünmektedir. Dış aktörler tarafından- demokratik yapısı olmayan uluslararası kuruluşlar, dikte edilen güç ve kontrol rejimini “halk”, insanlar nasıl uygulayabilir? Yunanistan’da “mutabakat muhtıralarının” temelini oluşturduğu koşullar, demokrasinin işleyişine izin veren koşullar değildir. Parlamento- halkın temsilcileri- özgürce hareket edememektedir; kararları büyük oranda önceden belirlenmiştir.

Ulusal egemenliğin ve parlamentosunun özgürce karar alma hakkının kısmen feda edildiği gerçeği, özünde mali olduğu düşünülen ve finansal sonuçlar doğuran: Yunanistan’ın borcu, bir krizin ürünüdür (birçoğunun savunduğu gibi) Kemer sıkımayı mecburi hale getiren ve ulusal güvenliği feda eden bu kriz *gerçekten de* mali bir krizdir- bu anlamda mevcut ekonomizm haklı çıkmaktadır- ancak sosyopolitik ve ideolojik nedenlerden dolayı da mali bir krizdir. Düzenleyici bir

sosyal devleti etkisiz hale getirme; muhalefet olmadığı için mevcut yıkıcı liberal ideolojinin sürmesi; ekonominin çeşitli sektörlerindeki politik ve sosyal açıdan kontrol edilemeyen yeniden yapılanmalar; ve özellikle, sermaye konsolidasyonu ve ekonomik güç bloğunun oluşturulması gibi nedenler de söz konusu krizin potansiyelini ve kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, güçlerin kendine özgü korelasyonu krize yol açmış, beslemiş ve krizden faydalanmıştır.

Her ne kadar “neoliberal tahakküm” kavramı basit kalsa da, en başından beri, bu tür bir tahakkümü oluşturan, meşruiyet sağlayan ve yayan söylemin (“neoliberalizm”) varlığının demokrasinin çöküşüne nasıl eşlik ettiğini göstermesi açısından faydalıdır. Yunanistan’daki kriz özelinde bakıldığında ise, demokrasinin derinlemesine yapıbozuma uğraması açıkça neoliberalizmin soğuk, sert gerçeği olarak görülmektedir. Bu söylemin mevcudiyetine ilişkin gelişmeler, söylemin dile getirildiği koşullar ve sonuçları, kapitalist yeniden üretim dinamikleri ve dayatılan kısa-dönemli trendlerin hepsi *toplumsal otoriteryanizmin* güçlenmesi noktasında kesişmektedir.

>>

Aşağıda, politik değişimlerin öncesinde, 2010-2015 yılları arasındaki dönemi şekillendiren, üzerine çokça tartışılan birkaç boyutu sıralıyorum:

- Ekonomik gücün büyük ölçüde artması ve üretimin ötesindeki toplumsal örgütlenmenin oluşturduğu katmana olan müdahalesi, “seçkinleri” de içine alan skandalların ve ekonomik çıkarlarla politik çıkarların birbirine geçtiğini göstermesi
- Medya ve kültürel pratiklerin (özellikle tekelci kitlesel iletişim ve basın kuruluşlarının parti temelinde yapılması) bütünüyle ticarileşmesi
- Politik temsil süreçlerinin çöküşü ve bir işletme-gibi-pazarlanarak yeniden yapılması (politikayı “aşan” partiler, ticari bir ürün ve bir televizyon “yıldızı” gibi tanıtılmaktadır)
- Birincil ilke olarak, ürünlerin dolaşımında körlemesine yol almasını (“piyasanın yol gösterdiği”) dikte eden mantık
- “Demokrasi yönetimi” adı altında bir süreç dayatıldı ve söz konusu bu yönetim biçimi parlamentonun pahasına (parlamentonun onayı olmadan alınan bakanlık kararları ve esasen politik ve nerdeyse keyfi olarak yapılan yasal müdahaleler aracılığıyla), idari ile kısmen yargı organının sürekli genişlediği dönemde uygulandı.
- Toplumsal yapının ulusal anlamda ve uluslararası bağlantıları nezdinde devletin egemenliğini istikrarsızlaştırması (“Troyka şartlarını” her gün haklı çıkararak)
- Demokratik kontrolün ulaşamadığı, halktan uzak ve parlamentonun da göremediği, mali ve para politikalarını, aynı zamanda Brüksel’de alınan kararların da büyük bir bölümünü kapsayan adacıkların yaratılması (aslında “olağanüstü hal” oluşturmak)

2015 yılında politik değişim yaşandığında, bu eksenlerin boyutları da değişti. Dolayısıyla, demokratik süreçlerin güçlendirilmesine dair güçlü ve belirgin amaç- Syriza için merkezi bir politika seçeneği olan- en son eksenin oluşturduğu trendi tersine çevirmeyi başarmıştır, bunu tamamıyla olmasa da büyük oranda parlamentoyu yeniden yapılandırarak gerçekleştirmiştir, öyle ki kararların büyük çoğunluğu halen ya dış merkezlerin dayatmasıyla ya da (sözde) “kurumlara” verilen taahhütler doğrultusunda alınmaktadır.

Esasen, bu yeni politik durum, tehlike yaratacak biçimde destek çıkılan güvenlik önemlerini, gözetim ve güvenlik güçleri tarafından açıkça Nazi yanlısı gruplarla işbirliği içinde uygulanan otoriter baskı dinamiklerini sınırlandırdı, toplumun demokratik reflekslerle ilerlemesine olanak sağladı.. Toplumsal ve politik günlük yaşamda demokrasi, tekrar “normale” döndü.

Yine de, neoliberal söylemin koşulları belirlediği, böylelikle de kurtarma politikalarının verimliliğine ket vurduğu iki alan daha bulunmaktadır. İlki, mali verilerdir, bu veriler “halkın” ne anlayabildiği ne de yargıda bulunabildiği, esasen kontrol edilemeyen ve herhangi bir demokratik planla-

ma ya da kolektif olarak alınan kararların sorumluluklarının ötesinde yer alan ogelerin oluşturduğu karmaşık bir grup olarak, kuşkucu bir gerçeklik tanımlamasıdır. İkinci alan ise, kamusal alanının yapıbozuma uğratılmasıdır ve böylece, kamuoyunun akılcı bir yargıya ulaşmasını imkansız hale getirmektedir. Politik ortamın değişmesine rağmen “gerçekliğin inşasını” tekeli altına alan medyanın baskıcı söyleminin birkaç kişi tarafından kontrol edilmesi birincil sistem olmaya devam ederken, düşüncelerin müzakare edilmesi ve paylaşılması olağandışı bir hal almaktadır.

Bu iki alandaki devinimi tersine çevirme yönündeki başarısızlık, bize demokratik süreçlerin yapıbozuma uğratılması, krizin neoliberal yönetimden ziyade “sistemik” olarak tanımlanması gereken ve günümüzde demokrasi krizinin unsurları olarak bilinen toplumsal örgütlenmenin boyutlarıyla ilişkilidir.

Öte yandan, ekonomik kriz temelinde demokrasinin daralmasını destekleyen en utanç verici söylem düşünülüyorsa, i.e., hakların “zorunlu” olarak sınırlandırılmasına dair retorik, büyük resim de değişmektedir. Bu sadece sosyal hakları değil, ancak hem mülteci krizi hem de halkın taleplerinin dillendirilmesine (seçimler ve referandumlarla) yönelik terörize edilmiş manipülasyonları, *aynı zamanda* politik hakları da işaret etmektedir. Krizin ilk beş yılı boyunca, hükümetler büyük ölçüde sosyal haklara (çalışma, sosyal refah, sağlık) ulaşımı engellemeye devam etti ve ayrıca politik talepleri (kontrol ve kamuoyu) de, ekonomik kaynakların yokluğunda bu tür taleplerin “lüks” olduğu fikrini eker, reddetti. Yen hükümet, dayanışma gibi unutulmuş bir demokrasi ilkesine öncelik vererek, krizin bahane edildiğini de göstermiş oldu.

Hem ideolojik anlamda hem de büyük ölçüde manzaranın yeterli düzeyde değişmediği ve krizin hala devam ettiği yerde, insanların görünüm, bakış açısı, zihniyet ve aileleri ve yaşadığı toplulukla beraber kendilerinin geleceğiyle alakalı hayalleri olduğu müddetçe kriz, tüm vatandaşların hayatlarını düzenleyen tüm unsurları ilgilendirmektedir. Bakış açısı eksikliği, totaliter ve antidemokratik tutumlara zemin hazırlaması bakımından önemlidir.

Neo-Nazi kuvvetlerinin gücü, tehdit oluşturmaktadır. Gerçekten de bu durum gittikçe tehlikeli bir hal almakta ve tipik bir para-ekonomi “şantajcılığı” ve gün be gün işlenen suçlar biçiminde Yunanistan’a özgü bir fenomen olarak, siyasi örgütlenmede görülmektedir. Belli politik güçlerin beslediği milliyetçi ve popülist söylemler ve hatta kar ve güce (kurumsal kurallar ve “bürokratik” engelleri göz ardı eden, “güçlü kişilikler” ve “etkili karar-oluşturma süreci”) yönelik hakim neoliberal söylemlerin boyutları tümüyle olumsuz bir rol oynamakta, bu söylemler sıklıkla, yalnızca boş bir retoriğe değil, aynı zamanda çete “politikalarına” tahammüle de sürüklemektedir. Günümüz koşullarında demokrasi zayıflamıştır, dolayısıyla, tetikte olmayı gerektirmektedir. ■

Gerassimos Kouzelis’e ulaşmak için <gkouzelis@pspa.uoa.gr>

> Sosyal Medya ve Demokrasi

İki Tarafı Keskin Bir Kılıç mı?

Haryati Abdul Karim, Malezya Sabah Üniversitesi (MSÜ), Malezya

Cep telefonları ve sosyal medya, siyasi aktivizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Flickr/Sakuto. Bazı hakları saklıdır.

Sosyal medyanın toplum üzerindeki en derin etkilerinden biri şüphesiz, sıradan vatandaşların geleceklerini tayin etmeleri yönünde güçlendirici bir araç halini almasıdır. Günümüzde toplumsal hayat, her kesimden insanın kolaylıkla ellerindeki akıllı telefonlarıyla müdahil olduğu internet aktivizmiyle tanımlanmaktadır. Bu durum kesinlikle, yurttaşların ülkeleri ve dış dünya hakkındaki kamusal tartışmalara özgürce katılmalarını sağlamak ve bunu yaparken de görece anonim kalmalarının önünü açmaktadır. Özellikle, ifade özgürlüğünün

kültürün bir parçası ya da norm olduğu ülkelerde bu çok kıymetlidir.

Bu gelişmeden Malezya da etkilenmektedir. Bugün, Malezyalılar düzenli olarak sosyal medyayı hiç olmadığı kadar, kendilerini ifade etmek için kullanmaktadırlar. Onlar için sosyal medya hesaplarından yorum yapmak, kendilerini yetkin hissettikleri konular hakkında video yüklemek ve internet sitelerinin linklerini paylaşmak ve arkadaşları arasında çevrimiçi tartışma başlatmak alışkanlık haline gel-

>>

miştir. Facebook, Instagram ve Youtube gibi sosyal medya hesapları Malezyalılar arasında oldukça popülerdir. Ama, aralarında en popülerleri Malezyalılar'ın %81'inin kullandığı Facebook'tur ve kullanıcıların neredeyse %90'ı Facebook'a akıllı telefonlarıyla girmektedir.

Sosyal medyanın Malezyalıları "özgürleştirme" boyutu, her ne kadar bu tür tartışmaları önlemeyi amaçlayan kanunlar olsa da, hükümet, din ve etnisite gibi hassas konularda açıkça görüşlerini ifade etmelerinde gözlemlenmektedir. Bu durum, kendilerini etkileyen ulusal meselelerin içinde yer almalarını sağlayan sağlıklı ve canlı bir atmosfer yaratmaktadır. Politikanın yanısıra, sosyal medya Malezyalıların melez küresel-yerel kimliklerini ifade etmeleri ve bu kimlikleri oluşturmalarına da imkan vermektedir.

Medya araçlarını gerek doğrudan medya sahipliği ya da yasalarla kontrol altına alan devlet yapısının bulunduğu ülkelerde, alternatif görüşler için iletişim kanallarının sayısı sınırlıdır. Dolayısıyla, insanlar yeni medya aracılığıyla faaliyetlerini gizli olarak sürdürmek durumunda kalmaktadır. Sosyal medyanın kamuoyu oluşturma yönünde alternatif haber portallarına göre daha verimli olduğu görülmüştür. Buna örnek olarak, iletişim kanallarının büyük ölçüde sınırlandırıldığı ve halkın hükümete ve anaakım medyaya güvenini yitirdiği Arap Baharı verilebilir. Sosyal medya, insanların tek bilgi kaynağı olmuş, bununla beraber kendi görüşlerini paylaşabildikleri bir alan haline de gelmiştir.

Malezya'da, 2008 genel seçimlerinde Ulusal Koalisyon'un (Barisan Nasional ya da BN) tahakkümünün giderek parçalandığı süreçte sosyal medya *politik tsunami* etkisi yarattı. O zamanki adıyla Umut İttifakı (Pakatan Harapan ya da PH) adıyla BN'nin karşısında yer alan politik oluşum, anaakım medyadan dışlandığı için faaliyetlerini gizli olarak sürdürmeye devam etti. Sosyal medya, PH'nin siber ordu ve güçlü destekçilerinin kendi düşüncelerini diğer insanlara yaymak için kullandıkları bir araç haline geldi. Facebook'taki hayran sayfaları üzerinden, Mal ve Hizmet Vergisi (MHV), yüksek yaşam masrafı ve BN hükümetinin yozlaşmış görünen pratikleri gibi çetrefilli konular düzenli olarak dile getirildi. Bu durum, vatandaşlar arasında tartışma ortamının oluşmasını sağlayarak, kamusal alan yarattı. İttifak'ı destekleyen bloggerlar, bloglarını kendi lehlerine kamuoyu oluşturmak için kullandılar. Yakın zamanda sonuçlanan on dördüncü genel seçimde, WhatsApp, Twitter ve Facebook'un yanısıra bir seçim kampanyası aracı olarak kullanılmaya başlandı. Facebook'un aksine, WhatsApp, insanlarla birebir iletişim kurdu. WhatsApp konuşma gruplarında PH'nin seçim kampanyası mesajlarını tartışan kişiler bir kamusal alan oluşturdu. Belki de, PH'nin belli konulara

odaklanarak, düzenli bir biçimde insanlara ulaştığı bu gayet başarılı bir şekilde organize edilmiş kampanya stratejisi sayesinde, 61 yıllık BN hükümeti devrilmiş oldu. BN, anaakım medyayı kontrol altına aldığından dolayı, sosyal medyayı kullanmada yavaş kaldı. PH'nin iletişim stratejisi sayesinde, parlamentodaki 222 sandalyenin 113'ü kazanıldı, BN 9 Mayıs 2018 seçimlerinde 79 sandalyesini koruyabildi.

Sosyal medya, basın özgürlüğü ve demokrasi konularına gelindiğinde ise, sosyal medya iki tarafı da keskin bir kılıçtır. İfade özgürlüğü ve kendini güçlendirme açısından birçok kapı açarken, sahte haberlerin yapılıp, internette yayılmasının da önünü açmıştır. Malezyalılar için sahte haberler önemli bir meseledir. Son genel seçimde, seçmenler sosyal medyada gerçek haberlerden çok sahte haberlere maruz kaldı. Sahte haberler bilgiyi mükemmel bir biçimde saptırırken, vatandaşların gerçeğe ulaşma hakkını da reddeder hale geldi. Tek bilgi kaynağı olarak sosyal medyaya duyulan aşırı güven, vatandaşların gerçekleri nadiren çapraz kontrole tabi tutmalarından dolayı, sahte haberlerin çoğalmasına katkıda bulundu. Hükümetin 2018 yılında, Sahte Haber Karşıtlığı Tasarısı'nı geçirerek değinmeye çalıştığı şey, haberler söz konusu olduğunda "sahte" nin ne olduğuna dair net bir tanımlamanın yapılamadığını gösterdi. Her halukarda, yeni hükümetin bu tasarıyı geri çekme niyetinde olmasından dolayı, tasarı kısa ömürlü olacak gibi görünüyor.

Günümüzde sosyal medyanın yarattığı diğer bir tehdit, egemen sınıfın siyasi kolunun fanatik destekçilerinin, sanal gerçeklikte paylaşılan diğer görüşler üzerinde hakimiyet kurmasıdır. Alternatif görüşe sahip olanlar, siber zorbalıkla karşı karşıya kalıyor ve bu durum onların demokratik tartışmaların içinde yer alma isteklerini köreltiliyor; öte yandan diğerleri de siyasi fanatiklerin düşmanca tavırları yüzünden travmatize oluyorlar. Her ne kadar değinilen noktaların bir kısmında haklılık payı olsa da, fanatikler beraber hareket etmekte ve bu kullanıcıları bayağı olmakla suçlayarak, ifade hak ve özgürlüklerini reddetmektedirler. Sıradan insanlar arasındaki bu türden bir nezaket ve rasyonelite yoksunluğu, insanların kamusal meselelere dair sağlıklı bir tartışma ortamına dahil olma isteğini söndürmektedir.

Sosyal medyanın, gerçek demokrasi, nezaket ve medya okur yazarlığı açısından etkili bir araç olabilmesi için öncelikli olarak vatandaşlar için bir norm ve kültür halini alması gerekmektedir. Vatandaşlar, rasyonel iletişimin ne anlama geldiğini kavramalıdır. Ancak o zaman, fikir alışverişinde bulunarak ulusun gerçek anlamda yeniden yapılanması sağlanabilir. ■

Haryati Abdul Karim'e ulaşmak için <haryati@ums.edu.my>

> Arjantin Demokrasisinde Gerileme

Esteban Torres Castaños, Cordoba Ulusal Üniversitesi ve Ulusal Bilim ve Teknik Araştırma Konseyi (CONICET), Arjantin

Yeni ekonomik kriz, Arjantin demokrasisinin karşısına yeni zorluklar çıkardı.
Flickr/Alex Proimos. Bazı hakları saklıdır.

Arjantin Cumhuriyeti, demokrasi alanında muazzam bir gerileme deneyimlemektedir. Askeri diktatörlüğün çöküşüyle birlikte, ülkedeki sol ve ilerlemeci güçler için hakim analitik çerçeveyi oluşturan demokrasi kuramlarından yararlandığında, söz konusu gerilemenin kapsamı ve karmaşıklığını anlamlandırmak zorlaşmaktadır. Günümüzde demokratikleşme, kamusal mülkleştirmenin güçlerinin genişlemesine dair toplumsal süreç olarak anlaşılmakta ve üç önemli vektörden oluşmaktadır: tekno-politik vektör, tekno-ekonomik vektör ve tekno-iletişimsel vektör. Her birinin birkaç boyutu bulunmaktadır. Bu yazıda, 2018 yılında Arjantin demokrasisinin yapısal gerilmesine zemin hazırlayan önemli olayları *betimlemek* isterim. Bu olaylar, yukarıda belirtilen politik vektörün siyasi baskıcı boyutu ve periferide bulunan bir ülke için tekno-ekonomik vektörün en önemli boyutlarıyla ilişkilidir: makroekonomik politikayı belirlemede devletin özerklik derecesi.

Siyasi baskı boyutu ele alındığında, birbirini destekleyen iki durum söz konusudur, 1)Ulusal idari gücün, Silahlı Kuvvetler'in doktrinsel ve fonksiyonel anlamda dönüşümü için karar alması ve 2) ulusal sınırları oluşturan farklı bölgelerde Amerikan askeri üslerinin kurulması için hükümetin desteği.

İlk duruma istinaden, idari gücün 683/2018 sayılı kararname ile uygulamaya soktuğu dönüşüm ayağı, Silahlı Kuvvetler'in yurt içinde güvenlik görevlerini yerine getirme yetkisini içermektedir. Bununla, yur tiçi güvenlik ve ulusal savunma arasındaki sınır ortadan kalkmakta, bu da Aralık 2015'te Cambiemos'un (iktidar koalisyonu) zaferinden beri ülke çapında düzenlenen toplumsal protestoların hükümet gözünde mücrimleştirilmesini desteklemektedir. Bu önlemle, Mauricio Macri hükümeti, Silahlı Kuvvetleri "uyuşturucu kaçaklığını önleme" ve "terörizmi önleme programı" için çalışmalarını, bu yolla da Amerika'nın dışişleri politika günde-

miyle birebir uyum sağlamayı amaçlamaktadır. 1691/2006 kararname numarasıyla yürürlüğe sokulan yeni kararname kaldırılarak, Ulusal Savunma Kanunları (1998), Yurtiçi Güvenlik Kanunları (1992) ve Ulusal İstihbarat Kanunlarını (2001) kapsayan yasal çerçeve bölünmek istenmiştir. Otuz yıldır sürdürülen demokratik büyümenin sonucu olan bu düzenlemeler, ulusal tarihe etkisinin kestirilemediği çok partili uzlaşmanın bir ürünüdür.

İkinci durumda hükümet, Arjantin topraklarında teknik yönetimin Amerikan Güney Komutanlığı'nda olduğu askeri üslerin kurulmasını desteklemektedir. Bu zamana kadar, üsler için üç lokasyon belirlenmiştir: Üçlü Sınır (Arjantin, Brezilya ve Paraguay), Tierra del Fuego (Ushuaia) ve Neuquén eyaleti. Her iki durum da üçüncünün oluşumuna destek vermektedir: Bu sene, Amerikan birliklerinin ulusal topraklara yerel güçlerle ortak çalışmalar yürütmek için, girmesi. Her iki ülkedeki yetkililer bu çalışmaların, "kitleli imha silahlarının kaçakçılığını önleme" konusunda bilgi edinme amacıyla yapıldığını açıklamaktadır. Yabancı birliklerin girişi için Ulusal Kongre'nin izni gereklidir, ancak bu yönde bir izin, iktidardaki parti tarafından talep edilmemiştir.

Bu durumlarla birlikte, ulus devletin çok kısa bir zamanda makroekonomi politikalarını oluşturma konusunda tamamen özerkliğini kaybetmesine yol açan ikinci olaylar zincirine de bakmak önem taşımaktadır. Macri hükümetinin, aşırı dış borçlanma politikasına değinmek isterim. Buradaki iki önemli gösterge, dış borcun Arjantin'in GSMH karşısındaki evrimi ve kredi verenlerle yapılan taahhüdün nitelikleridir. İlkinde, Cambiemos'un yeni finansal rejim çerçevesinde, ulusal tarihin en hızlı büyüyen dış borcunu tetiklediğini gözlemlemek mümkündür. Kirchner hükümetinde (2003-2015) devletin ekonomi politikaları, kredi verenlerle müzakere yoluyla dış borcu azaltılmasını hedeflemişti. Bu müzakerelerde edinilen başarı, verimli bir ekonominin oluşmasına imkan verdi. Büyük ölçüde, 1976-2001 yılları arasında uygulanan finansal modelin de terk edilmesini sağladı. Aralık 2015'ten bu yana Macri hükümeti, finansal sistemi yeniden kurmak için zorunlu dış borçlanmaya geri döndü. 1983 yılında demokrasinin yeniden inşasında % 14.2 ile en düşük seviyesinde olan borcun GSMH'ya oranı 2011 yılından beri artış göstermiştir. O zamandan bu yana borç büyümeye başladı ve Macri yönetiminin hızlandırılmış

aşırı borçlanma politikalarıyla, Haziran 2018'de GSMH'nin %65.5'ine ulaşana kadar tırmanmıştır. Böylece, Arjantin'de borçlanma katsayısı kısa zamanda düşükten, kontrol edilmesi güç seviyelere ulaşmıştır. Yerel ve yabancı para birimlerinde toplam borç, neredeyse 133 milyar Amerikan Doları'na ulaşmış, bu da ülkeyi 2016-18 döneminde dünya çapında gelişmekte olan ekonomiler arasında en büyük borca sahip ülke konumuna getirmiştir.

Kredi verenlerle ilişkilere bakıldığında bu yeni borç dönüşündeki ana olaylardan biri, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile aradaki borçların kapatılmasından on dört sene sonra, yeniden bu kuruluşa tabi olma yolunda verilen karardır. IMF'ye dönüş, yeni bir borç isteme talebiyle somutlaşmıştır. Bu yüksek miktardaki borcun (50 milyar dolar), Arjantin ve IMF arasında imzalanan önceki borçtan farkı, sadece vergi ve parasal hedefleri değil, aynı zamanda enflasyonun da denetim altında olmasıdır. Bu yolla, Macri'nin başkanlığı, ulusal ekonominin idaresini neredeyse IMF'ye veriyordu. Böyle yaparak, IMF'nin parasal neoliberal uyum programının yürütme kolu haline gelmektedir.

Yurt içinde askerileşme ve *ekspres* aşırı-borçlanma politikaları ulusal egemenliği erozyona uğratmakta ve ulusal sınırlar içinde de büyük dirence ve gösterilere neden olmaktadır. Muhafif güçler, gerileyen toplumsal dönüşüm içerisinde zarar görmüş ya da toplumdan dışlanmış çeşitli toplumsal aktörler tarafından oluşmaktadır. Her ne kadar demokrasi savunucuları ve küreselleşmiş yeni özel makro-tahsisat rejiminin savunucuları ikincisinin lehine büyük ölçüde eşitsizlik yaratsa da, orta vadede ulusal politik bir gelecek tahayyül edilemez. Erozyona uğramış demokrasinin halihazırda içinde bulunduğu süreci betimlemenin yeterli olmayacağını göz önüne bulundurmak gerekir. Önemli olan bu olguyu yeni tahsisat sosyal kuramı ve sosyotarihsel değişim çerçevesinde ele alarak, demokrasiye çok boyutlu bir perspektiften bakarak *açıklamaktır*. Bu tür bir açıklayıcı yöntem bizi, içine battığımız toplumsal tahsisat oyununa yol açan toplumsal değişime dair yeni sol bir programın yeniden tanımlanmasına olanak sağlayacaktır. Bunu, demokrasi için çok geç olmadan başarmalıyız. ■

Esteban Torres Castaños'a ulaşmak için <esteban.tc@conicet.gov.ar>

> Kadınların Mısır Devrimi'nden Silinmesi

Amy Austin Holmes, Kahire Amerikan Üniversitesi, Mısır ve misafir öğretim üyesi, Harvard Üniversitesi, ABD

Flickr/lokha. Bazı hakları saklıdır.

Tahrir Meydanı'ndaki protesto gösterilerinin etkisiyle Arap Baharı, devrim çalışmalarına olan ilgiyi tazeledi. İlgili alanda çok sayıdaki kaynağa rağmen, kadınların bu eylemdeki yeri sıklıkla gözardı ediliyor. H.A. Hellyer'ın *A Revolution Undone* [Bitmemiş Bir Devrim] adlı kitabı, Mısır devrimindeki 27 önemli kişiliğin diziniyle başlar. Bu dizinde 26 erkeğin yanısıra bir kadına da yer verilmiştir. Philip Marfleet'in *Egypt: Contested Revolution* [Mısır: Tartışmalı Devrim] kitabının kapağında bir kadın yer alır, ancak analizinde kadınlara çok yer vermez. Diğer bilim insanları kadınlara, yaşanan gelişmeleri şekillendiren ana aktörler olarak değil de birincil olarak taciz ya da şiddetin kurbanları olarak yer verir. Arap Baharı'na dair literatür denizinin içinde kadınları bulmak için, ayaklanmaya dair genel çerçeveyi ele alan kitaplarda sıklıkla eksik olan toplumsal cinsiyet çalışmalarının alt alanlarına bakmak gerekir. 2008 yılından beri Mısır'da yaşayan, Kahireli bir sakin olarak, her protestoda, her oturma eyleminde, şahit olduğum neredeyse her eylemde kadınlara rastladım. Fakat, Mısır devrimi tarihinden kadınlar silinmektedir. Sonraki nesiller Arap Baharı olarak bilinen olaylarda kadınların önemsiz aktörler olduğunu düşünebilirler. Ama hiçbir şey, gerçeğin önünde duramaz.

Kadınlar sadece kadın haklarını savunmadılar. Kadınlar sıklıkla Mübarek'in diktatörlük döneminden ayaklanmaların baş gösterdiği zaman boyunca, günümüze ta ki rejimin Başkan Sisi tarafından yeniden şekillendiği zamana kadar Mısır'ın devrimsel eylemliğin ön saflarında yer aldılar. 2005 yılında, yolsuzluğu önlemek ve Mısır'daki otoriter sisteme mali sorumluluk maddesini getirme girişimleri doğrultusunda, üç kadın başkanlık ve parlamento seçimlerinin izlenmesi için bir grup kurdu. Kendilerine, "sizi izliyoruz" anlamına gelen *Shayfeencom* adını verdiler. Bu grubun kurucularından biri olan Bouthaina Kamel, modern Mısır tarihinde başkanlığa adaylığını koyan ilk kadın olmuştur. Devrimden önce, Nadeem Merkezi, Mısır'da işkence mağdurlarına elini uzatan tek merkezdi ve bir kadın tarafından kurulmuştu: Dr. Aida Seif El-Dawla. Ve, 25 Ocak 2011'den bir hafta önce çekilip, internete yayılan, milyonlarca insanın sokaklara dökülmesini sağlayan ve protestoları ateşleyen videoyu kim yapmıştı? Bir başka kadın: 6 Nisan Gençlik Hareketi'nden Asmaa Mahfouz.

Mübarek'in devrilmesinden sonra ülke bir buçuk yıl boyunca, Mısır Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi adı verilen askeri cunta tarafından yönetildi. Bir başka yerde de belirttiğim gibi, devrimin en radikal taleplerinden biri askeri yöneti-

>>

Bouthaina Kamel (yukarıdaki resimde) 28 Ocak 2001'de Tahrir Meydanı'nda. Mısır'da başkanlık için adaylığını koyan ilk kadın.
Telif Hakkı: Amy Austin Holmes.

min sona erdirilmesiydi. Bu, bir reform, katlanarak artan bir değişim ya da sadece diktatörü devirmekle ilgili değildi, devletin yapısını kökünden değiştirme çağrısıydı: kurulduğu 1952'den bu yana askeri yönetim altında olan bir ülkeye sivil yönetimi getirmek. Mısır ordusu, evrensel anlamda erkeklerin zorunlu askeri hizmeti üzerine kuruludur. Dolayısıyla kadınlar ülkenin en güçlü kurumunun dışında yer almaktadır. Ordu-karşıtı grupların yaptığı eylemlerde başı çekenlerin kadın olması bir tesadüf olmasa gerek. Askeri Yargıya Hayır grubu, sivilleri askeri mahkemelere mahkum eden pratiğe son vermek istiyordu. Bu grubun önde gelen isimleri arasında Shahira Abou Leil ve Mona Seif yer almaktaydı. Bir diğer grup da, ordu tarafından işlenen birçok insan hakları ihlalleri videosunu kamusal alanlarda gösteriyordu. Kurucu üyeleri arasında, Mısırlı Hristiyan Sally Toma'nın olduğu bu grup, Askerler ve Yalanları anlamına gelen *Askar Kazeboon* adını taşımaktaydı.

Kadın ve erkeklere kelimelerle anlatılamayacak derecede uygulanan şiddet hakkında sesini çıkararak toplumsal tabuları yıkanlar genellikle kadınlardı. Gözaltına alınan

kadınlara bekaret kontrolünde bulunan ordu hakkındaki suskunluğu bozan da Samira İbrahim adında bir kadındı. O dönem, İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Mısır ülke direktörü ve Hellyer'in dizininde bulunan tek kadın olan Heba Morayef, bekaret testi uygulamasına son verilmesi için kampanya başlatmıştır. Kadınlar aynı zamanda, erkeklerin haklarının savunulmasında da önemli bir rol oynamaktadır. 2017 güzünde, Bireysel Haklar Mısır İnisiyatifi'nde (BHMI) araştırmacı olarak görev yapan Dalia Abdel Hamid, aralarında homoseksüel olduklarından şüphe edilen erkeklere zorla yapılan anal muayenelerin de bulunduğu, LGBTQ topluluğuna yapılan baskıları ifşa eden birkaç kişiden biriydi.

Mısır'da karşıt medyanın ön saflarında kadınlar yer almaktadır. 2015'te *The Guardian*'ın Mısır'da basın özgürlüğünü canlı tutmaya devam eden bir yayın olarak nitelediği *Mada Masr* adlı haber sitesinin kurucusu ve editörü Lina Attallah idi. Tehlikeli gerçekleri yayınlamasından dolayı, *Mada Masr* 2017 yılında erişime engellenen ilk internet sitelerinden biriydi ve hala bir sene sonrasında bile sansüre uğramaktadır.

Yeni kuşak Nübyeli aktivistler arasında da önemli kadın figürler vardır. Fatma Emam, yasa-tasarısı komitesinde görev aldı ve Nübyeliler'in Mısır anayasasında ilk defa yer almasını sağladı. Bir blogger ve araştırmacı olarak ise, aralarında Sudan sınırındaki geleneksel Nübye topraklarına ordunun el koymasının da aralarında bulunduğu birçok hassas konu hakkında farkındalık yaratmaya devam ediyor. 2017'nin baharında, Asvanlı genç bir kadın olan Seham Osman, ciddi baskılar sonucunda geri çekmek zorunda kaldığı Genel Nübye Birliği başkanlığına, adaylığını koyan ilk kadın olmuştur.

Son olarak Mahienour El Massry, Mısır'ın en tanınmış insan hakları avukatlarından biridir. Her ne kadar Kardeşler'e karşı olduğunu belirtse de, içlerinde Müslüman Kardeşler'i destekleyen 21 kadın da olmak üzere tüm Mısırlıların haklarını savunmasıyla bilinmektedir. Mültecilere işkence yapılmadığından ya da kötü muamele görmediklerinden emin olmak için polis karakollarında onlarla beraber kalma konusunda ısrar ettiği Suriyeli mültecilerin haklarını da savunmaktadır. 1985 yılında Nelson Mandela'nın aldığı Ludovic Trarieux insan hakları ödülünün 2014 yılındaki sahibi olmuştur.

Bu kısa yazı, söz konusu konunun hakkını layıkıyla veremez. Hakkında yazılması gereken birçok kadın var. Nermin Allam'ın yazdığı *Women and the Egyptian Revolution* [Kadınlar ve Mısır Devrimi] kitabı, daha ayrıntılı bilgi için bakılması gereken kaynaklardan biridir. Öte yandan, umuyorum ki kadınların sadece kadın haklarını savunmadıklarını gösterebilmişimdir. Daha büyük bir mücadelenin önemli bir parçası olmuşlardır. Devrim tarihinden kadınları silmek ya da onları toplumsal cinsiyet çalışmalarının alanına indirgemek, onların karşısında durduğu ataerkil yapıları devam ettirmek demektir. ■

Amy Austin Holmes'a ulaşmak için <holmes@aucegypt.edu>

> Küresel Yönetim:

Demokratik Bir Dünya Düzeni Konsepti mi?

Peter Wahl, Berlin Dünya Ekonomi, Ekoloji & Gelişim Derneği (DEEG) yönetim kurulu üyesi, Attac Almanya eş-kurucusu, Almanya

İllüstrasyon: Arbu

1 990'larda bir kavram ortam çıktı: küresel yönetim. Yeni ve daha demokratik bir uluslararası sistem ile insani bir küreselleşme vadetti. Bu kavramın izleği, içinde ilginç dersler barındırmaktadır.

İlk olarak: *yönetim*, *devlet yönetimi* demek değildir. Fransızca kökenli *gouverner* fiili, *yönlendirme*, *yönetme*, *düzenleme* anlamlarını taşır. Özetle, bu kavramla ilgili kilit noktalar aşağıda sıralanmaktadır:

- Küreselleşmenin ekonomik süreci, siyasi düzenlemenin dışında kalmaktadır. Bu durum, piyasaların kendi kendilerini düzenlemesi, serbestleşme, özelleştirme ve deregülasyonun altında yatan neoliberalizmin zaferi sayesindedir.
- Küresel ısınma gibi yeni küresel sorunlar ortaya çıkmış olup, ulus-devletlerin tek başına yapabileceklerinden daha fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Kolektif güvenlik, silahlanma, nükleer silahların yayılımını önleme, vb. gibi bilindik uluslararası sorunlara taze bir yaklaşım gerekmektedir.
- Siyasi düzenlemelere dair yeni biçimler için resmi ve bağlayıcı nitelikteki anlaşmalar, bağlayıcı olmayan standart düzenlemeler, gönüllü anlaşmalar ve çok uluslu ağların birleşimiyle oluşan yeni bir *rejime* ihtiyaç duyulmaktadır.
- Tüm bunlar, hükümetler, çok uluslu kurumlar, iş dünyası ve sivil toplum, vb. gibi aktörler ve uluslararası sistem arasında yeni bir etkileşim biçimini gerekli kılmaktadır. Kapsayıcılık, iş birliği, diyalog, ağ oluşturma, müzakere ve çıkarlar dengesi önemli araçlardır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, bu kavramın uygulanabilirliği daha gerçekçi bir boyuta ulaştı. *Küresel yönetim* zamanın ruhuyla buluştu ve popülerleşti. BM'nin 1992'de Rio'da düzenlediği konferans tarihteki en geniş katılımlı konferans olmuş, 100'den fazla devlet başkanı ve büyük

oranda sivil toplum katılımıyla belki de bu kavramın bir sembolü haline gelmiştir. Rio, “tek dünya” anlatısının çıktığı yer olmuş, liberal kozmopolitizm ve sol-kanat enternasyonalizmiyle eşit oranda bağ kurmuştur.

Öte yandan, son zamanlarda hayal kırıklığını da beraberinde getirmiştir. Beş yıl sonra düzenlenen ilk durum değerlendirme toplantısında, neoliberal kapitalizmin küresel hale gelmesinin vadettiği şeyleri yerine getiremediği açıkça görülmüştür. Küçük sandalları ve büyük gemileri yükselten refah seli ortada yoktu. Onun yerine, kaybedenlerin sayısı artmıştı. İlginç olan ise, bu kaybedenlerin birçoğunun gelişmiş ekonomilerde yer almasıydı- bu durumun sonuçlarını da bir çok kaybedenin aşırı sağa eğilim göstermesiyle ancak şimdi anlayabiliyoruz. 1999’da Seattle’da düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü toplantısına karşı gerçekleştirilen muazzam protestolar, gün geçtikçe daha çok insanın toplumsal eşitlik, çevre ve demokrasinin de aralarında bulunduğu küreselleşmenin olumsuz yanlarını fark etti.

Bir diğer deyişle, kapitalist piyasa ekonomisi dinamikleri üstün geldi. 2008 yılında, finansal piyasaların verimli olacağı ve kendi kendilerini düzenleyebileceklerine dair inanç tamamen bir mite dönüştü. Finansal kapitalizm kontrolden çıkarak, Büyük Buhran’dan sonraki en büyük finansal krize sebep oldu. *Küresel yönetim*, bırakın durumu tersine çevirmeyi, sürece etki edemedi bile.

Küresel yönetim yaklaşımı sadece ekonomik alanda başarısızlıkla sonuçlanmadı. *Küresel yönetim* ruhu uluslararası ilişkilerde de bir işe yaramadı. Bundan dolayı, 1997 yılında NATO, Yeltsin’in Rusya’sına, Doğu’ya doğru genişleyerek karşılık verdi. NATO, 1999 yılında BM’nin izni olmadan, eski adıyla Yugoslavya’ya savaş açtığı anda, tek taraflı güç politikası ve uluslararası kanunların ihlali gibi birçok durum yaşandı. 9/11 sonrası “terörle savaş”, küresel boyutta “herkesin rızasıyla” Irak’a saldırı, 2008 yılında NATO şemsiyesi altında Kosova’nın tek taraflı bağımsızlığı, 2011’de de Libya’daki rejim değişikliği ile bu durum devam etti. Tüm bunlar, *küresel yönetim* yaklaşımına zıt eylemlerdir.

Böyle bir arka plana karşı tepkilerin olması beklenmedik değildir. Özellikle, Rusya ve Çin gitgide Soğuk Savaş sonrası düzenin dışına çıkma cesaretini göstermiştir. Bu, geçici bir durum değildir. Çok merkezli bir dünya düzenine geçiş yaşamaktayız. Çin’in süper güce kavuşması, Rusya’da devlet kapitalizminin büyük bir güç haline gelmesi, dünyanın ekonomik ağırlık merkezinin Asya’ya kayması ve Amerika

ile Batı egemenliklerinin erozyona uğraması bu durumun temel göstergeleridir.

Yeni gelenler, Şangay İşbirliği Örgütü ya da BRICS gibi birçok şekilde ve birbirinden farklı meselelerde ittifak kurdular. Asya Altyapı Yatırım Bankası’nda (AAYB) olduğu gibi, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi kuruluşlara alternatif çok uluslu finansal kurumlar oluşturdular ve *Yeni İpek Yolu* projesi gibi büyük ekonomi ve altyapı projeleri planladılar. Rusya ve Çin’de SWIFT’e alternatif bir sistem- küresel finansın elektronik sinir sistemi- ile Mastercard, Visa ve American Express’in küresel tekeline kıran yeni bir kredi kartı sistemi de ortaya çıktı. Ticaret anlaşmaları giderek iki tarafın da oluşturduğu ayırma birlikleri sayesinde Amerikan dolarını da yerinden ederek, Birleşik Devletler’in hegemonyasının payandalarından birini zayıflatılar. Diğer bir ifadeyle, dengeleyici bir güç fikri temelinde, küreselleşmeye alternatif bir tepki ortaya konuldu. Bu durumu meydana getiren unsurların içinde bir tür “küreselleşmenin seçici geri çevrilmesi” de vardır.

Haliyle, yeni dünya düzeni beraberinde riskleri de getirmektedir. Bu tür süreçlerde her daim karşılaşıldığı üzere, yeni gelenler ve eskiden beri olan aktörler arasındaki rekabet çatışmalara ve istikrarsızlığa yol açar. Trump yönetiminin başa geçmesi ve “Amerika’yı yeniden büyük yapma” yolundaki aşırı tek taraflılığı nedeniyle riskler yeni bir çehreye büründü.

Küresel yönetimin neden işe yaramadığı sorusunu yönelttiğimizde, ana nedenler şunlar olmaktadır:

- Küresel kapitalizmin ekonomi politikası içindeki güç ilişkilerini görememek ya da Marx’ın deyişiyle ekonomik ilişkilerin sessiz şiddeti.
- Uluslararası sistemdeki güç ilişkilerini görememek; ve
- Kapitalist toplum yapısında egemen bir güç olan ulus-devletlerin eylemsizliklerinin yeterli ölçüde değerlendirilememesi.

Küresel yönetim en başından beri fazlasıyla idealistti. Yine de, uluslararası iş birliği fikri halen geçerliliğini korumaktadır ve bu fikir eleştirel sosyal teori- ve praksis tarafından terk edilmemelidir. Öte yandan, kimin kiminle ve kime karşı iş birliğinde olduğuna yakından bakmak ve güç dengesine dair gerçekçi bir değerlendirmede bulunmak, alternatiflerin geliştirilmesi açısından gereklidir. ■

Peter Wahl’a ulaşmak için <peter.wahl@weed-online.org>

> Mükemmel Bir Entelektüel

Nicolás Lynch, San Marcos Ulusal Üniversitesi, Peru

2015 yılında Aníbal Quijano.
Creative Commons.

Aníbal Quijano (1928-2018) Peru ve Latin Amerika'nın, kendi ilkelerine göre hareket etmiş, önde gelen eleştirel entelektüelidir. Quijano'nun bir sosyolog olarak yükseldiği 1960'lar ve 1970'lerde, statüko eleştirisi zirvesine ulaşmıştı. Quijano en barbarca hâline Aydınlanık Yol'da ulaşan Marksizm-

Leninizm'in baştan çıkarıcı çağrılarına asla boyun eğmedi. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun etkisinin zirvede olduğu 1990'larda, bazı toplumsal kategorilerin mağdunlaştırılmalarını kınaması, onun zaman içinde çağdaş Peru ve Latin Amerika'da işleyen süreçleri açıklamak için çok önemli katkılar yapmasını sağladı.

>>

Quijano temel olarak Peru'nun Lima kentindeki San Marcos Üniversitesi'nde profesör ve araştırmacı olarak çalıştı. Bunun yanı sıra Latin Amerika ve ABD'de çeşitli üniversiteler de çalıştı. 1970'lerde *Sociedad y Política* dergisiyle birlikte kısa bir süre siyasetin içine girdi; bunun sonucunda Juan Velasco Alvarado'nun askeri hükümeti tarafından Meksika'ya sürüldü. Bundan sonra Peru ve Latin Amerika halklarının mücadelelerine baş koymuş bir kamusal entelektüel oldu. Hayatını, toplumumuzu şekillendiren toplumsal ve siyasi süreçlerin oluşumlarını ve dönüşümlerini sağlayan mekanizmaları incelemeye adanmıştı.

Katkısının ilk boyutu epistemolojiktir. Quijano bölgedeki toplumsal süreçlere dair "Güneyden" bir açıklama sundu. Böyle yaparak, işlevselci sosyolojiden çıkan gelenek/modernite ikiliğinden ayrılır, ve ana anlatı olarak tarihsel-yapısal heterojenliği savundu. Latin Amerika toplumlarında, ulusal değil aynı zamanda ulusötesi, ve hatta zaman içinde küresel hale gelmiş sermaye olgusu etrafında örgütlenmiş bir grup üretim biçiminin bir arada var olduğunu gördü.

Quijano böylelikle Latin Amerika'nın bağımlılık koşullarını çözmeye çalıştı. Her ne kadar "bağımlılık teorisine" atıfta bulunmayı reddetse de, 1950'lerde Raúl Prebisch and ECLAL tarafından ortaya atılmış, sonra Cardoso ve Faletta tarafından, ve son olarak 1960'lar ve 1970'lerde Ruy Mauro Marini tarafından devam ettirilmiş anlatının bir parçası olduğu açıktır. Tartışmaya katılımı o yıllarda gerçekleşti. Başta şehir planlama ve işgücü üzerine farklı katkılar yapmış, otuz yıl sonra Latin Amerika'nın küresel karakterini gücün sömürgeciliği kavramı üzerinden tanımlayarak katkılarını ustaca zenginleştirdi.

Quijano aynı zamanda Latin Amerika kimliği sorunlarına dair çok önemli katkılarda bulunmuştur. Bunların içinde 1970'lerin başında Peru'daki *cholificación* sürecine katkıları, 1930'ların Latin Amerikalı büyük eleştirel Marksist düşünür José Carlos Mariátegui'nin yazılarını yeniden canlandırması, yerli halkların mücadelelerine duyduğu yakınlık ve çeşitli etnik hareketler tarafından günümüzde tekrar gündeme getirilen *buen vivir* kavramı vardır.

Kimlik sorununa dair katkıları ırk kavramına dayanmaktaydı. Quijano'ya göre bu kavram daha sonra bu Amerika olarak anılan Avrupa sömürgecilerinden çıkmış, ve bölgede yaygın olan toplumsal hiyerarşinin sınıflandırılmasında temel bir etken haline gelmişti. Kimlik de, hakimiyet de ırk etrafında inşa edilmişti. Bağımlılığın yanı sıra, ırk kavramı da gücün sömürgeciliğinin inşasında temeldir. Quijano gücün sömürgeciliğinin hem dışsal hem içsel bir hakimiyeti içerdiğini ileri sürdü. Dışsal hakimiyet, imparatorluğun bir sömürge ya da yeni sömürge üzerindeki hakimiyetini, içsel hakimiyet ise iktidar seçkinlerinin (tam da farklı ırksal inşalar nedeniyle) toplumun geri kalanının üzerindeki hakimiyetini içeriyordu. Dolayısıyla gücün sömürgeciliği, Latin Amerika'da ulusal ve çok uluslu devletlerin inşasının karşısındaki temel güçlüktür.

Burada görebildiğimiz gibi, Aníbal Quijano'nun teorik yaratıcılığı ve bölgedeki özerk sosyal düşünce geleneği içindeki pozisyonu, onu Peru sosyolojisi içinde ve tüm kıtada simgesel bir figür haline getirmiştir. ■

Nicolás Lynch'e ulaşmak için
<nicolaslynch54@gmail.com>

> Savaşçının Neşesi

Raquel Sosa Elízaga, Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi, Meksika

Bin savaşın kahramanı Aníbal Quijano, Kosta Rika Üniversitesi tarafından kendisine fahri doktor ünvanı verildiğinde çok şaşırılmıştı. Oditoryumu ağzına kadar dolduran kalabalık tarafından ayakta alkışlandığında daha da çok şaşırılmıştı. “Çalışmalarıyla yakından ilgilendikleri” için otoritelere ve akademisyenlere teşekkür etti ve bu takdirin “kişinin yazdığına ve düşündüğüne anlamını veren” bir yaşam biçimi sayesinde olduğunu dile getirerek teşekkürünü vurguladı. Büyük bir tevazu ve sadelikle seyircilere yaşamının sloganı olan cümleyi söyledi: “İçinde ve karşısında yaşayın”. Ve ekledi, “Güç, sömürü ve şiddeti bir araya getiren bir dünyada yaşamın başka yolu yoktur.”

Ben Aníbal Quijano'yla hatırladığımdan çok daha uzun bir süre önce, 1970'lerin ortasında sürgün olarak geldiği memleketimde tanıştım. Emperyalizm karşıtı düşüncesi ve mücadelesi; sosyal bilimleri Amerika, Asya ve Afrika halklarının talep ve mücadeleleri içine yerleştirmeye dair inancı; dünyanın her yerinde kadınların, gençlerin, yerli halkların, göçmenlerin, yerinden edilmiş insanların ve mültecilerin mücadelelerine olan yakınlığı, onu sayısız yolculuğa çıkardı; akademisyenlerin neredeyse hiç adım atmadığı yerlerde tanınmasını ve iyi karşılanmasını sağladı.

“Sloganı: İçinde ve karşısında yaşayın”

Memleketi Peru'da 1990'ların başında Diktatör Fujimoro, ordunun San Marcos Üniversitesi'nin kontrolünü ele geçirmesini emretti. Bunun üzerine, uzun mücadeleci tarihi Quijano'yu üniversitedeki kürsüsünden vazgeçmeye zorladı. Dolayısıyla bir kez daha Binghamton Üniversitesi'ne, Paris'e ve başka yerlere sığınmak zorunda kaldı. Ancak 2010'larında başında Peru'daki Ricardo Palma Üniversitesi ona cömertçe, mücadelesinin son yıllarını geçireceği pozisyonu sundu. Tüm hayatı, hiç yorulmadan akademik, siyasi ve eğitici etkinlikler organize etmekten ve böyle etkinliklere katılmaktan oluşuyordu; her zaman geliştirici ve dayanışmacıydı. Dünya Sosyal Forumu'na onunla birlikte katılan yakın arkadaşları Immanuel Wallerstein ve Pablo González Casanova gibi akademisyenler ve entelektüellerle birlikte kitap bölümleri yazdı.

Gezegenin her köşesinde tanınmasını sağlayan “gücün sömürgeciligi” vizyonu, hem siyasi hem akademik bir mücadeleden ortaya çıktı. Hatta, insanlara, yerli ya da yabancı güçlerin tebaları olmamaları için ahlaki bir çağrı, ve kişinin görüşünü ve onurunu yükseltmesi için bir talep olduğunu da

söyleyebiliriz. Bu, dünyanın yoksun bırakılmış, terkedilmiş ve dışlanmış halklarının menfaati için, dönüşüme dair gerçek bir yol bulmaya yarayacak bir silah ve araç olarak bilgiye dönme-ye bir çağrıydı.

Tıpkı kendisinden önce gelen Aimé Césaire, Frantz Fanon, ve özellikle de José Carlos Mariátegui gibi, Aníbal Quijano da çalışmalarına gerçek bir tarihsel anlam getirmişti. Bu çalışmaları, ırkçılık ve köleliğin kapitalist gelişmenin itici ekonomik güçleri haline geldiği on altıncı yüzyıldan beri dünyanın nasıl dönüştüğünü göstermek üzerine kuruluydu. Bugün hala sona ermemiş olan bu sömürü ve yabancılaşma döngüsünü anlamak ve göstermek, yaşamının değişmez teması haline geldi. Onunki, trendlerden ve kutlamalardan uzakta, dışlanma veya anlaşılamanın, kişisel mahrumiyet veya siyasi zulümün acısını hissetmeden yaşanan, savaşçının neşesiydi. Aynı zamanda kendisinin daha büyük bir amaç için mücadele ettiğini bildiği için mutlu bir insandı. Yaşamının ona sunduğu tüm yoğunlukla hayatın, güzelliğin, arkadaşlarının ve ailesinin keyfini çıkardı. Şimdi bu muazzam insanı, azmini ve dürüstlüğünü analım! ■

> Apartheid Sonrası Yoksulluğun Temel Özellikleri

Joshua Budlender, Massachusetts Üniversitesi, Amherst, ABD

Frederik Willem De Klerk ve Nelson Mandel
1992 yılında Davos'taki Dünya Ekonomik
Forum'unda.
Telif Hakkı: Dünya Ekonomik Forumu

Apartheid'in 1994 yılında bitişiyle Güney Afrika'nın siyah çoğunluğunun siyasi özgürlüklerini kazanmış olmasına rağmen, anlamlı ekonomik özgürlüklerin olmadığı, herkesçe bilinen bir gerçektir. Fakat bu durumdan çoğunlukla ya genel bir çerçevede, ya da çok belirli bir olguya dair ayrıntılı çalışmalarda bahsedilmektedir. Bu makalede, geniş çaplı bulguları bir araya getirerek, Güney Afrika'daki yaygın maddi yoksulluk meselesinde neyin değişip neyin değişmediğini anlamaya çalışacağım.

> Apartheid sonrası Güney Afrika'da yoksulluk oranı

İşaret edilmesi gereken ilk ve en basit nokta, Güney Afrika nüfusunun tipik olarak "gelir yoksulu" olarak sınıflandırılan nüfusunun oranının, apartheid sonrası dönemde de pek değişmemiş olduğudur. Sayılar, kullanılan yoksulluk sınırına göre değişmektedir, fakat genellikle nüfusun %50-%65'lik oranı "yoksul" sayılmaktadır. Bu oranlar 1994'ten

beri yalnızca birkaç puan değişmiştir. Yoksulluk oranı hala, keskin bir şekilde, nüfus sayımındaki ırk gruplarına göre betimlenmektedir. Siyah Afrikalıların %73'ü, melez topluluklara mensup kişilerin %48'i, Hintli/Asyalıların %12'si ve beyazların %2'si en son belirlenmiş yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır.

Yoksulluk oranındaki ufak azalmayı sağlayan etken, apartheid sonrası hükümetin "sosyal yardımlarının" ve belirli yoksul kategorilerini hedefleyen aylık ve karşılıksız nakit transferlerinin büyük oranda genişlemesidir. Güney Afrika'daki en yoksul hanelerin %40'ı için sosyal yardımlar toplam hane gelirinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Apartheid sonrası dönemde maddi koşullardaki temel iyileşmelerden biri de, maddi yoksunluğun gelirden bağımsız boyutlarıyla ilgilidir. Kamusal programlar suya, elektriğe ve okullara erişimi çarpıcı bir biçimde arttırmış, kötü beslenme ve ölüm oranı dikkat çekici ölçüde azalmıştır. Bu alanlardaki iyileşmeler, kısmen apartheid dönemindeki aşırı

ihmaller ve mahrumiyetleri yansıtmaktadır; fakat özellikle kırsal alanlarda küçümsenemeyecek ve göz ardı edilemeyecek gelişmeler olmuştur.

Tüm bu maddi iyileşmelere rağmen, aşırı yoksulluk kırsal alanlarda, özellikle apartheid döneminde “homeland” adıyla anılan bölgelerde hala yaygındır. Güney Afrika çapında yoksulluğu haritalandırmak için yoksunluk endeksleri kullanıldığı zaman, en yüksek yoksunluğa sahip alanlar genellikle eski “homeland” sınırları içine tekabül etmektedir. Bu da bu alanların Güney Afrika’yla resmi olarak yeniden bütünleşmesinin üzerinden yirmi yıldan fazla geçmiş olsa da, süregelen bir mirasın varlığı görülmektedir.

Yoksulluk elbette yalnızca kırsal bir sorun değildir. Kayıtdışı kentsel alanlardaki hanelerin yoksulluktan çıkma şansları, kırsaldaki benzerlerinden biraz daha fazladır; fakat yine de önemli yapısal engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Apartheid dönemindeki planlama, kentli siyah işçileri ve ailelerini şehirden uzak, işlerden ve gelişmiş kentsel alanların konforlarından uzak çevre bölgelere taşınmaya zorlamıştır. Apartheid döneminden sonra bu örüntü, özel mülkiyet haklarının sert şekilde korunması ve hükümet politikaları sayesinde iyice yerleşik hale gelmiştir. Bu, aynı zamanda devlet destekli konutların şehir merkezi dışındaki ucuz arazilere inşa edilmesine neden olmuştur. Toplu ulaşım sistemlerinin yetersizliği de eklenince, Güney Afikalı işçiler işe gitmek için uzun zamanlar harcamakta ve yüksek ulaşım ücretleri ödemek zorunda kalmaktadır. Bunlar, işçilerin ücretlerinin neredeyse %40’ına tekabül eden “ulaşım vergisi” alınmasına neden olmaktadır. “Apartheid şehirleri” aynı zamanda sakinlerinin iş bile bulmasını zor hale getirmektedir.

> Çok az iş ve çok düşük ücretler

Güney Afrika’nın işlevsiz emek piyasası, apartheid sonrası yoksulluğun sürmesinin temel sebeplerindendir. İşsizlik, medyanın ve politika yapıcılarının dikkatini çekmektedir. İşsizliğin olağanüstü oranları göz önünde bulundurulunca, bu durum şaşırtıcı değildir. İşsizliğin küresel olarak “dar” tanımına göre, Güney Afrika’nın işsizlik oranı %25 ile %30 arasında değişmektedir. Güney Afrika bağlamında daha anlamlı olan “geniş” tanıma göre ise, işsizlik %40 civarında gezmektedir.

Bu düzeydeki kitlesel işsizlik küçümsenmemelidir. Fakat bu kitlesel işsizlik aynı zamanda Güney Afrika’da çok yaygın olan düşük ücretlere dikkat çekilmemesine neden olmaktadır. Bir ücretli çalışanı olan hanelerin yarısı, Güney Afrika’daki yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır. Ücretli çalışana sahip olmayan hanelerin ise %88’i aynı yoksulluk sınırının altındadır. Ücretler artmış olsa da, medyan ücretler reel anlamda 1994’ten beri durağan kalmıştır. Etnografik bulgulara göre işlerinden aldıkları düşük ücretler bu işlerin içerdiği (ulaşım masrafları ve saygısızlığa uğramak gibi) maddi ve psikolojik bedelleri karşılamadığı için, Güney Afikalı işçiler giderek daha çok işlerinden ayrılmaktadırlar. Bunu işsiz kalmak pahasına yapmaktadırlar.

Yüksek işsizlik oranı ve düşük ücretlerin nedenleri nelerdir? Çok tutulan bir açıklamaya göre, bir sebebi düşük eğitim kalitesidir. Bu teoriye göre, Güney Afrika’da “vasıfların uyumsuzluğu” yaşanmaktadır. İşverenler giderek daha çok yüksek vasıflı işçilere ihtiyaç duymaktadır, fakat temel eğitim sistemi bu işçileri üretemeyecek kadar işlevsizdir. Okullaşma oranlarının çok artmasına rağmen, temel eğitim sisteminin bir krizde olduğu, örneğin her sekiz onuncu sınıf öğrencisinden dördünün okuyamadığı, bilinen bir gerçektir. Fakat eğitim tüm hikayeyi anlatamaz.

Kabul edilmesi gereken bir neden, özel sektörün yetersiz emek talebidir. Apartheid’in sona ermesiyle birlikte 1980’lerin sonu ve 1990’ların başında insan akınlarının kontrol edilememesi ve daha önceleri “homeland”lere sıkışmış olan siyah Güney Afikalıların daha iyi bir yaşam sürmek için şehirlere gelmesiyle emek arzı aşırı ölçüde artmıştır. Bu dönemde emek talebi, arzadaki büyümeye ayak uyduramamıştır; bugüne kadar süregelen yapısal bir işsizlik uçurumu meydana gelmiştir. İş dünyası, külfetli düzenlemelerin işe alımları riskli hale getirmesinden şikayet ederken, yönetsel veri Güney Afrika özel sektörünün bir özelliğinin yüksek seviyelerde işçi devri olduğunu göstermektedir. Emek talebinin eksikliği, sabit özel sektör yatırımlarının düzeyinin düşünlüğüne de bağlanabilir. Apartheid’in son döneminde işleri üretken yatırım yerine şirket alımlarıyla genişletme eğiliminin yerini, şirket ayrışmaları, büyük hissedar ödemeleri ve sermayenin yurtdışına kayması almıştır. Fakat yerel üretken yatırıma olan ilgisizlik devam etmektedir.

> Güvencesizlik ve dinamik yoksulluk

Güney Afrika, 1994’ten beri taşeron ve “emek simsarlığı”na dair küresel eğilimleri takip etmekte, bu da güvencesiz çalışma biçimlerinin giderek artmasına neden olmaktadır. Güney Afrika yoksulluğunun dinamik analizi, yoksul olmayan hanelerin %40’ının “kırılgan” olduğunu göstermektedir. Yani bu haneler, gelecekte yoksul olma riskiyle ciddi biçimde karşı karşıyadır. Diğer yandan yoksul hanelerin %80’i, yoksulluktan çıkma şanslarının göz ardı edilebilecek kadar az olması nedeniyle “kronik yoksul” olarak sınıflandırılmaktadır.

Güney Afrika’da gerçek bir ekonomik özgürlüğün sağlanmamış olduğu, herkesçe biliniyor. Bunun bir sebebi var: gerçekler kendi adına konuşur. Güney Afrika’da daha çok göz önünde bulundurulması gereken nokta, bu sorunu ele alırken, hala hayatta olan apartheid ekonomisinin temelden bir yeniden yapılandırmaya ne kadar ihtiyacı olduğudur. Sosyal yardımların ve temel hizmetlerin daha da genişletilmesi, ileri bir eylemdir. Fakat işlevsiz ekonominin kalbinde yatan gerçek, Güney Afrika emek piyasasıdır. Apartheid’la patika bağımlılığı kırılacaksa, müdahalelerin hedef alması gereken alan budur. ■

Joshua Budlender’a ulaşmak için: <jbudlender@umass.edu>

> Kurtarma Paketi Sonrası Refah:

Yunanistan'da Yoksulluğun Yeni Manzaraları

Vassilis Arapoglou, Girit Üniversitesi, Yunanistan

Sokaklarda uyumak pek çok insan için günlük gerçeklik haline gelirken, yoksulluk terk edilmiş evlerin duvarlarına resmediliyor.

Fotoğraf: Vassilis Arapoglou.

Sekiz yıl boyunca dayatılan sert kerme sıkma politikalarından sonra, Yunanistan hükümeti, kurtarma paketi döneminin bitmesini bekledi ve “Gelecek için Büyüme Stratejisi”ni tanıttı. Bu plan Eurogroup, Avrupa Komisyonu ve Uluslararası Para Fonu’yla müzakere edilmiştir ve finansal destek programları sonrasında güçlendirilmiş mali gözetim biçimlerine dair tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Plan, Yunanistan’ın “adaletli ve kapsayıcı büyüme” için önceliklerini gündeme getirmek için gerçekleşecek reform ve çabaların, yine Yunanistan’ın sahipliğinde olacağını altını çizmiştir.

Bu kısa not, planın politika başarısı iddialarını değerlendiriyor. Bunu, bu iddiaları daha geniş bir zaman-mekan çerçevesine oturatarak, ve Yunan şehirlerinde yakın zamanda yaptığım yoksulluk araştırmasının bulgularıyla karşılaştırarak yapıyorum. “Kurtarma paketi sonrası”na dair konuş-

malar, “refah sonrası”na, sosyal yardımları adem-i merkezileştirilme stratejisine doğru giden, kendine özgü bir an olarak görülebilir. Bu strateji dünyada farklı ülkelerde farklı hızlarda ilerlemekte ve Avrupa Komisyonu tarafından emek piyasası deregülasyonunu ve sosyal hak kısıtlamalarını düzeltmek için benimsenmektedir. Refah sonrası, yerel devlet-piyasa-sivil toplum ilişkilerinin, sosyal güvenlik ağları ve sosyal kapsama programları tasarımı içinde yeniden şekillendirilmesini içerir. Sosyal politika sorumluluklarının merkezileştirilmesi, birbiriyle rekabet eden stratejiler için bir siyasi arena yaratır. Bir yandan, neoliberal bir strateji, yerel ve gönüllü birimleri ve onların kullanıcılarını, beşeri sermaye yatırımcılarına ve sosyal hizmetlerin sorumlu tüketicilerine dönüştürmeyi amaçlar. Diğer yandan, ilerici stratejiler, refahı ve sivil toplumu piyasa kurallarının içine alma stratejisini tersine çevirmeyi amaçlar. Savunu koalisyonları,

taban hareketlerinin bilgi ve iddialarını birleştirmeyi, ve sağlık, sosyal bakım, dijital ekonomi ve kentsel ekoloji gibi yeni alanlarda faaliyetlerini geliştirebilmek için yerel varlıklara ve fonlara erişimlerini sağlamayı hedefler.

Yunanistan'da ilk iki kurtarma paketi anlaşması, emeğin gücünü ve çalışan insanların varlıklarını değersizleştirme-yi kasten amaçlayan çabalardı. 2010'dan itibaren yaşam koşulları çarpıcı biçimde kötüleşirken, bu kötüleşme son iki yıldır bir duraklamaya girdi. Fakat Avrupa kapitalizminin şu anki örgütlenme biçimi nedeniyle bu durum, tümüyle düzeltilemez. 2008'in standartlarıyla hesaplandığında 2016'daki yoksulluk oranı %50'ye yakındır. Bu, eğer ülkede 2008 standartları kullanılıyor olsaydı, Yunan nüfusunun yarısının yoksulluk içinde yaşıyor olduğu anlamına geliyor. Fakat şimdiki gelir standartlarını kullanırsak da, 25 yaş altı nüfusun yarısının ya yoksul, ya ağır bir yoksunluk içinde, ya da işsiz olduğunu görüldük. Genç insanlar arasında yarı zamanlı çalışma patlamış durumdadır: 25 yaş altı dört çalışandan biri yarı zamanlı çalışmakta, ve beşinden biri çalışan yoksul kategorisine girmektedir. Yunanistan kurtarma paketi anlaşmalarından çıktığında, ülke eşitsizlik artmış, genç nüfusun yarısı fakirleşmiş veya güvencesiz koşullarda yaşamaktaydı. Yeni yoksulluk en çok genç nesilleri, göçmenleri ve kent sakinlerini etkilemiştir.

Yakın zamanda yapılan bir araştırma (Kostas Gounis'le birlikte yazdığım son kitabım *Contested Landscapes of Poverty and Homelessness in Southern Europe: Reflections from Athens*'da [Güney Avrupa'da Yoksulluk ve Evsizliğin Tartışmalı Manzaraları: Atina'dan Yasımlar] anlattığımız gibi), yoksulluk karşıtı yerel politikalara geçici tedbirlerin nasıl hakim olduğunu gösteriyor. Sosyal hizmetlerin gerilemesinde, "sosyal dayanışma geliri"nin getirilmesine temel bir rol biçildi. Fakat gelir yardımı hem çok zayıftı, hem de çalışma karşılığı yapılan sosyal yardım anlayışıyla uyumlu bir biçimde, pek çok koşula bağlıydı. Kaynaklardan yoksun yerel ve sivil birimler, sosyal içermeyi, özel fonları çekebilecek şekilde yeniden tasarlanmaya zorlandılar. Kurtarma programlarının yalnızca halihazırda zayıf ve yetersiz olan destekleri ortadan kaldırdığı değil, aynı zamanda kamusal malların özelleştirilmesine ve bağışlara yol açtığı vurgulanmalıdır.

En üzüntü verici şey, "yeni yoksul", yani (ortak bir mahrumiyet kaderi riskini temsil ettikler için) sıradan orta sınıfın kendisiyle özleştirebilecekleri gruplar ve marjinalleştirilen ötekiler (uyuşturucu bağımlıları, akıl hastaları, yasadışı göçmenler ve hareket halindeki insanlar) arasında sıklıkla yapılan yapay bir ayırım olduğunu görmektir. Bu bağlamda, yerel politikaların boşluğu, yalnızca maddi mahrumiyetleri ele almak konusundaki başarısızlıkları değil, aynı zamanda

suçluluktan ve korkudan kaçabilmek için yoksullar arasında sembolik bölünmeler yaratılmasıydı.

Bunun aksine, sivil toplumun çoğulculuğu, piyasa mantığının ve eski yoksulluğu önleme uygulamalarının sorgulanması sağladı. İdari kategorilere sığmayanların ihtiyaçlarını gidermek için oluşturulan, kimi çok kimi az örgütlü çabalardan bir umut atmosferi yayıldı. Enformel yardımlar, marjinalliğin derinleşmesine karşı bir kalkan olmuştur; yerel dayanışma ağları, Avrupa'nın göçmen politikasının belirsizliği içinde, Yunan şehirlerindeki mültecileri misaafirperverlikle karşılamıştır.

Fakat, özellikle taban girişimlerinin, Avrupa Birliği tarafından şüpheyle karşılandığı ya da çok bürokratik olan ortamlarda çalışmaları gerektiğinde, "içinden gelme" veya "iyi niyet", değişim için yeterli değildir. Yaygın kanının aksine, sivil toplumun tarihsel olarak aktif olduğu, gönüllü sektörün, meslek örgütlerinin, işgalcilerin ve taban girişimlerinin işbirliği yaptığı, ve uluslararası savunu örgütleriyle veya hareketleriyle bağlantıların kurulduğu alanlarda, bilgi biriktirmek yıllar almıştır. Yine de, bu kapasitenin çoğunluğu henüz incelenmemiştir. Otoriter ve kayırmacı zihniyetler hala iktidar partilerinin üyeleri içinde, kolektif örgütleri devletin uzantısı olarak kullanarak, toplumsal uzmanlığı değersizleştirerek ve muhalif sesleri susturarak, yaşamaya devam etmektedir.

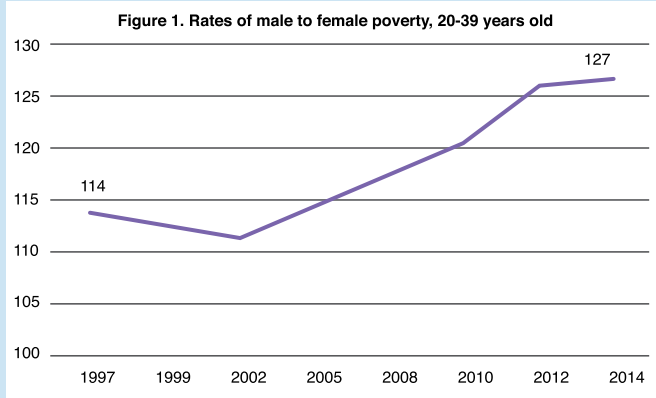
Yunanistan'ın "adaletli ve kapsamlı büyüme stratejisi", parçalanmış politikaları iyileştirmeye, ve refah sonrası gelecek için Avrupa kurumlarıyla bir anlaşmaya ulaşma çabası olarak görülebilir. Sivil toplum örgütleri, planın formülasyonunu ve Komisyonla müzakereleri saydam olmadıkları için eleştirdi. Plan yoksullukla mücadele için somut amaçlar belirlemiyor, ve hedefe yönelik yardımları övüyor. Fakat bunu yaparken düşük destek düzeylerinin sosyal etkisini değerlendirmiyor. Benzer şekilde, "gençliğin ekonomik ve sosyal entegrasyonu" ve "toplum merkezli ekonomi" için öncelikler, somut tedbirlerle desteklenmemiştir. Çok acil olan mülteci göçmen entegrasyonunun bahsinin neredeyse hiç açılmaması ise çarpıcıdır. Plan, başta emek aktivistleri için önemli konular olan olan toplu pazarlığın ve asgari ücretin tekrar tesis edilmesi olmak üzere, Komisyon'la pazarlığın ana alanlarını belirlemektedir. Her şeye rağmen, borç verenlerle önceden anlaşıldığı için, emek karşıtı mevzuatı kaldırmak, düşük gelirli ve genç serbest meslek sahiplerine uygulanan vergileri tersine çevirmek, ve emeklilik maaşı kesintilerini ertelemek neredeyse imkansız olacaktır. Bu olumsuz koşullar göz önünde bulundurulduğunda, sivil toplumun siyasi ve ekonomik özgürleşmesi için verilen yerel mücadeleler, iyimserlik için tek zemini oluşturuyor. ■

Vassilis Arapoglou'ya ulaşmak için: <arapov@uoc.gr>

> Neden Latin Amerika'da Yoksul Kadın Sayısı Daha Çok?

Juliana Martínez Franzoni, Kosta Rika Üniversitesi ve ISA Yoksulluk, Sosyal Refah ve Sosyal Politika Araştırma Komitesi üyesi (RC19)

Ekonomik büyümeye, rekabetçi seçimlere ve sola dönüşüne rağmen, Latin Amerika'daki kadın yoksulluğu oranı 100 erkeğe karşılık 114'ten 127'e çıktı (Şekil 1). Bölgedeki milyonlarca kadın için ters giden şey neydi?

Kaynak: ECLAC verileri üzerinden yazarım yorumu, CEPALSTAT, 2018

> Bağlam

Latin Amerika 1998'de başlayan ve 2010'ların ortasına kadar devam eden bir "sola dönüş" ya da "Pembe Dalga"dan çıkıyor. Rekabetçi seçimler, ilerici platformlara daha geniş etki alanları açarken, ilerici emek ve sosyal politika taleplerinin duyulmasını sağladı.

Bu sola dönüş, vatandaşların daha önceki muhafazakar hükümetlerin gerçekleştirilmeyen vaatleri karşısında gözlerinin açılmasının siyasi sonucuydu. Gözlerin açılması ekonomik yükselişle aynı zamana denk geldi. Solcu partiler ve liderleri, çok çeşitli oldukları halde, başta yaşam koşullarında olmak üzere değişim taleplerini seslendirdiler. 2000'e gelindiğinde sosyal sonuçları ve kamu politikaları bölge çapında yol almıştı.

> Devletin eylemi

Pembe Dalga sırasında uygulanan ekonomi politikaları, reel asgari ücreti yükselten ve kayıtlı işgücünü arttıran emek piyasası reformlarını da içeriyordu. 2000 yılında

tüm kamu harcamalarının %49'unu oluşturan sosyal harcamaların oranı, 2014 yılında %58'e ulaştı. Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu'na (ECLAC) göre, 2000 yılında 687 Amerikan doları olan kişi başına sosyal harcamalar ise, 2014 yılında 1,619 Amerikan dolarına çıkmıştı. Her ne kadar artışın boyutu ülkeden ülkeye farklı olsa da, eğilim, tüm bölge çapında ve hem yeni hem de iyileştirilmiş programlarda görülmesi yönündeydi.

Sosyal harcamaların çoğu, kadınların devlet kaynaklarına transferler ve hizmet aracılığıyla erişmesini tercih eder nitelikteydi. Latin Amerika'nın her yerinde pek çok devlet müdahalesi, kadınları ve anneleri hedef almıştı. Politika gelişmeleri Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) ve genişletilmiş emeklilik kapsamı sayesinde kendi gelirine sahip olan kadınların oranını arttırdı. Kadınların, kocalarına bağımlı olarak edindikleri aylıklarla karşılaştırılınca, bu müdahalelerin, kadınların kendi koşullarında aldıkları yaşlı aylıklarına erişimlerini iyileştirdiği görüldü. Ek olarak, doğum izinlerinin uzunluğu ve kapsamı arttı, ve bakım işi aileler ve kadının ücretsiz annelik emeği ötesinde yavaşça yeniden örgütlenmeye başladı. Emek piyasasına katılımları arttıkça, kadınların yaşamları da dönüştü.

> Emek piyasaları ve devlet katılımı

2000'li yıllarda kadınların işgücüne toplam katılımı, yüksek öğretim görmüş kadınların üzerindeki tavan nedeniyle yavaşlamıştı: 24-59 yaş aralığındaki çok eğitilmiş kadınların işgücüne katılımı neredeyse %90'dı. Kadınların işgücüne katılımı, daha az eğitilmiş kadınların dahil edilmesini gerektiriyordu. Fakat bu kadınlar emek piyasasına girişte yapısal engellerle karşı karşıyaydılar. Değişimin kapsamlı örüntüsü tüm kadınlar için eksikti, fakat gelir eşitsizliği kadınlar arasında bölünmüştü.

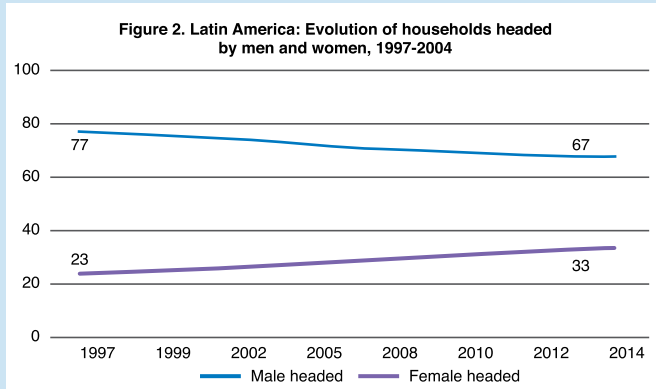
2000'lerin başında kadınların emek piyasalarına katılımı, farklı nedenlerden dolayı, hem yüksek hem düşük gelirli kadınlar için bir düzlüğe erişmişti. En kötü durumdakiler arasında katılım oranları, cinsiyete dayalı iş bölümü, erken ve yüksek oranda doğurganlık, ve devlet hizmetlerine erişim veya özel bakım hizmetlerini satın almak için kısıtlı kaynaklara sahip olunması nedeniyle gelebileceği en yüksek

noktaya gelmişti. Cinsiyete dayalı işbölümünün değişmeyişi, yüksek eğitilmiş kadınların doğurganlıklarını düşürerek ve erteleyerek ve bakım hizmetlerini özel piyasadan satın alarak, işgücü piyasasında erkeklerine benzer katılım oranlarına eriştikleri anlamına geliyordu.

> Değişen aile düzenleri

İkinci demografi devrimini takiben, Latin Amerika aileleri derin dönüşümler geçirdi. Değişik evlilik ilişkileri, ailenin kurulması ve dağıtılması için daha geniş seçeneklerin olması ve haklar ve sorumlulukların daha iyi dağıtılması anlamına geliyordu. Sayıca daha az aile olsa da, bunlar istikrarsızdı, kırılma eğilimindeydi.

Bölge içinde çekirdek aileler azaldı. Tek ebeveynli aileler, birlikte yaşamak, hemcins partnerlerin evliliği, ve diğer aile biçimleri yaygınlaştı. Artan boşanma oranları bu dönüşümlerin bir örneğidir. Şekil 2 iki ebeveynli, reisi erkek olarak hanelerin oranındaki düşüşe karşılık, reisi kadın olan ailelerin oranındaki yükselişi gösteriyor. Aile birimleri, tanımları itibarıyla hem işbirlikçi hem de çatışmacıdır. Sürmekte olan aile dönüşümleri, birbirlerini ve çocuklarını sosyal risklerden koruyan ve besleyen yetişkinlerden oluşan ailelerin işbirlikçi yönüne meydan okumakta, eski ve yeni çatışmaların varlığının altını çizmektedir. Bu dönüşümlerin bir sonucu, babalarıyla aynı çatı altında yaşamayan çocukların sayısındaki artıştır.

Kaynak: ECLAC verisi

Ailelerin dönüşümü, içerdiği herkes için önemli sonuçlar taşımaktadır. Ulusal hesaplamalar, Latin Amerika'nın çocuk ve gençlerinin tüketim ihtiyaçlarının en az %60'ının

özel transferlerle karşılandığını göstermektedir. Çocukların ekonomik geçimi ve bakımı, genellikle çocukların vasisi konumundaki annelerinin yaşamlarına bağlıdır. Kadınlar çocukları besler, büyütür, doktor kontrollerine götürür, ve uzun bir listesi olan çocuk büyüme görevlerini yerine getirir. İhtiyacın, değerin ve tüketimin gizli üretimi aile içinde, ve kadının ücretsiz bakım ve eviçi emeğiyle gerçekleşir. Bölgesel zaman kullanımı araştırmaları, bu durumun gelirden, yaştan ve aile düzenin bağımsız olarak böyle olduğunu göstermektedir.

Kadınların emek piyasasında bir takım değişiklikler deneyimlemesine rağmen, erkeklerin eviçi işlere katılımı çok az farklılık göstermiştir. Kadınlar, ücretsiz bakım ve eviçi emeği, erkeklerden iki ve üç kat daha fazla sunmaktadır. Dahası, aileler dağıldığında çocukların çok azı babalarıyla birlikte kalmaktadır. Eviçi işlerin böyle eşitsiz bölünmesinin, kadınların kaynaklara erişimi üzerinde olumsuz etkisi vardır. Eviçi sorumluluklar, ailenin ihtiyaçlarının karşılamak için, kadınların emek piyasasına katılımını kısıtlar (örn. ücretli çalışma saatlerini), ve mesleki ayrımları sürdürür. Gelir farklılıkları, kadınların ücretsiz eviçi emeğini (Latin Amerika'nın eşitsiz bakım rejiminin temel özelliklerinden biri olan) ücretli ev temelli, kadın emeğine kısmen dönüştürme becerisini kısıtlar.

> Sonuçlar

Değişen aile düzenleri, daha çok babanın aile ilişkilerini terk etmesi, ve çocukların maddi iyilik haline devletin müdahalesinin çok az olması, uyarlanabilir devlet politikaları ve kanunlara ihtiyaç duyulmasına neden oluyor. Devlet, artan sayıdaki boşanmış ailelerin, tek (ve genellikle anneden oluşan) hanelerin, çift gelirli ailelerin, hemcins partnerlerin, yoksulluğa karşı kırılgan olan daha fazla sayıdaki çocuk ve kadınların ihtiyaçlarını karşılama kapasitesine sahip politikalar yaratma konusunda zorluklarla karşılaşılıyor. Buna ek olarak, bu geniş çaptaki aile düzenleri sahip oldukları eşit haklar ve yasal tanınırlıkları, aile düzenleri boyunca işbirliği sağlayacak devlet müdahaleleri, ve yoksullukla mücadele için nakit transferlerinin ötesinde devlet müdahalesi talep etmektedir. Bunlar hep birlikte, sol partiler de aralarında olmak üzere, tüm siyasi aktörler için yeni zorluklar getirmektedir. ■

Juliana Martínez Franzoni'ye ulaşmak için <juliana.martinez@ucr.ac.cr>

> “Sadaka Ekonomisi”

Refah Devletinin Gölgesinde

Fabian Kessl, Duisburg-Essen Üniversitesi, Almanya

Yalnızca Almanya’da milyonlarca insan aşevlerini, hayır kurumlarının kıyafet mağazalarını, gıda dağıtım noktalarını ve diğer gıda bankalarını kullanıyor. Creative Commons.

Aralık 2017’de Essen’deki (Almanya) yerel gıda bankasının (Tafel) yönetim kurulu, göçmen kullanıcıların gıda bankasına erişimini kısıtlamaya karar verdi. Gıda bankası, genç bir erkek göçmenin uygunsuz davranışta bulunduğu varsayımına atıfta bulunarak, Alman pasaportuna sahip olmayan insanların erişimini kaldırdı. Yerel gıda bankasına erişimin etnisiteye bağlı olarak kısıtlanması kararı uluslararası olarak tartışıldı, ve ırkçı doğası nedeniyle çok eleştirildi. Essen vakası sosyal meselede bir kayma olduğunu gösteriyor. Essen gibi zengin ve fakir arasında kutuplaşmış bir şehirde “üst ve alt”ın arasındaki ilişkilere ve farklılıklara odaklanmak yerine, yeni bir farklılık gündeme getirilmiştir: “içerideki ve dışarıdaki” arasındaki farklılık. Şimdiki kutuplaşma, “muhtaç ve kırılgan emekli *Alman*” ve “kendine fazla güvenen *yabancı* genç adam” arasındaki zıtlaşmayla kurulmaktadır. Arkaplanda demokratik bir toplum olsa da, böyle bir kayma hem kamusal hem de bilimsel olarak tartışılmalıdır. Bu yeni gündemde verili olarak kabul edilen ise, büyük Avrupa şehirlerinde yerel gıda bankalarının *varlığıdır*. Tartışmanın 21. yüzyılda Almanya gibi bir ülkede, ya da diğer Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde, insanların neden gündelik olarak gıda bankası kullanıyor olduğu sorusuna yalnızca kısaca değinmesi ise dikkat çekicidir.

Almanya’da gıda yardımı üzerine resmi rakamlar, yalnızca Alman Gıda Bankası Birliği ((Tafel Deutschland e.V.) gibi ulusal birliklerin kendi rakamlarına dayanıyor. Birlik, yalnızca kendi üye örgütlerini sayarak 2016 yılında 934 gıda bankası olduğunu bildirmişti. Eğer “muhtaçlara” temel ihtiyaç maddeleri dağıtan tüm diğer örgütleri de dikkate alırsak, Avrupa çapında ve ötesinde çok daha geniş bir yoksulluk yardımı sistemi olduğunu görürüz. Sadece Almanya’da milyonlarca insan aşevlerini, hayır kurumlarının kıyafet mağazalarını, gıda dağıtım noktalarını ve diğer gıda bankalarını kullanmaktadır. Bizim araştırmamız, on altı *Bundesländer*’in (Alman eyaletinin) yalnızca beşinde

yaklaşık 5.000-6.000 örgütün bulunduğunu göstermiştir. 1980'lerden (hatta Amerika'da daha öncesinden) beri yeni bir yoksulluk yardımı sistemi kurulmuştur. Bu sisteme “yeni sadaka ekonomisi” adı verilebilir.

“Yeni sadaka ekonomisi” kavramı, temel tüketim mallarının “yoksullara” veya “ihtiyaç sahiplerine” gönüllüler veya düşük ücretle çalışanlar tarafından ücretsiz veya indirimli olarak dağıtılmasını içeren bir dağıtım sistemini tarif eder. Bu sistem, gündelik tüketim malzemelerinin şu üç kaynaktan birinden sağlanmasına dayanır: sanayide aşırı üretim; yasal standardizasyon şartları veya pazarlama hedefleri doğrultusunda artık satılabilir olmayan mallar; ve hanelerin artık ihtiyaç duymadığı mallar.

“Yeni sadaka ekonomisi, kapitalist mal dağıtım sistemi katılmak için gerekli kaynaklara veya araçlara sahip olmayan insan gruplarını hedeflemektedir. Fakat bu yeni ekonomi temel olarak gündelik yaşam için ihtiyaç duyulan temel malları dağıtmaktadır. Böylece bir zamanlar (yirimci yüzyılın ortasında Avrupa ve Kuzey Amerika'dan bildiğimiz) refah devletinin ve onun birimlerinin sorumluluğunda olan destek biçimlerini etkilemektedir. Refah devletinin sosyal güvenlik sisteminde, yasal hak taleplerine dayalı malzeme tedarik açıkları olduğunda nakit yardımları tampon görevini görmekte ve sosyal hizmetler tarafından tamamlanmaktadır. Ama yine de “yeni sadaka ekonomisi”, parasal olmayan yardımları da ihtiyaç sahipleri için devlet desteğiyle sağlanan yasal sosyal sigorta, tedarik ve refah yapısının yanına koymaktadır. Hatta bazen onların yerini almaktadır. Yerini aldığı durumlarda kullanıcılar, bağışlara dayanan bu yeni geçim desteği hizmetlerine yönlendirilir. Erişilebilirliği hak temelli değildir, yardım maksadıyla yapılan hibeleri alabilmeye dayalıdır (bu da sadakati ima eder). “Yeni sadaka ekonomisi”, desteğin sunum biçimini değiştirerek, yoksullukla mücadeleyi yoksulluk desteğine dönüştürmektedir: yardım edenler ve bağışçılar “yabancılar arasında dayanışma” (*Hauke Bunkhorst*) yerine merhametle hareket ediyorlar. “Yeni sadaka ekonomisinin” özelliği, resmi destek hakkı değil, başkalarının talihsizliğine geçici olarak duyulan ilgidir.

Fakat bu yalnızca sanayileşmenin ilk günlerinden tarihsel olarak bildiğimiz, sadakat ve merhamete dayalı yoksulluk yardımı sistemi değildir. “Yeni sadaka ekonomisi” aynı zamanda ikincil bir ekonomik sistem olarak anlaşılmalıdır. Birincil piyasayla yakından bağlantılı olan bağış ekonomisi, mal fazlasının birincil ekonomiden ikincil sistemi transfer edilmesini sağlar. Bu transfer aynı zamanda birincil malları bağışlayanlar için ekonomik fayda da sağlar, çünkü yaptık-

ları bağışlara denk kar elde ederler. Gıdayı indirimli satanlar hala bağışladıkları mallardan kar edebilmektedir çünkü (a) imha etme maliyetlerini düşürür ve muhtemelen vergiden biraz tasarruf etmelerini sağlar; (b) resmi sponsor veya bağışçı olan şirketler, bir kurumsal sosyal sorumluluk biçimi olarak bağış yaparak kamuoyundaki imajlarını güçlendirmekten faydalanabilirler.

Dolayısıyla “yeni sadaka ekonomisi” *refah devletinin* büyük ve giderek büyüyen *gölgesinin* varlığını göstermektedir. Kamuoyundaki imajın aksine, gıda bankaları, aşevleri, hayır kurumlarını kıyafet mağazaları ve diğerleri yalnızca gönüllülük temelli sivil toplum girişimleri değildir. Araştırmamız Almanya'da “yeni sadaka ekonomisi” içindeki örgütlerin %90'ının hem maddi yardımlar hem de geniş bir yelpazede sosyal hizmetler sunduğunu gösteriyor. Dolayısıyla, resmi refah devletiyle güçlü bir bağlantı vardır; bu bağlantı aynı zamanda sadaka ekonomisinin finansmanında da açıkça görülür: burada genellikle bağışlardan, sponsorluktan, kamu fonlarından, üyelik ücretlerinden, elde edilen kardan ve/ya hizmet ücretlerinden oluşan bir karışım olduğunu görebiliriz. Bunun yanı sıra, bağış temelli yardım sunanlar genellikle bağışı alacak kişinin mali duruma dair bir araştırma yaparlar. Bu, varolan refah devleti düzenlemelerinde de sıklıkla uygulanır. Diğer bir deyişle, “yeni sadaka ekonomisini” refah devletinin hizmet sistemlerine bağlayan şey, anı zamanda bireyin durumunun kamu yönetimi tarafından değerlendirilmesidir. Bu durum, kamusal sosyal otoriteler ve refah otoriteleri ve “yeni sadaka ekonomisi” hizmetleri arasındaki dolaylı işbirliğinde de gözlemlenebilir. Örneğin, iş merkezlerinde ve istihdam ajanslarında çalışanlar, devlet yardımlarına başvuran ihtiyaç sahibi kişilere gıda dağıtım puanları gibi hizmetlerden de bahsederler. Böylece yeni bir yetki ikamesi ilişkisi kurulur. Bu ilişkide daha alttaki birimin bir üstteki birimden önce yardım sunması beklenmektedir. Kamu yönetimi çalışanları “yeni sadaka ekonomisi” hizmetlerini gerçek refah devleti yardımlarının tamamlayıcıları, hatta onları ikame edecek hizmetler olarak görüyorlar. Oysa ki, bu hizmetlerin sosyal hukukta bir yeri yoktur.

“Yeni sadaka ekonomisi”, sivil toplum, ekonomi, ve devlet arasındaki yeni işbölümünün iyi bir örneği olarak gösterilebilir. Bu yeni iş bölümünde bu üç sektör arasındaki sınırlar ve eylem mantıkları bulanıklaşmıştır. Dolayısıyla bizler de muhtaç insanlar için geleneksel yardım biçimlerinde temel kaymaların meydana geleceği bir yola girmiş bulunuyoruz. ■

Fabian Kessl'a ulaşmak için: <fabian.kessl@uni-due.de>

> Gıda Güvenliği Söylemi:

21.Yüzyılın Karşısındaki Zorluklar

Mustafa Koç, Ryerson Üniversitesi, Kanada and ISA Göç Sosyolojisi (RC31) ve Tarım ve Gıda (RC40) Araştırma Komiteleri üyesi

Gıda güvenliği, gıdanın herkes için sağlanabilirliği ve gıdaya erişimin uluslararası bir öncelik olduğu 1970'lerin ortasındaki küresel mali kriz sırasında, bir söylem olarak ortaya çıktı. Gıda güvenliğinin en bilinen tanımlarında biri Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından 1996'daki Dünya Gıda Zirvesi'nde sunulmuştu. Bu tanıma göre, gıda güvenliği "tüm insanların, her zaman, aktif ve sağlıklı bir hayat için beslenme alışkanlıkları ve gıda tercihlerini karşılayacak, yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya fiziksel, sosyal ve ekonomik erişimi olduğunda varolur".

FAO gibi uluslararası örgütler tarafından tanınmasına rağmen, gıda güvenliği yıllar içinde değişen farklı tanımları ve farklı öncelikleri olan, kafa karıştırıcı bir kavramdır. Gıda güvenliği söyleminin kavramsal karmaşıklığı, gıdaya erişimin piyasa ekonomilerinde nasıl yönetilmesi gerektiğine ve gıda sisteminin örgütlenme biçimindeki değişikliklere (mesela, yirminci yüzyılın ikinci yarısında gıda sunumunun koşullarını

tanımlayan politikalar ve pratiklere) dair birbiriyle yarışan tahayyülleri yansıtmaktadır.

1980'lerden beri gıda güvenliğine dair kavramsallaştırılma, küresel ekonomik ilişkilerin yoğunlaştığı, ekonomi ve devletin yeniden yapılandırıldığı, piyasa liberalizminin olduğu bir ortamda revizyon geçirdi. 1970'lerin mali krizine çare olarak benimsenen neoliberal politikalar, sosyal programlarda kesintilere ve çalışma koşullarında değişikliklere, ekonomide devletin rolünün küçülmesine, deregülasyona, özelleştirmeye ve ticaretin serbestleşmesine neden oldu. Bu değişiklikler, imalat sektöründe sendikali işlerin azalmasına, ve daha çok kayıtdışı sektörler ve hizmet sektörlerinde güvencesiz ve yarı zamanlı işlere neden oldu. Sosyal programların azalması durumu daha da kötüleştirerek, yoksulluk oranlarının ve gıda güvencesizliğinin artmasına yol açtı.

Neoliberal gıda güvenliği söylemi, daha önceki dönemlerin hak temelli dilinden, gıdayı bir meta olarak, gıda güvenliğini ise tarım-gıda sisteminin başarısızlığı yerine kişisel bir başarısızlık olarak tanımlayan piyasa odaklı dile kayışı içeriyordu. 1993'te Dünya Bankasının yayınladığı bir belge, bu kayışı açık bir şekilde gösteriyor: "Fakat pratikte gıda bir metadır." Refah devletinin sosyal fonksiyonları daraldıkça, ulusal sosyal programların sorumluluğu bölgesel ve yerel hükümetlere yüklendikçe, sosyal yardım ve bakım fonksiyonları da giderek daha çok sivil toplum kuruluşları (STKlar) ve ailelere bırakıldı. Gıda bankaları gibi hayırsever örgütler, hükümetin sürdürdüğü sosyal programların bıraktığı boşluğu doldurmaya başladı. İlk olarak 1967'de Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan gıda bankaları, sosyal refah birimlerinin aksine, şeffaflık ve hesap verebilirlikten yoksundur. Fakat buna rağmen, sosyal güvenliğin önemli bir mekanizması olarak "artık gıdayı" "artık nüfuslara" sunmak üzere dünyanın dört bir yanına yayıldılar.

Piyasa ekonomisinde insanların tüketimi için üretilen, fakat son tüketim tarihinden önce piyasada satılamayan ürünler, artık haline gelir. Artık gıdanın yeniden bölüşümü gıda israfı ve gıda yoksulluğuna bir çözüm olarak teşvik edilmiştir. Görünüşte asil olan bu kaygı, hükümet kısıntıla-

rının sosyal yardımlarda ve tarım-gıda şirketlerinin pazarlama gerekliliklerinin artan gıda güvencesizliğinde oynadığı rolü görmezden gelir. İnsan tüketimi için üretilen gıdanın %40'ının tarlayla tabak arasında kaybedildiği veya israf edildiği doğrudur, fakat gıda güvensizliğinin nedenleri gıda kıtlığıyla değil, erişimde yaşanan eşitsizliklerle ilgilidir. Şu anda, dünyadaki tahılların ve yağlı tohumların çoğu gıda yerine, hayvan yemi, biyoyakıt, ve yüksek fruktozlu mısır şurubu gibi sanayi ürünleri olarak kullanılmaktadır. İsraf edilen gıdanın azaltılması, tarım-gıda sisteminin kar amacının ve bazı sektörlerde subvansiyonların aynı anda nasıl hem gıda fazlası hem de açlık yaratabildiğini eleştirel biçimde yeniden incelemeyi gerektiriyor.

> İlerleme evrensel değildi

1996'daki Dünya Gıda Zirvesi'nde, yetersiz beslenen insanların sayısı 2015 itibariyle yarı yarıya düşürmek için bir taahhüt verilmiştir. O sırada gıda güvenliği olmayan sayısı tahminen 799 milyondur. 2009'a gelindiğinde bu sayı 1.023'e ulaşmıştı. FAO buna 2012 yılında metodolojisini değiştirerek yanıt verdi. Bu yeni metodolojiyle bile yetersiz beslenen insanların sayısı 2015'e gelindiğinde yalnızca 815 milyona inebilmişti. Dahası, Afrika ve Orta Doğu'da yetersiz beslenen insanların sayısı, savaşlar ve silahlı çatışmalar nedeniyle artış göstermişti. Son yıllarda dünyanın farklı yerlerindeki silahlı çatışmalar milyonlarca insanı gıda güvenliği olmayan artık nüfuslar haline getirdi. FAO'nun 2017 tahminlerine göre, dünyada kronik olarak gıda güvenliğinden yoksun olan ve yetersiz beslenen 815 milyon insanın %60'ı savaştan zarar görmüş ülkelerde yaşamaktadır. Yetersiz beslenme nedeniyle büyüme gücünü çeken çocukların %75'i de savaştan zarar görmüş ülkelerde yaşamaktadır. Ulusal ekonominin, altyapının ve önemli devlet kurumlarının savaş nedeniyle yıkılmış olması, milyonlarca insanın mülteci olmasına, nüfus hareketlerini varoldukları bölgenin içinde tutuma çabaları ise komşu ülkelerin mülteci kampları haline gelmesine neden olmuştur. Pakistan ve İran'daki 6 milyon Afgan mülteci, ve Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak, ve Mısır'daki 5.6 milyon Suriyeli, bölgesel ve kitlesel nüfus hareketlerinin yakın zamandaki yalnızca iki örneğidir. Mülteciler uzun süreli ve kronik gıda güvencesizliğinden ve yetersiz beslenmeden muzdaripken, diğer yandan da evsahibi ülkelerde gıda güvencesizliği ve siyasi istikrarsızlık kaynağı haline gelirler.

> Gelecekte gıda güvenliğinin karşısına çıkacak tehditler

2050 yılı itibariyle dünya nüfusunun 9 milyara ulaşması bekleniyor. Gelişmekte olan ekonomiler daha varlıklı ülkelerin israfçı tüketim örüntülerini benimsedikçe, ve dünyadaki silahlı çatışmalar yeni mülteci dalgaları yarattıkça, gıda güvencesizliği daha da kötüleşebilir. Şimdiye kadar, üretim kapasitemizi artırmak ve nüfusun kırılgan kesimleri için gıdaya erişimi iyileştirmek için yollar bulmaya bel bağlamıştık. Endüstriyel çiftçilik metodlarıyla üretim kapasitemizi arttırmaya çalışmak, mülkiyetin daha verimli çiftçilerin elinde giderek daha çok toplanmasına ve milyonlarca köylünün ve küçük çiftçinin şehirlere itilmesine neden olmuştur. Kimyasal tarım ilaçlarının artan kullanımı da toprak bozulması, hava ve su kirliliği ve biyoçeşitliliğin kaybı gibi büyük çevre sorunları yaratmıştır. Tarım sera gazı emisyonlarının tahminen %13'üne neden olmaktadır. İklim değişikliğinin artan sonuçları dünyadaki üretim kapasitesi için bir başka tehdit teşkil etmektedir. Gıdanın bulunabilirliği ve erişilebilirliğini iyileştirmek, kaybını ve israfını azaltmak için yeni politikalar ararken, bir yanda da beslenme ve tüketim alışkanlıklarımızı, ve geçen yüzyılda yaygın hale gelen tarım-gıda sistemi örgütlenmesini sorgulamamız da gerekir.

Ortaya çıkmakta olan gıda egemenliği hareketi, çiftçileri, işçileri ve yiyecekleri alternatif bir gıda sistemi oluşturma çabasında bir araya getiriyor. Gıda egemenliği bir yandan ulusal/yerel sınırlar için devletlerin gıda sunumu koşullarını tanımlamadaki rolüne yaptığı vurgu gibi, daha önceki gıda güvenliği söylemlerinin de içerdiği bazı görüşleri paylaşıyor, bir yandan da küreselleşmeye karşı yeni bir direniş hissiyatı içeriyor. Gıda güvenliğinin neoliberal yorumlarından farklı olarak gıda güven egemenliği söylemi, gıdayı bir insan hakkı olarak görür; toprağın suyun ve genetik kaynakların yerel/yerli halklar tarafından kontrolünün ve sahipliğinin altını çizer; üretim süreçlerinde verimlilik yerine sürdürülebilirliği ve dirençli vurgular; ve gıdanın bir silah olarak kullanılmasını reddeder. Gıda güvenliği gibi gıda egemenliği söylemi de dinamik ve akışkandır, değişen siyasi ve ekonomik tarihler tarafından şekillenir. Gıda egemenliğinin gıda sistemi önceliklerine dair kamuoyu algısının yeniden inşa edilmesinde ve gıda güvenliğinin yeniden tanımlanmasına nasıl bir oynayacağını izlemek ilginç olacak. ■

Mustafa Koç'a ulaşmak için <mkoc@ryerson.ca>

> Küresel Modernite

Sujata Patel, Hindistan Gelişmiş Çalışmalar Enstitüsü, Hindistan ve ISA Sosyoloji Tarihi (RC08), Kentsel ve Bölgesel Kalkınma (RC21), Kavramsal ve Terminolojik Sosyoloji (RC35), Tarihsel Sosyoloji (RC56) Araştırma Komiteleri ve RC08 yönetim kurulu üyesi

“Küresel modernite” kavramı, 1990’ların sonunda beri, küreselleşen dünyanın teorilerinin içeriği ve doğasına dair tartışmalardan oluşan literatürde giderek daha çok kullanılır hale geldi. Kavramın kendisi iki kavramı, küreselleşme ve moderniteyi birleştiriyor, ve birbirine bağlanan bu iki teoriyi yeniden ifade ediyor.

Küresel modernite teorileri ilk olarak, Küresel Kuzey’deki güncel değişiklikleri değerlendirirken klasik teorilerin geçerli olup olmadığını sorgulayan anaakım sosyolojik düşüncelerden ortaya çıktı. Bu soru, diğer soruların oluşmasına neden oldu. Bunlardan biri, 1950’ler ve 1960’lardaki modernleşme teorilerinin klasik sosyolojik pozisyonlar üzerine modellenip modellenmediği ve Avrupa deneyimini taklit etmenin dünyanın geri kalan bölgelerindeki modernite anlayışı için kullanışlı olup olmadığına dairdi. Bir süre sonra modernizasyon modelinin aslında homojen olduğu ve Avrupa’daki modernizasyon sürecini temsil eden kurumsal organizasyon ve kültürel özelliklerin kendilerini dünyanın geri kalanında da kopyalayacağını ileri sürerek, Avrupa deneyimini hegemonik bir hale getirdiği farkedildi. Literatür, varolan yakınsama teorilerinin yerini, dünyanın farklı bölgelerinde modernlik deneyiminin farklı örgütlenmelerini gören bir perspektifin almasına gerektiğine ihtiyaç duyulduğunu gösterdi.

Anaakım sosyolojide bu pozisyonun gördüğü kabul, Pandora’nın kutusunu açtı. Weberci, Marksist, yapısalcı, post-yapısalcı gibi farklı kökenlere sahip perspektiflerin modernite konusuna müdahaleler yapmasına izin verdi, ve bunları Küresel Kuzey’in dışında gelişmiş olan, yerli ve/ya Güney adı verilen teorilerle yakınlaştırdı. Bu yeni pozisyonları girişi, konunun kapsamını ve alanını genişleterek, onu farklı bir çalışma ve düşünme alanı haline getirdi. Şu anda küresel modernite adı verilen araştırma alanı, modernite teorilerine dair çok sayıda ontolojik, epistemolojik ve metodolojik soru üzerine konuşmakta ve böylece sosyoloji disiplinin temellerini tekrar tartışmaya açmaktadır. Bu kısa notta, 1980’lerin sonundan ve 1990’ların başından itibaren or-

taya çıkmış üç grup perspektifi ana hatlarıyla anlatacağım. Bunlar, çoklu modernite teorisi, yerli ve Güney teorileri, ve sömürgeciliğin çöküşü bakışıdır.

> Çoklu moderniteler

Çoklu modernite teorisinin çok farklı versiyonları vardır. Teoriye katkıda bulunanların sayısı da çoktur. Çoklu modernite, Shmuel Eisenstadt tarafından kavramsallaştırılmıştır. Eisenstadt pek çok yönden bu pozisyonun mimarı ve moderniteyi medeniyet çalışmalarına bağlantılandıran kişi olmuştur; fakat bu duruşta modernitenin medenilik olarak karakterize edilmesinden sakınanlar da vardır. Bu perspektifle uğraşanları birleştiren varsayımlar şunlardı: a) bir değil, pek çok modernite vardır, yani modernite tekil değil çoğuldur; b) modernitenin kurumsal ifadeleri benzer olabilir, fakat farklılıkları her toplumun kendine özel kültürel arka planıyla ilgilidir; ve c) bu farklılıkları anlayabilmek için klasik sosyoloji teorilerinin yeniden çerçevelendirilmesi gerekmektedir.

Çoklu modernite alanı ilk olarak, farklı Avrupalı modernite deneyimlerinin kendilerine özel örgütlenme biçimleriyle ilgili tarihsel ve felsefi sorular soran Avrupalı fikirlerden ve pozisyonlardan yararlanır. Daha sonra bu farklılıkların, dünya çapındaki farklılıkları değerlendirebilecek bir çerçeve örgütlemek üzere bir formül sunup sunmadığını inceler. İkinci olarak, araştırmacılar modernitenin özünün bileşenlerinin, modernitenin çevresinden farkını anlamaya çalışırlar. Eisenstadt modernitenin özünün insan öznelliği olduğunu ileri sürüyordu. Bu öznelliği özerk, rasyonel, yaratıcı ve özgür olarak niteliyordu. Üçüncü olarak, eğer insan öznelliğinin özü rasyonellik ise, bu öz kendisini dünyanın farklı yerlerinde nasıl farklı şekilde gösteriyordu? Eisenstadt bu özün –rasyonel insan öznelliğinin- kökenlerinin Axial medeniyetlerinin kendine has dindarlıklarında yattığını ileri sürüyordu. Fakat modernitenin özelliklerinin ilk ortaya çıktığı yer Hristiyan-Avrupa Axial medeniyetiydi, sonrasında da buradan yayılmıştı. Bu Batı modeli orijinal kalıbı ve deseninde kabul edilmemişti. Axial medeniyetlerin her birinin yeni

“Batı bilimi, araştırma öznesini nesne haline getirir. Bu nedenle yerinden edilmesi gereklidir”

bir özelliğini aldıkça, kültürel özellikleri seçilmiş, yeniden yorumlanmış, ve yeniden formüle edilmişti. Sonuç olarak yeni ana özellikler ortaya çıktı; bunlar modernitelerin daha sonraki versiyonlarını oluşturdu. Dolayısıyla, dünya çapında her zaman mesleki yapılar, sanayi yapıları, eğitim yapıları veya şehir oluşumu yapıları gibi, kurumsallaşmanın merkezi özelliklerine dair bir yakınsama olacaktır; fakat aynı zamanda özne ve yapı birbiriyle etkileşime girdikçe, kurumsal dinamiklerin ve onlarla bağlantılı sorunların gelişiminde de farklılıklar da olacaktır.

Çoklu modernite tezinin güncel sosyal teorideki kültürel değişime katkı bulunduğu ileri sürülmüştür. Bu modernite tartışmasında maddi süreçlerin kendisine neredeyse hiç yer bulmadığı yukarıda anlatılanlar da açıkça anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, bu tez tarihselliğin gerekliliğini ileri sürse de, sömürgeciliğe, onun modernite örgütlenmesine, sömürü süreçlerine ve başta sosyal bilimler olmak üzere bilgi sistemleriyle ilişkilerine, hiç atıfta bulunulmamıştır. Aşağıda ele alınacak perspektifler, bu sorunları çözmeye çalışıyor.

> Yerli ve Güneyli Teoriler

Yerli teoriler, sosyal bilimlerin kendi bölgelerindeki epistemik meseleleri çerçevelendirmeye dair bir özerklikleri olması gerektiği varsayımıyla başlar. Raewyn Connell'in metropol ve çevre arasındaki güç eşitsizliğinin sosyal bilimleri örgütlediği, ve bunun, Kuzey teorilerinin, onların görüşlerinin, perspektiflerinin ve sorunlarının evrenselleştirilmesine neden olduğu argümanını kabul ederler. Güneyli çalışmalarda bu süreç, iki kavram tarafından değerlendirilmektedir. İlki, Paulin Hountondji tarafından kavramsallaştırılan ve dışa dönük sosyal bilimlerin anlamına gelen “dışa dönüklük”tür. Diğer ise Syed Farid Alatas tarafından ortaya koyulan “akademik bağımlılık” kavramıdır. Bu kavram Batılı bilginin dünyanın geri kalanına empoze edildiğini ileri sürer. Dolayısıyla bu bilgi, bağlamsız ve alakasız kalmaktadır. Bu araştırmacılar “yerli” anlatıları/kültürleri içinden alternatif sosyolojiler üretme ihtiyacı olduğunu ileri sürerler.

Yerli teorilere göre, eğer sosyal bilimler Batıda kendi felsefi sistemleriyle ilişki içinde büyüdüyse, aynı şey diğer kültürler ve felsefi sistemler için de mümkündür. Batı'nın epistemik sesinin gücünü yerinden etmek için, kendisine bir epistemik ses vermeyi diler. Yerli tarihe ve sosyal hayata duyarlı ilkeler/soyutlamalar yaratabileceğine, ve Batılı/Kuzeyli sosyoloji tarafından formüle edilmiş “evrensel sosyoloji” dilinin dışında, “alternatif” sosyoloji yolları inşa etmeye yardımcı olabileceğine inanır.

Bu perspektif içinde üç eğilim tanımlanabilir. İlki, Nijeryalı bir sosyolog olan Akiwowo Akinsola tarafından geliştirilmiştir. Akinsola, sosyolojinin, halklarının hikayelerinden, mitlerinden, atasözlerinden ve “gerçek Afrika bilgeliği kanunlarından” oluşabileceğini söylüyordu. O ve meslektaşları, Nijerya'nın Yoruba kabilesinin şiirlerinden alınmış bir sosyoloji teorisi oluşturdular. Bu şiirin içindeki ilkelerin, tüm sosyal yaşamın biriminin birey olduğunu ve “bedensel benlik” olarak bireyin “diğer insanların yoldaşlığına ihtiyaç duyduğunu”, kamu yararına dayalı topluluk hayatının bireyin varlığı için önemli olduğunu ileri sürdüler. Bu pozisyon, temsil ettiği çeşitli metodolojik ve epistemik sorunlar nedeniyle sorgulanmıştır. Bu sorunların bazıları, sosyolojik teori yaratmak için halk kültürünün kullanılması, çevirisinin ve yorumunun “doğruluğu” ve formülasyonunun bilimsel metodlar tarafından sorgulanıp sorgulanamayacağıdır.

Yerli çalışmalarındaki ikinci eğilim, son soruya (bilimsel metodlarla sorgulanıp sorgulanayacağına), Batı biliminin dünyadaki tek bilim olarak görülmesine gerek olmadığını ileri sürerek yanıt vermeye çalışmıştır. Hem amacına uygun hem de eleştirel olan özerk bir sosyal bilimi savunan Syed Farid Alatas, kendine özgür kültürlerin ve epistemolojilerinin, yeni eleştirel bilimsel çalışmalar oluşturmak için kullanılıp kullanılmayacağını sorarak, yerli teori sorunsalını yeniden kurdu. İslam gibi yerli bilgi sistemlerinin ampirik çalışmaları sogulayabilecek bilimsel eleştiriliğe sahip olup olmadıklarını tartıştı. Bu ilkelerin sosyoloji yapma biçimlerini oluşturmak için de kullanılabileceğini ileri sürdü. Sorduğu soru şudur: İslamın, İslamcı sosyoloji ya da İslamcı fizik yapmadan, yeni bilginin oluşturulması için sunacağı metafiziksel ve epistemolojik temeller nelerdir? Böyle bir müdahale bilimden, özellikle de eleştirel ve araştırmacı düşünce temellerinden vazgeçmek anlamına gelmez; Batılı olmayan kültürlerden yeni eleştirel fikirler içermek ve alanını genişletmek anlamına gelir.

Yerliliğe dair üçüncü yaklaşım, Batı bilimine odaklanan Linda Tuhiwai Smith'in çalışmalarından yola çıkar. Smith, Batı biliminin araştırma öznesini nesne haline getirdiği için bu biliminin pratiklerini yerinden etmenin gerekli olduğunu ileri sürer. Batı bilimi dünya halkları ve bölgelerine “doğruyu” empoze eder, fakat kendisi içerideki bilgiyle haşır neşir olmaz. Bilimin metodolojisini yeniden oluşturmak gerektiğini, ve bilimin, araştırılan bireylerin, toplulukların ve halkların kültürel değerlerine duyarlı olması gerektiğini ileri sürer. Araştırmacılardan, nesnel araştırma süreçlerinin gücünü istikrarsızlaştırabilecekleri yollar üzerine düşünmelerini, ve mağdunların/yerlilerin seslerini araştırma sürecinin içine dahil etmelerini ister.

Bu üç eğilim Güney içindeki akademik süreçleri sorguluyor. Daha devrimci bir pozisyon, Marx'ın sosyal bilimlerin dünya hakkında düşünmekle yetinmeyip onu değiştirmesi gerektiğini söyleyen talimatını izleyen, sömürgeciliğin çöküşü perspektifinden ortaya çıkmıştır.

> Sömürgeciliğin Çöküşü Yaklaşımı

Sömürgeciliğin çöküşü teorisi/yaklaşımı (aynı zamanda sömürgeci/modernite araştırma programı olarak da adlandırılır), Latin Amerika bölgesinde ortaya çıkan entelektüel bir harekettir. Bağımlılık teorileri, özgürleştirme teolojisi, ve toplumsal hareket teorileri gibi Latin Amerika deneyimini temsil eden perspektiflerin birleşiminden yararlanır. Alanı geniştir: Yeni epistemik pozisyonlar geliştirebilmek için Avrupa modernleşme teorilerinin epistemik ve dolayısıyla metodolojik bir eleştirisini yapmanın gerekli olduğunu ileri sürer. Moderniteye dair sorgulamaları, “düşüncenin en uzak sınırlarına” kadar uzatacak yeni varsayımlar yaratarak sosyal bilimlerin yeniden formüle edilmesini savunur.

Güncel modernite teorilerindeki ve sosyolojideki en büyük fay hattının, sömürge deneyiminin teorik dilden silinmesi olduğunu ileri sürerek başlar. Bu görünmezliğin, güncel modernite teorilerinin etnosentrik olmalarına neden olduğunu söyler. Bu etnosentrisizme “Avrupamerkezcilik” der. Sömürgeciliğin çöküşü teorisyenleri için Avrupamerkezcilik sosyal bilimlerin tüm dallarının içine gömülmüş olarak bir epistemdir, ve özellikle tarih ve sosyoloji disiplinlerinde kendini gösterir. Bu pozisyonda üç kategori bir araya dizilir: : Anibal Quijano tarafından ileri sürülen “gücün sömürgeciliği”; Enrique Dussel tarafında kavramsallaştırılan “içsellik/dışsallık”; ve Walter Mignolo tarafından oluşturulmuş “sömürgeci ayrışma”. Üçü birbiriyle örtüşür.

Quijano'ya göre gücün sömürgeciliği iki Avrupamerkezcilik mit üzerine kuruludur: evrimcilik ve ikilik. Bir yandan evrimcilik, tarihi, ilkelden moderne doğru hareket eden lineer bir anlatı olarak sunar. Avrupa modernitesinin erken döneminde kavramsallaştırılan bu lineerlik, dünyadaki Avrupalı olmayan tarihleri yorumlamak için empoze edilmiştir. İkilik ise Avrupamerkezcilik tarafından Avrupa tarihini ve toplumunu Avrupalı olmayanlardan ayırmak için kullanılan bir başka araç ve mittir. Dolayısıyla Avrupamerkezcilik ikilik üzerinden

ötekinin bilgisini zıttı olarak sunar. Bu ikilinin içinde hiyerarşi vardır: Bu, Avrupa tarihi ve toplumunu (moderniteyi ilk yaratan olduğu için) üstün, geri kalanları ise aşağıda olarak sunar.

Gücün sömürgeciliği, Avrupamerkezciliğinin, a) toprağa el koyarak, emeği sömürerek, dolay kaynaklarının kontrolü üzerinden ekonominin; b) ordu, polis, ve siyaset kurumları üzerinden otoritenin; c) toplumsal cinsiyet ve cinsellik üzerinden aile ve eğitim sisteminin; ve d) öznellik ve bilgi üzerinden epistemoloji/bilgi sistemlerinin geliştirilmesinin kontrolünü meşru kılan teorilerin oluşturulduğunu ileri sürer.

Walter Mignolo'nun sömürgeci ayrışma kavramı (modernitenin sömürgecilikten ayrılması ve bilgi içinde daha çok farklılık bölünme yaratmak için kullanılması) “gücün sömürgeciliği” tarafından ortaya koyulan sorunsalı devam ettirerek Avrupalılar için ve Avrupalılar tarafından oluşturulan entelektüel ve siyasal mekanlara öncelik veren epistemik bir araç geliştirir. Mignolo bu kavramın sömürge dünyasının ve halklarının nesnelleştirilmesini, ve hayalgüçlerinin ve bilgilerinin ikincil pozisyona itilmesini anlamaya yardımcı olduğunu ileri sürer.

Enrique Dussel, güncel tarihin, bölgesel Avrupa tarihinden yola çıkan bir içsellik teorisi olarak tasarlandığını ileri sürmek için Quijano'nun evrimcilik mitini kullanır. Bu tasarı, Avrupa tarihinin evrenselliği ve lineerliği miti üzerine inşa edilmiştir. Bir dışsallık teorisi olarak moderniteye dair, ve yine bunun için, bir araştırma programı gerektiğini, bunun dünyayı Avrupa'nın dışından, sömürgeciliğin çökertildiği bir bakış açısından görmenin bir yolu olduğunu ileri sürer. Burada gereken, sosyal bilimlerde varolan güncel felsefi, sosyal ve tarihi varsayımları tekrar çizmek, ve sömürgeleştirilmemişlerin seslerine dayalı alternatifler sunmaktır. Burada çok iddialı bir amaç vardır: sosyal bilimlerin epistemini on sekizinci yüzyılın sonunda inşa edildiği biçimde yeniden örgütlemek, sosyal bilimlerin temellerini yeniden kurmak için yeni temalar, uzmanlıklar ve sorular oluşturmak ve bunlar için yeni araştırma gündemleri yaratmak. ■

Sujata Patel'e ulaşmak için: <patel.sujata09@gmail.com>

> (Nerede) Önemliyiz?

Polonya Sosyolojisi'ne bir Bakış¹

Marta Bucholtz, Bonn Üniversitesi, Almanya ve Varşova Üniversitesi, Polonya

Leon Petrażycki ve Florian Znaniecki,
Polonya sosyolojisinin iki önemli figürü

Polonya'da sosyoloji tarihinin en başından beri özelliği, uluslararası sonuçsallık ve yerel ilişkiler arasındaki gerilimdir. Bu gerilimi müzakere etmek zordur, çünkü disiplin kimliğinin derin temellerine dokunur ve araştırma, kuramsallaştırma, kurumsal ve biyografik stratejilere dönüşür.

Bu gerilimin sürekliliğinin kısmi nedeni, Polonya'da akademik sosyolojinin yurtdışından ithal olmasıdır. Her ne kadar on sekizinci yüzyılın sonunda ve on dokuzuncu yüzyılda Polonya'ya ait olan bölgelerde (bu dönemin çoğunda ülkenin kendisi henüz varolmamıştı) özgün sosyal düşünce var olsa da, bunlar genellikle kurumsal çer-

çevede değil, özel kişiler tarafından yapıyordu. Sosyolojinin kurumsallaşması pek çok ülkede neredeyse aynı zamanda başlamıştı. Yeni bilim bu süreçte birkaç belirli çizgi paralelinde gelişmekteydi. Genellikle ulusal sosyoloji gelenekleri olarak adlandırılıyor, bilginin dolaşımı ve karşılıklı dolanıklılığına dair belirli özellikleriyle ayırd ediliyordu. Sosyal bilimlerin geriye dönük olarak ulusallaştırılması, Leon Petrażycki ya da Ludwik Gumplowicz gibi yazarların katkılarının değerlendirilmesini güçleştirir. Onların özgün kavramları, çevrelerine olan siyasi ve yerel bilişsel ilgilerin karşılıklı etkileşimine tekabül ediyordu. Fakat aynı zamanda ulusötesi bilimsel topluluğa katılımlarını da yansıtıyordu. Diğer yanda, Orta ve

Doğu Avrupa'dan düşünürlerin sosyal bilimlerin gelişimi üzerindeki etkileri çok büyüktü, çünkü 1918'den önce imparatorluklar Avrupa'sında bilimsel ağlara erişimin sınırları görece azdı.

Hem yerellikten hem de ulusötesi bilimsel ağlardan faydalanabilmek, Batı'da eğitim almış erken dönem Polonyalı akademik sosyologların çoğunun yaşadığı ikili bir deneyimdi. En ünlüleri arasında Florian Znaniecki ve Stefan Czarnowski vardı. Onların faaliyetleri Polonya ulus devletini yeniden yarattı. Bu zaman zarfında Batı sosyolojisi, yeni bir bilim, yeni bir düşünce biçimi, yeni bir kariyer yolu, yeni bir entelektüel tasarı, ve politika geliştirmede makbul bir müteffik olarak evrenselleşmişti. Tüm bu yeniliklerin bir

>>

parçası olmak arzu ediliyordu, çünkü benimsenmeleriyle birlikte Batı'ya iletişim kanallarının sürdürülebiliyordu. Polonya kültüründe on dokuzuncu yüzyılın tümü, yerellik sınırlarını aşan bir ait olma arayışının hikayesi olarak anlatılabilir. Sosyolog olmak bu amaca ulaşabilmenin bir yoluydu.

1920'lerde 1930'larda Polonyalı akademik sosyologların ilk jenerasyonu Batı sosyolojisinin evrenselliğini bir sermaye olarak kabul etti, fakat onlardan sonra gelenler için bu, bu kadar basit bir konu değildi. İkinci Dünya Savaşı ve Stalinizm'in karanlık yıllarında, uluslararası toplulukla bağlar kopmuştu, ve aidiyet ve sonuçsallığa karşın dar görüşlülük ve marjinalite kendisini net bir şekilde gösteriyordu. Polonya sosyolojisi 1950'lerde tekrar dünyaya açıldığında, aidiyet stratejisinin rötüşlanması gerekiyordu. Neyse ki, sosyalizm altında yaşamış Polonya sosyolojisinin Batı'ya hayran olduğu ortaya çıktı. İki dünya arasında köprü kurmak, bilim insanları arasında en kozmopolit ve Batıya dönük olan sosyologların misyonu haline geldi. Sosyologlar, diğer Doğu Bloğu ülkelerindeki sosyologların aksine özgürlüğün keyfini çıkarıyorlardı. Otuz yıldan fazla sürede, at olmanın en iyi yolu (Sovyet standartlarından uzakta, ev yapımı Polonya Marksizminin güçlü etkisi altında) kuramda eklektik, ve araştırmada yerele dönük olmaktı. Batı, yarım yamalak İngilizce'yi, garip akademik yazım biçimlerini, kuramsal bilgideki boşlukları, ve basit metodolojileri hoş görmeye hazır, çünkü Vahşi Doğu'dan gelen bu şaşırtıcı ölçüde medeni yabancıları hoş karşılıyordu. Eğer yirminci yüzyıl içinde Polonya sosyolojisinin (Edward Said'in

ifade ettiği anlamda) doğrulandırıldı, bir dönem varsa, muhtemelen bu dönemdi. Diğer yandan da Stanisław Ossowski gibi bazı sosyologlar, her iki dünyaya da ait olma becerisine sahip olmayı başarmıştı.

Bu eğilim, yani Polonyalı bir sosyolog olarak kişinin otomatik olarak entinsel geçerlilik ve uluslararası sonuçsallık iddia edebilmesi, 1980'lerde doruk noktasına ulaştı. Bunun sebebi, alameti farikası "Solidarność" olan Polonya yerelliğinin, evrensel öneminin çok açık olmasıydı. Aynı zamanda kuramsal olarak ilham verici, ve ampirik olarak meydan okuyucuydu. Fakat yenilik etkisi kısa sürede tüketildi. Neyse ki, on yıldan az bir sürede, sistemsel dönüşümle birlikte, uluslararası sonuçsallık iddia etmek için yeni bir şans doğru: 1989'dan sonra, Polonya kendine has bir toplum olmamasına, sosyalizm sonrası ülkeler arasında herhangi biri olmasına rağmen, herkes onunla ilgileniyordu.

Bir anlamda, Polonya sosyolojisi ülkenin yakın zamanda demokrasiden sapıyor olmasına müteşekkir olmalı. 2015 yılı Polonya'nın dönüşümüne dair sönmekte olan ilgiyi tekrar canlandırdı. Diğer ülkelerde bizlere 1989'den sonra neyin yanlış gittiğini soruyorlar. Bu önemli yerel soruya cevap vererek bizler yeniden demokrasinin ve hukuk düzeninin krizine, kültür savaşlarına, ve populist karşı devrimlere dair genel tartışmalara katılabiliyoruz. Yerel özelliklerimiz bir kez daha herkesin ilgisini çekiyor.

Fakat bir an için, antidemokratik tepkiyle başedilebileceğini, ve siyasi istikrar kavuşulduğunu ve Polonya toplumunun 2007'den sonra eriştiği

sürece, yani olaysız istikrara tekrar kavuştuğunu varsayalım. O zaman neyle uğraşacağız? Polonya sosyolojisi, şimdiye kadar büyük ölçüde kendinden menkul anormal bir toplumun bilimi, kendince hem gerçek hem hayali sapsmaları olan bir araştırmacıydı. Polonya istisnacılığında beslendik, fakat toplumumuz için dilememiz gereken şey artık bir istisna olmaktan çıkmamıştır. Fakat bu, bir asırlık evrensel olarak önemli olma zorunluluğumuzla başa çıkmak için başka yollar bulmamız gerekeceği anlamına gelmektedir.

Karşılaştığımız zorluk, hiç de önemsiz değildir. Kökenleri on dokuzuncu yüzyıl entelijensiyasının etik ikilemlerinde yatan, uluslararası sonuçsallık üzerinde var olan eski baskılar, neoliberal bilim yönetimi ve yüksek öğretim tarafından beklenmedik bir destek gördü. Mevcut ulusalcı muhafazakar hükümet kendisinden önceki liberallerden bu desteği pürüzsüz bir biçimde devraldı. *Sociology in Poland: To Be Continued?* [Polonya'da Sosyoloji: Devam Edecek mi?] (2016) adlı kitabımda uluslararası sonuçsallık ve yerel ilişkilendirme arasındaki gerilimle uğraşmanın, Polonya sosyolojisinin hayatta kalmasının ve önemli olmasının tek yolu olduğunu ileri sürdüm. Evrensel sonuçsallığın bazen kurgusal olan ödülleri cazibesine direnmek, bu amaca ulaşmak için bir araç olduğu gibi, kendi toplumumuz başkalarına önemsiz görüldüğü için bizim için önemsiz olduğuna dair farkındalık kazanmamız açısından da önemlidir. ■

¹ Yazar Polonya Ulusal Bilim Merkezi'ne desteği için teşekkür eder.

Direct all correspondence to Marta Bucholc
<mbucholc@uni-bonn.de>

> Polonya ve Almanya'da Güvencesiz Genç İşçiler

Jan Czarzasty ve **Juliusz Gardawski**, Varşova Ekonomi Okulu, Polonya, **Adam Mrozowicki**, Wrocław Üniversitesi, Polonya ve ISA Emek Hareketleri (RC44) Araştırma Komitesi üyesi Labor Movements (RC44), ve **Vera Trappmann**, Leeds Üniversitesi İşletme Okulu, Birleşik Krallık

Geçici ve gönüllü olunmayan yarı zamanlı istihdam, sendikalaşma oranındaki düşüş ve okulda işe geçişteki zorluklar nedeniyle, Avrupa'daki genç nesillerin yaşamlarında giderek daha çok belirsizlik deneyimlediğine dair çok fazla kanıt var. PREWORK projesi, iki Avrupa ülkesine, Almanya ve Polonya'ya odaklanıyor.¹ Almanya, eşgüdümlü piyasa ekonomisinin (Hall ve Soskice'nin deyişiyle EPE) temsilcisidir. Bu ekonomi, geleneksek olarak, işçiler için güvencenin kurumsal olarak teminat altına

alınmış olmasıyla bilinir. Fakat 2000'li yılların emek piyasası reformları, ajans işlerinin yayılmasına, geçici işlerin artmasına, emek piyasası ikiliğine, ücretlerin düşmesine, ve sendikaların ödün pazarlığı yapmasına katkıda bulundu. Liberal piyasa ekonomisine (LPE) daha yakın olan Polonya'da, yakın zamanda ortaya çıkan istihdam güvencesizliği dalgalarının nedeni, emek piyasasını esnekletirmeyi hedefleyen yasal değişikliklerdi.

Her iki ülkede de genç insanlar emek piyasasında dezavantajlı du-

rumdadır. Emek piyasası Polonya'da yüksek düzeyde geçici istihdam, Almanya'da ise giderek artan yoksulluk riski ve çalışan yoksulluğu, ve her iki ülkede de giderek artan ekonomik dışlanma riski içerir. Biz, ortaya çıkan genç güvencesizliğinin, belirsiz istihdam; geçim sağlayabilecek maaşın, toplumsal gömülmüşlüğü ve tam sosyal hakların kaybı; ve tanınma kaybı ve toplumsal entegrasyondan oluşan öznel bir güvencesizlik hissi bağlamında görülebilir. Fakat, bu olumsuz gelişmelere rağmen, gençlerin güvencesizliğe karşı kolektif

mobilizasyonu sınırlıdır ve yaşam düzeyleri oldukça yüksektir. Bu, şu sorunun ortaya çıkmasına neden olur: genç insanların giderek daha çok güvencesizleşen çalışma koşulları, sosyal bilinçleri ve yaşam stratejileri arasındaki ilişki nedir? Güvencesizlik Almanya ve Polonya'daki genç işçiler tarafından bir sorun olarak görülüyor mu? Yoksa bunu bir *norm*, çalışma ortamlarının beklenen, kişinin uyum sağlaması gereken, bir parçası olarak mı görüyorlar?

PREWORK iki düzeyle cevap vermeye çalışıyor: 1) istikrarsız çalışma ve yaşam koşullarının güvencesiz işçilerin sosyoekonomik bilincinin çeşitli boyutları üzerindeki etkisini, Polonya ve Almanya'da 18-30 yaş arasındaki insanlardan oluşan büyük (her ülkede N=1000) tesadüfi örneklemeler üzerinden CATI araştırmalarıyla inceleyerek; ve 2) genç insanların giderek artan güvencesiz istihdamı, yaşam stratejileri/kariyer örüntüleri ve kolektif mobilizasyon (ya da demobilizasyon) biçimleri arasındaki ilişkiyi, standart olmayan istihdam, ve güvencesiz mesleki eğitim biçimleri içindeki, ve işsiz, 18-35 yaş arası, genç güvencesiz işçilerle (Polonya =60; Almanya=60) 120 biyografik anlatı görüşmesi yaparak inceleyerek.

Araştıma halen devam etmekte, fakat bazı geçici gözlemler sunulabilir. Niteliksel araştıma, güvencesizliğe dair öznel algıya ışık tutuyor: Polonya'da çalışan genç işçilerin %48.8'i ve Almanya'daki genç işçilerin %31'i güvencesiz koşullarda çalıştığını itiraf etti. Bu, düşük ücret alman veya kısa dönemli sözleşmelerle çalışmak olarak tanımlandı. Fakat, her iki ülkede de gençliğin ekonomik bilinçliliği farklı düzeydedir.

Beklentilerin aksine, genç Polonya ve Almanların güvencesiz statülerinin, normative ekonomi vizyonları üzerinde önemli bir etkisi yoktur. Biz, geçici bir sözleşmeye sahip olmanın, ekonomiye devlet müdahalesinin ve eşitlikçiliğin daha çok desteklenmesine neden olacağını varsaymıştık. Araştırmamızda kullanılan gösterge, on beş değişken içeriyor. Polonya'da, beş değişken, kalıcı sözleşmeli ve geçici sözleşmeli

kişilerin yanıtları arasında bir istatistiksel fark gösterdi. Dahası, geçici sözleşmeli çalışanlar, bazı boyutlarda kalıcı sözleşmeli insanlardan daha liberal tavırlar sergilediler. Almanya'da farklar daha da açıktı. Geçici sözleşmeli olan kişiler, devletçi ilkeleri daha az desteklerken (%33.8'e karşı %24.8), sosyal eşitlikçiliğe biraz daha fazla kayıyorlardı (%69.1'e karşı %65). Genç Polonyalıların görüşleri, "yerli kapitalizm"e (Polonyalı şirketlerin ve devletin ekonomiyi regüle etmesinin tercih edilmesi) büyük destek ve ultraliberal eğilimlerin bir birleşimidir: Polonyalı görüşmecilerin %53.4'ü zorunlu emeklilik maaşı yerine isteğe bağlı emekli maaşını tercih ettiklerini belirtirken, Almanların yalnızca %12.3'ü isteğe bağlı emekli maaşını tercih ettiğini söyledi. Genç Almanların ekonomik bilinci, eşgüdümlü piyasa ekonomiye daha yakındı. Genç Almanlar işte yönetime katılımı, gelir farklılıklarının vergi politikasıyla aşılmasını, ve işçilerin Avrupa'da serbest hareket edebilmesini savunuyordu. Bu sonuncu noktayı Alman görüşmecilerin %88.7'si desteklerken, Polonyalı görüşmecilerin yalnızca %66.6'sı destekliyordu). Genç Polonyalıların görüşleri, bazı tutarsızlıklara rağmen, liberal piyasa ekonomisine daha yakındı.

Niteliksel araştıma ise bize çalışmayla ilgili deneyimlerin biyografik olarak çerçevelendirilmesi için daha da ileri bir kavrayış sunuyor. Çalışmayla ilgili yaşam stratejilerine dair altı farklı tür inşa ettik. Bunlar, güvencesizlikle başedebilme biçimleriyle bağlantılıydı. "Emekçiler" için -istikrarlı ve güvenceli istihdam isteyen, güvencesiz mavi yakalı işçiler- için mesleki esneklik, normatif olarak kabul edilmez. Onun yerine, hayatın çalışmayla ilgili olmayan alanlarındaki istikrar arayışı için ve arzuları sınırlamak için bir araç olarak kullanılır ve ona adapte olunur. "Profesyoneller", yani genellikle istikrarlı, yüksek gelirli ve iyi kariyer beklentileri olan tam zamanlı iş arayışındaki beyaz yakalı işçiler, güvencesizliği emek piyasasına geçişle bağlantılı gerekli bir deneyim olarak meşru görürler. Yaşça daha büyükleri ise bireysel yaşam planlarını tıkadığı için güvencesizliği eleştirir. Sıklıkla

STK'larda proje bazlı işler yapanlar, yaratıcı meslekleri olan, ve kültür sektöründe çalışan "yaratıcılar"ise farklı bir yaklaşım sunarlar. Onlar esnekliği fabrikanın ya da şirketin getirdiği rutinden çıkmak ve özgür olabilmek için ödenmesi gereken bir bedel olarak görürler. Farklı girişimci projelerle uğraşanlar için güvencesizlik işverenden, aileden veya devlet desteğinden bağımsız olabilmek için gerekli bir bedel olarak algılanır. Son olarak da "Tıkanmış" tip ve "Çekilmiş" tip vardır. "Tıkanmış" tip, güvencesizliği eleştirir, fakat psikolojik sorunlar ve/ya güvenlik için ödenecek biyografik bedellerin redid nedeniyle aktif olarak karşı çıkmaz. "Çekilmiş" tipin özelliği ise görüşmecilerin sıradan istihdam dünyasına olan uzaklığının biyografik bir önemini kaybetmiş (ya da hiç kazanmamış) olmasıdır.

Nitel ve nicel araştırmalar, her iki ülkedeki genç insanların güvencesiz hissettiğini fakat genellikle güvencesizliği eleştirmediklerini ya da karşı çıkmadıklarını gösteriyor. Genç insanların çoğu güvencesizliğe alışmış gibi görünüyor. Yaşamlarının içinde bulundukları evresi nedeniyle ya da yaptıkları yatırımların zaman içinde karşılığını bulacağı düşüncesiyle, güvencesizliği geçici olarak görüyorlar. Eleştiri zayıf kalmaktadır, ve nadiren siyasi ya da sendikal mobilizasyona yol açıyor. Diğer bir deyişle, pek çok genç tarafından hemen hemen doğal bir durum olarak karşılanan güvencesizliğin "normalleşmesine" şahit oluyoruz. ■

¹ Bu makale, Polonya'daki Ulusal Bilim Merkezi ve Alman Araştırma Derneği (DFG) tarafından finanse edilen PREWORK (Polonya ve Almanya'daki genç güvencesiz işçiler: çalışma ve yaşam koşulları, toplumsal bilinç ve sivil katılım üzerine karşılaştırmalı bir sosyolojik çalışma" projesi içinde hazırlanmıştır. Almanya'daki araştırma ekibi Vera Trappmann, Jule-Marie Lorenzen, Alexandra Seehaus, Denis Neumann'dan, Polonya'daki araştırma ekibi ise Juliusz Gardawski, Adam Mrozowski, Jan Czarzasty, Magdalena Andrejczuk, Aleksandra Drabina-Rózewicz, Jacek Burski, Mateusz Karolak, Agata Krasowska'dan oluşuyor.

Adam Mrozowski'ye ulaşmak için <adam.mrozowski@uwr.edu.pl>
Jan Czarzasty'ye ulaşmak için <jczarz@sgh.waw.pl>
Juliusz Gardawski'ye ulaşmak için <jgarda@sgh.waw.pl>
Vera Trappmann'a ulaşmak için <v.trappmann@leeds.ac.uk>

> İnsanlar Neden Sağcı Partilere Oy Verir?

Katarzyna Dębska, Sara Herczyńska, Justyna Kościńska, ve Kamil Trepka, Varşova Üniversitesi, Polonya

PiS hükümeti, sahip olduğu popüler desteğe rağmen, protestoları da tetiklemiştir. Flickr/Platforma Obywatelska RP. Bazı hakları saklıdır.

Arlie Hochschild'in 2016 yılında [Küresel Diyalog](#)'da anlattığı gibi, sosyologların bu makalenin başlığındaki soruya yalnızca ekonomik süreçler ve bundan ortaya çıkan toplumsal hissiyatlar içinde değil, aynı zamanda bu partileri destekleyenlerin biyografileri içinde de cevap araması gerekmektedir. Makalenin yazarlarının yanı sıra, ana araştırmacı Prof. Maciej Gdula ve Stanisław Chankowski, Maja Głowacka, Zofia Sikorska ve Mikołaj Syska'dan oluşan araştırma ekibimiz de benzer bir seziyle yola çıktı. Ekip, 2015 yılından beri Polonya'da iktidar olan Hukuk ve Adalet (PiS) partisine yönelik büyüyen desteğin nedenlerini inceledi. Hukuk ve Adalet toplumsal olarak muhafazakar bir parti olarak görülür: değerler anlamında muhafazakar ve ekonomik boyutta devletçidir. Avrupa Birliği'ne muhalif ve milliyetçi olan bu hükümet, hem Avrupa Birliği'nden hem de Polonya toplumunun liberal kısımlarından çok eleştiri almasına rağmen, desteği giderek arttı: 2017 sonunda yapılan araştırmalara göre desteği %50'yi bulmuştur.

> Çalışmamız

Çalışmamız (Lehçe'de "küçük kasaba" anlamına gelen) "Miastko" adını verdiğimiz, Polonya'nın ortasındaki küçük bir kasabada gerçekleştirildi. İktidar partisi 2015 yılında Miastko'daki oyların neredeyse %50'sini almıştı. Bu oran, ülke çapında %37.6 idi. Raporumuz "Miastko'da İyi Deği-

şim: Küçük kasaba perspektifinden Polonya siyasetinde yeni otoriterlik" başlığıyla yayınlandı. PiS siyasetçileri "iyi değişim" fikrini 2015 yılındaki başkanlık kampanyasının başından beri kullanıyordu.

PiS destekçilerinin siyasi görüşlerini incelemek üzere, otuz görüşmecinin tümüyle ikişer mülakat gerçekleştirdik. Görüşmeciler Miastko sakinleriydi. İlk mülakatlar biyografikti; ikincisi ise kürtaj ya da refah devleti politikaları gibi konulardaki görüşleriyle ilgiliydi. Metodolojimizi Pierre Bourdieu'nun sınıf ayrımı kuramından ve bu kuramı Polonya'ya adapte eden Maciej Gdula and Przemysław Sadura'dan faydalanarak oluşturduk. Görüşmecileri, işçi sınıfı ve orta sınıf olarak iki gruba böldük. "Dönüşümün kaybedenleri" olarak adlandırılan, yani 1989'dan sonraki kapitalist değişimlerde yoksul kalan insanlarla görüşme gerçekleştirmedüğimizin altını çizmeliyiz.

> İki tartışmalı konu: kürtaj ve mülteciler

İşçi sınıfından görüşmeciler, genellikle kürtaja dair toptan bir yasağa karşıydı. Daha iler yaştaki işçi sınıfından kadınlar, varolan kürtaj karşıtı yasağın gevşetilmesi taraftarıydı. Orta

sınıf kadınlar genellikle kadınların seçme özgürlüğü olması gerektiğini ileri sürdü ve çocuk yetiştirmenin yükünü vurguladı. Bazı görüşmecilerimizin kürtaj karşıtı yasağın potansiyel olarak gevşetilmesine açık olmasına rağmen, aynı zamanda kürtaja karşı güçlü bir ses de mevcuttu.

Görüşecilerimizin çoğu Polonya'nın mülteci kabul etmesine karşıydı. İşçi sınıfından görüşmeciler, mültecilerin çalışmak istemeyeceklerini ama yine de sosyal yardım bekleyeceklerini ileri sürdüler. Mültecilerin Polonya sosyal bakım sistemi için tehdit oluşturacaklarının ve alacakları yardımlar sonucunda eşitsizlikler olacağını altını çizdiler. Mültecilerin durumunu savaşla ilişkilendirir ve genellikle destek almaları gerektiğini itiraf ettiler, ama onlara Polonya toprakları üzerinde yardım edilmesine karşıydılar. Yalnızca iki tanesi mültecileri, hükümetin kabul etmeyi teklif ettiği sayının azlığı nedeniyle, Polonya toplumuna kabul etmenin kimseye zarar vermeyeceğini ileri sürdü.

Orta sınıftan görüşmeciler daha çok, gelenlerin farklı bir kültürü temsil ettiğini ve Polonya ve Avrupa'nın kurallarını kabul etme konusunda isteksiz

olduklarını iddia etti. Savaşta kaçanlarla dayanışmaya, savaş deneyimine dair ortaklıklara, ve Polonya toplumundaki siyasi istikrarsızlığa nadiren atıf yapıldı. Orta sınıf görüşmecilere göre, mülteciler "ait oldukları, kendilerine ait bir yerde" kalmalıydılar. Bazıları için, Avrupa fikrini tanımlayan şey dışlamaydı; Avrupa'nın "saflığını" korumak, yalnızca dindarlıkları ve etnik arkaplanlarıyla tanımlanan mültecilerin dışarıda bırakılmasını gerektiriyordu. Düzen ve net sınırlar eğilimi, orta sınıf görüşmecilerimizden biri tarafından öneri sürülen bir çözümde görülebilir: eğer mültecilerin Polonya'da olmaları gerekiyorsa, Polonya toplumundan ayrılmalari lazımdı.

> Demokratik hukuk düzeninin kurumlarının yok edilmesi

2015 yılının Aralık ayında hükümet, bir kanunun Polonya anayasasıyla uyumlu olup olmadığına karar vermekle görevli Anayasa Mahkemesinin çalışmalarını engellemeye başladı. Önceki hükümet, seçimlerden yalnızca bir ay önce, 2015 yılının Eylül ayından Anayasa Mahkemesine beş hakim seçmiştir. O sırada muhafazakar-liberal Sivil Platform ve Köylü Partisi'nden oluşan meclis çoğunluğunun üç hakim seçme hakkı vardı. Fakat beş tane seçtiler. Mahkemenin (yasal olarak seçilmiş) üç hakimin seçimini onaylamasına ve diğer iki (yasal olarak seçilmemiş) hakimin seçimini onaylamamasına rağmen, PiS hakimiyetindeki yeni meclis beş yeni hakim aday gösterdi ve Mahkemenin kararlarının yayımlanmasını durdurdu. Başkan Andrej Duda tarafından seçilen yeni hakimlerin yemin töreni yalnızca bir anayasal krize değil, aynı zamanda Varşova ve diğer büyük Polonya şehirlerinde sokak eylemlerine yol açtı. Hükümetin Anayasa Mahkemesi için aldığı önlemlerin meşru olup olmadığına dair sorunun yanıtları, yalnızca sınıflar arasında değil aynı zamanda partizan çizgiler paralelinde de bir ayrışmaya neden oldu: PiS destekçileri partilerinin eylemlerinin arkasındaydı, daha önce Sivil Platform hakimiyetinde ol-

duğunu ileri sürdükleri Mahkemenin tekrar "çoğulcu" olmasını sağladığını iddia ettiler. PiS'e muhalif olanlar içinse bu, demokrasiye yapılan bir saldırı, ve hükümetin üzerindeki anayasal kontrolü sona erdirmeye çabasıydı.

> PiS sosyal politikası: "Aile 500+" programı

"Aile 500+" programı Nisan 2016 PiS'in sosyal politikasının amiral gemisi olarak tanıtıldı. Siyasi önlemlerin en önemlilerinden biriydi. Program, bir evrensel çocuk yardımı programıydı; her aile ikinci ve üçüncü çocukları için 500 zlotys (120 euro) alacaktı (yoksul aileler birinci çocukları için de para alabilirdi). Programın yürürlüğe girmesi, komünizm sonrası Polonya'daki büyük bir değişikliğe işaret eder: 1989'dan beri ilk kez Polonya devleti hem orta hem de işçi sınıfına yarayacak, büyük çaplı bir yeniden dağıtım girişimi uyguladı.

Katılımcıların çoğu çocuk yardımı uygulamalarını destekledi. Tek istisna, bu yardımı bir "oy satın alma" biçimi olarak gören, liberal muhalefetin orta sınıf üyelerinin bazılarıydı. Yardımlar, uygulamaları ülkenin yeni gücünün bir sembolü olarak gören orta sınıf görüşmecilerin çoğunun desteğini buldu. Çocuk yardımı vermek bir savurganlık olarak değil, Batının gelişmiş toplumlarında sıradan olan, "normal" bir önlem, ve Polonya'nın onlara katıldığı bir işaret olarak görülüyordu. İşçi sınıfı katılımcıların önemli bir kısmı bazı alıcıların yardımları nasıl harcadığının yerel otoriteler tarafından kontrol edilmesi önerisini desteklediğini ifade etse de, bu kısım yardımları da destekliyordu.

> PiS'e olan desteğin nedenleri çok katmanlıdır

Hukuk ve Adalet yaşamımıza yeni bir yeniden dağılım programı getirerek, yeni bir iktidar modelini temsil eder hale geldi. Araştırmamız, PiS destekçilerinin birbirlerinden, kamuyunun varsayımlarının aksine, çok daha fazla farklılaştığını gösteriyor. Bu makalede

bu toplumsal farklılıkların ne olduğunu ve sağcı partilerin yükselişini hangi faktörlerle açıklayabileceğimizi incelemeye çalışıyoruz.

Araştırmamız, PiS'e desteği tetikleyen tek faktörün yoksullara verilen finansal destek olmadığını gösteriyor. Daha ziyade, eylemleri tüm sınıfların çeşitli ihtiyaçları ve değerlerine çekici geldiği için başarılıdır. PiS siyasetçileri, işçi sınıfının itibar ve tanınma ihtiyaçlarına, eski "seçkinlerin" kamu pahasına yaptıkları sınırsız tüketimi eleştirerek yanıt verir. Aynı zamanda bağımsızlık ve düzen arzularında orta sınıf eğilimlerine de hitap eder. Çalışmamız çok ilginç bir örüntü ortaya koydu: siyasi fikirler ve bildiriler görüşmecilerin kişisel deneyimiyle her zaman örtüşmez.

Aynı zamanda PiS, demokrasi ve "iyi değişim" adına (Anayasa Mahkemesi gibi) demokratik kurumları yerle bir etmeye başladı. Araştırmamız PiS'in destekçilerinin kendilerini "demokrat" olarak gördüklerini, fakat kendilerini kısıtlamaya dayalı liberal biçimini reddettiklerini ortaya çıkardı. Maciej Gdula bu yeni olguya "yeni otoriterlik" olarak adını vermiştir. Gdula'ya göre şimdi yeni bir olgu gözlemleyebiliriz – bu "yeni otoriterliğin" niteliği, (geçmişte olduğu gibi gazeteler yerine, İnternet hakimiyetindeki) kamusal alanda radikal bir değişim ve seçmen ve iktidar partisi arasındaki belirgin bir ilişkidir

Araştırmamızın sonucu sağcı partilerin başarısına dair yaygın açıklamaların artık tüketildiği bir kez daha göstermiştir. Bulgularımız kamuoyunun çok dikkatini çekti ve Polonya toplumundaki bölünmeleri tartışan hem sağ hem sol entelektüelleri de içeren geniş bir kamusal tartışmayı tetikledi. ■

Katarzyna Dębska'ya ulaşmak için

<k.debska@is.uw.edu.pl>

Sara Herczyńska'ya ulaşmak için

<sara.herczynska@gmail.com>

Justyna Kościńska'ya ulaşmak için

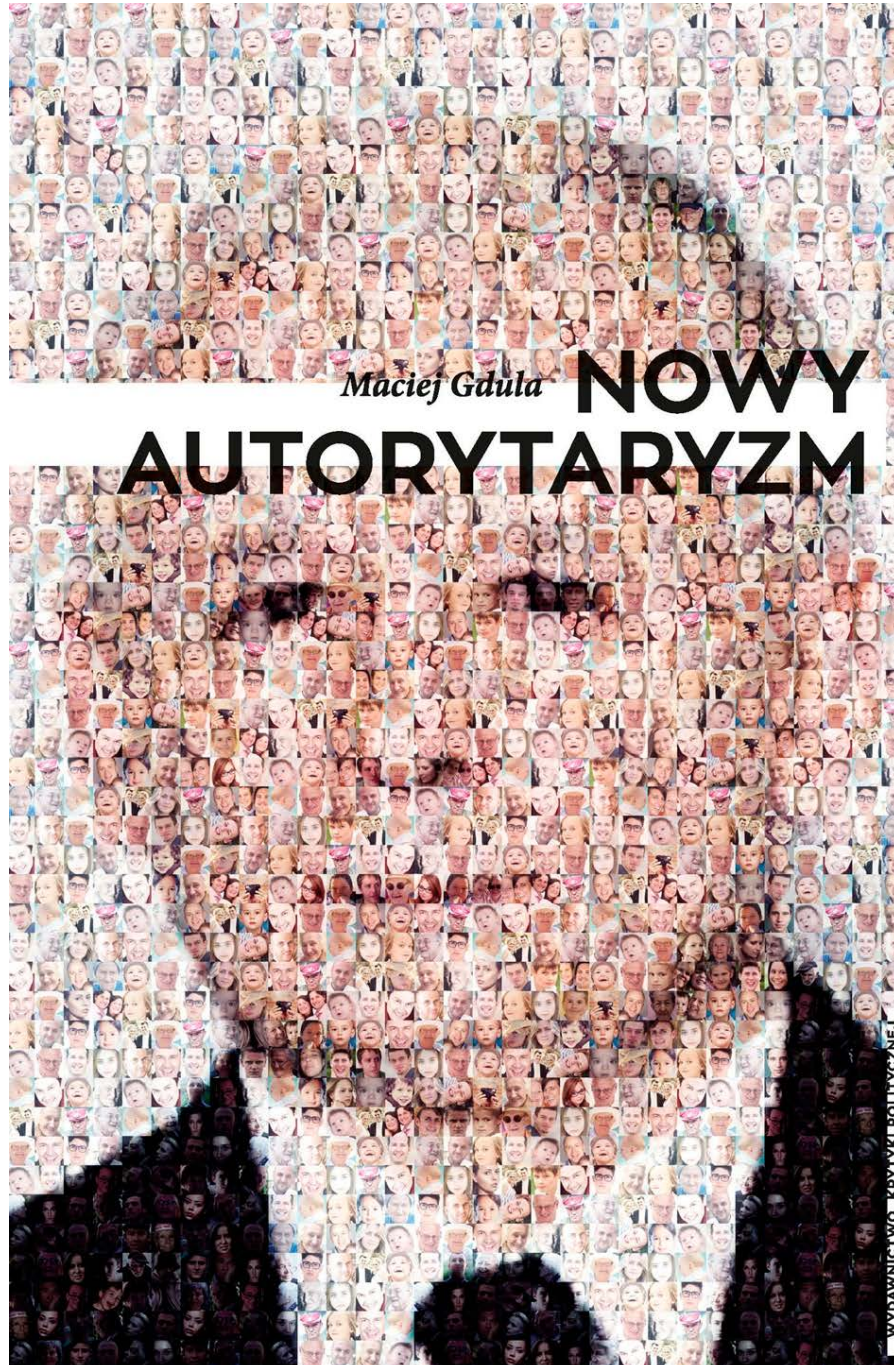
<j.koscinska@is.uw.edu.pl>

Kamil Trepka'ya ulaşmak için

<k.trepka@is.uw.edu.pl>

> Yeni Kamusal Alanda Sosyolojiye Dair Beklentiler

Maciej Gdula, Varşova Üniversitesi, Polonya

Gdula'nın Yeni Otoriterlik'i Kamusal Sosyolojinin iyi bir örneğidir.

2 017 yılının Kasım ayında, Hukuk ve Adalet Partisi'ne (PiS) kendi hükümetini kurma imkanı veren seçimlerin üzerinden iki yıl geçmiş oldu. Bu iki yıl içinde liberal demokrasinin kurallarının çoğu ihlal edilmiş olsa da, seçmenlerin %40'ı hükümeti desteklemeye devam ediyordu. "Miastko'da İyi Değişim: Küçük kasaba perspektifinden Polonya siyasetinde Yeni otoriterlik" raporum da tam da o sırada çıkmıştı.

Polonya'nın ortasında bulunan Miastko isimli küçük bir şehirde yapılmış bir araştırmaya dayanan bu rapor, ateşli bir tartışma başlattı. Gazeteciler, siyasetçiler ve bilim insanları birkaç hafta boyunca tartışmaya katkıda bulundular. Raporun bazı kavramları ve yorumları, siyaset ve toplum üzerine sürmekte olan tartışmalarda sabit atıf noktaları haline geldi. Ben ise, raporun başarısını kutlamak yerine, imkanlarının toplumsal koşulları üzerine düşünmek istiyordum. Bu, sosyolojinin kamusal alandaki varlığını sağlayacak bir strateji üzerine yeniden düşünmek, ve sosyolojinin toplumsal süreçleri yalnızca anlatmak değil, onları etkilemek konusunda oynayacağı rolü de güçlendirmek için önemli olabilir. Her ne

kadar spesifik olarak Polonya bağlamına atıfta bulunsam da, bu yalnızca Polonya'daki süreçlere özgü değildir.

> Yeni bir kamusal alan

Sosyolojinin kamusal tartışmalar üzerindeki etkisini arttırabileceği alanın genişliğine dair düşünebilmek için, kamusal alanda yakın zamanda gerçekleşmiş değişiklikleri hesaba katmalıyız. Kısaca anlatmak gerekirse bunlar, basının hakimiyetinden İnternetin hegemonyasına geçişe bağlıdır. Eski kamusal alan, en azından siyasetle ilişkili olarak, basın ve kültürel araçların” (gazeteciler, uzmanlar ve siyasetçiler) etrafında örgütlenmişti ve kamusal tartışmada önemli bir yol oynuyordu. İnternetin yayılması yazılı basını hem ekonomik ve hem sembolik güç anlamında vurdu. Polonya'da bu süreç hızlı ve dramatik bir şekilde gerçekleşti. Örneğin, en büyük gazete olan *Gazeta Wyborcza* 2005 ve 2017 arasında okuyucularının %75'ini kaybetti.

İnternetin hakimiyetindeki kamusal alanda içerik üretimi daha çok yayılmış durumda. İçerik büyük webcast'ler, daha küçük özelleşmiş internet siteleri ve YouTuber'lar gibi genelde daha büyük seyirci kitlelerine seslenen tekil üreticiler tarafından oluşturuluyor. Toplumun dikkatini çekmek için bu üreticiler arasında oluşan rekabet giderek daha çok kızışıyor. Bu rekabette tepki hızı ve daha büyük tartışma, skandal ve erdem vurgusu var.

> Araçların ve sosyolojinin zayıflığı

Kamusal alana girişteki engellerin zayıflaması, yanlış bilginin yayılabilmesine, gerçekler üzerinden hesap verebilir olmaktan bilerek uzaklaşan söylemlerin çoğalmasına ve “hakikat sonrası” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumun dikkatini çekmek için oluşan rekabet, materyal toplama ve karmaşık metinler üretmeyi içeren, daha uzun süreçlere dayalı gazeteciliği dışlıyor. Pek çok medyanın varlığını garantileyebilmenin yolu, ortamla ahlaki üstünlük hissi üzerinden bağ kuran, kimlikle ilişkili bir seyirci kitlesi yaratmaktan ve kamusal me-

selelerle ilgili tartışmalardan ziyade medeniyet mücadelesine girmekten geçiyor.

Siyaset ve kamusal meselelerle ilgili tartışmalar da bu koşullara adapte oluyor, siyasetçiler radikal görüşleri temsil eden “medya militanlarına” dönüşüyor ve tıklanabilir beyanlar sunuyorlar.

Seyirciler hızlı, agresif ve ahlaki iletişime katılım sağlıyor. Ama yine de önemli kamusal meselelerle ilgili olan ve aynı zamanda onlara araştırma sonuçlarıyla karşı çıkan bilgilere yer var. Üreticiler arasındaki sıkı rekabet, kamusal tartışmanın sterilize olma eğiliminde olduğu ve hızlı yorum alanında dolaştığı anlamına geliyor. Geleneksel gazeteciliğin zamanı ve parası tükeniyor. Bu durumda, gerçekliğe dair yeni bir sorum sunan sosyolojik bilgi büyük bir ilgi ve tepkiyle karşılaşıyor, kamusal tartışmanın yönünü etkiliyor.

> Önem Taşıyan Meselelere Dair Sosyoloji Yapmak

Öyleyse, bu tür bir bilgi yaratmanın kuralı nedir? Miastko üzerine yazdığım rapor ve raporun aldığı tepkilere dayanarak bazı tezler sunma riskini alıyorum.

İlk olarak, metnin ne zaman ortaya çıktığı önem taşır. Polonya'da PiS'in destek kaynakları üzerine yazılmış bu rapor, daha önceleri kullanılan açıklamaların giderek daha az inanılır hale geldiği bir zaman diliminde yayınlandı. Örneğin, PiS'in seçkinlerden hincını aldığına dair bir genel kanı olsa da, PiS'de kendi seçkinlerini yarattı. Bu seçkinlerin yolsuzluğa yatkınlığı vardı, bu durum ideallerine ters düştüğü için desteğin de düşmesi bekleniyordu. Böyle bir şey gerçekleşmediği gibi, PiS hala nüfusun %40'ının desteğine de sahipti. Rapor, bu durumunu yeni otoriterlik fikriyle açıklıyordu. Bu fikir, diğer meselelerin yanı sıra, liderin, kendi seçkinlerini kontrol etmekte ve siyasi değişimin yönünü belirlemekteki rolünü ele alıyordu.

Çalışmanın etkisinin olabilmesi için, sürmekte olan toplumsal süreçlerle senkronizasyonu önemlidir. Elbette bu tümüyle sosyologlara bağlı değildir,

fakat üretim hızı meselesini görmezden gelemeyiz. Daha geniş bir seyirci kitlesinin ilgisini çeken meselelerle uğraşabilmek için geleneksel akademik üretimden çok daha hızlı olması gerekmektedir. PiS destekçileri üzerine araştırmaları derinleştirmek için, başka yerlerde, daha çok görüşmeciyile, onları daha yakından inceleyen ek araştırmalar yürütmek ideal olacaktır. Burada sorun, bu çabaların, örneğin bir sonraki seçimden sonra sonuç verecek olması, o zaman da tarihinin geçmiş olacağıdır.

İkinci önemli mesele, sağduruyola olan ilişkidir. Akademik söylemler daha karmaşıklaşıyor. Araştırma soruları ve onların sonuçları eğitilmiş okurun bile zorlanacağı biçimlerde kuruluyor ve sunuluyor. Toplumsal etkisi olan bilgi inşa ederken, onlarla aynı fikirde olmasak da (özellikle de onlarla aynı fikirde olmadığımız zamanlarda) yaygın yargılara da atıfta bulunmalıyız. Bu yargıları toyluğun, cahilliğin, akli kısıtlamaların, vb kanıtı olarak görüp reddetmemeliyiz; onları doğrulamaya tabi tutulması gereken yargılar olarak görmemiz önemlidir.

Miastko'daki araştırmamıza dönersek, PiS destekçileriyle ilgili bazı popüler yargılar mevcuttu. Bir tanesi PiS destekçilerinin genellikle dışlanmış insanlar oldukları, ya da en azından derinden incinme hissine sahip insanlar oldukları inancıydı. Bu durum biyografik görüşmelerde doğrulanmadı, çünkü görüşmecilerin çoğunluğu yaşamlarından bahsederken hedeflerine ulaşmaktan ya da başarıdan bahsettiler. İncelediğimiz bir diğer yargı, PiS'e desteğin (ilk çocuktan sonraki her çocuk için ayda 120 Euro yardım veren) Aile 500+ programından gelen fonlara duyulan minnet nedeniyle verildiği varsayımıydı. PiS'e oy vermiş olan görüşmeciler bu programı kişisel ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında tanımlamadılar, devletin dayanışmasının kanıtı ve Polonya'nın sonunda aileleri destekleyen kapsamlı politikalar uygulayan gelişmiş ülkere arasında girdiğine dair bir işaret olarak yorumladılar.

Üçüncü olarak, sosyolojik bilgi kamusal tartışmalarda olmayan bir kar-

maşıklığı sunmak zorundadır. İnsanlar basitleştirmeyi sever, fakat her zaman değil! Eğer onların deneyimleri ve fikirleriyle bağlantılanan, onları derinleştiren ve onlara katkıda bulunan bir bilgi varsa, onunla da ilgilenenlerdir. Örneğin, Miastko raporunu okuyan insanlar, alt ve orta sınıf PiSs destekçilerinin temsilcilerinin seçkinlere dair yaptıkları çeşitli eleştirilerle ilgilendiler. Alt sınıflar için bu eleştiri, seçkinlerin yabancılaşmasını ve sıradan insanlardan mesafesini gösteriyordu. Orta sınıflar içinse, yolsuzluklara karışan seçkinler ahlaki yetkilerini kaybetmişlerdi. Bu, çok uzun zaman sonra Polonya kamusal tartışmalarında sınıf çeşitliliği konusunun ortaya çıktığı ilk andı.

Stereotiplerin aksine, karmaşık ve zor içerik insanların ilgisini çekti. Fakat bu bilimsel karmaşıklık göstergesinden daha fazlasıydı. Mesajı basitleştirmek, toplum ilgisini çekmek amacıyla rekabet ve çatışma üretmek için bilgiyi popülerleştirmek, sosyolog-

lara göre bir iş değildir. Onun yerine kamusal söylemde rahatsızlık uyardırmak için karmaşıklık ortaya koyulmalıdır.

> Sosyolojinin rolü

Toplumda yankı bulan bilgi üreten sosyolojiden kazancımız ne olacaktır? Bütün sosyologları tatmin edecek bir cevap olmadığının farkındayım. Benim için özellikle önemli olan seçenekleri sayacağım.

Bu tür bir sosyolojinin, içinde mesajın basitleşeceği, gelenek çatışmalarına neden olması muhtemel mevcut iletişim türlerini dengeleme şansı var. Siyasetçileri ve gazetecileri şu anki durum için suçlayamayız. Kendileri de kolay kolay müzakere edemedikleri bağlamlar içinde çalışıyorlar. Fakat bu kuralların, kamusal iletişimin peşini bırakmayan olumsuz eğilimleri dengeleyebilecek bilgiyi üreten sosyologlar tarafından düzetilememesi için bir sebep yoktur.

Sosyolojinin bir diğer önemli görevi, kamusal alanda çok az alana sahip olan insanlara gerçek bir ses vermektir. Popüler sınıflara alan açmak ve onların görüşlerini ve deneyimlerini göstermek, benim için özellikle önemlidir.

Üçüncü bir soru ise sosyolojinin kendisini kamusal alandaki diğer aktörlere karşı nasıl konumladığıdır. Bana göre, buna en yakın olan, sosyologların pozisyonunu gazetecilerin siyasetçilerin tam karşısında görmektir. Sosyoloji hassasiyetleri ve sundukları bilgi nedeniyle, toplumun dikkatini çekmek için oluşan rekabetin dışında olması ve siyasi çatışmaların baskısından uzak olması nedeniyle, farklıdır. Bu tür bir sosyoloji, kamusal alandaki diğer katılımcıların toplumsal gerçekleri tanımlama gücüne kısıtlamalar getirerek diğer katılımcıları dengeleyebilir. ■

Maciej Gdula'ya ulaşmak için

<gdujam@is.uw.edu.pl>